GEOPOLITICĂ

Prof. univ. dr. Silviu Neguț

Geopolitica – definiţii şi precursori

Prof. univ. dr. Silviu Neguț

Ce este Geopolitica?

- La această întrebare, răspunsurile diferă:
  - ştiinţă sau disciplină ştiinţifică
  - teorie
  - doctrină
  - metodă

Definiţii

- **Denis Touret**, specialist francez în drept internaţional, o defineşte ca fiind o ştiinţă: "*Geopolitica este ştiinţa umană, realistă, care are ca obiectiv să determine, dincolo de aparenţe, care sunt caracteristicile obiective ale geografiei fizice şi umane care condiţionează deciziile strategice ale actorilor internaţionali din viaţa ideologică, politică şi economică mondială*";

- Geograful **Yves Lacoste**: "*Geopolitica are ca obiect descrierea şi explicarea rivalităţilor de putere privind teritoriile, rivalităţile naţionale*";

- Tot ştiinţă o consideră şi geopoliticianul american (de origine română) **Ladis Kristof**: "*Geopolitica ... are în centrul atenţiei fenomenele politice şi încearcă să le dea o interpretare geografică şi, totodată, studiază aspectele geografice ale acestor fenomene*".

- **Veteran al studiilor politice, americanul Norman Pounds, autor al unei lucrări de referinţă în domeniu, intitulată *Political Geoghraphy*, afirma în ediţia din 1969: "*Dacă această carte este Geografie Politică sau Geopolitică, numai cititorii vor putea răspunde. Reînvierea termenului de Geopolitică de către Kristof este, probabil, prematură şi va rămâne aşa atâta vreme cât multă lume asociază termenul cu inumana politică a celui de-al Treilea Reich*“;**

- **P.O. Sullivan, consideră însă că "*geopolitica este o disciplină universitară care studiază geografia relaţiilor dintre deţinătorii puterii, fie că sunt şefi de state, fie organizaţii transnaţionale*“;**

➔ literatura socio-politică din ţările comuniste, inclusiv din România, după modelul sovietic a considerat Geopolitica fie o teorie:

- *"Teorie care, exagerând o serie de teze ale determinismului geografic şi ale antropogeografiei privitoare la istoria şi la filozofia culturii, a pretins că politica unui stat ar fi determinată de situaţia sa geografică. Geopolitica justifică politica de expansiune şi agresiune şi propagă deschis militarismul şi colonialismul ..."*

➔ fie o doctrină:

- *"Doctrină social-politică neştiinţifică, retrogradă, apărută către sfârşitul sec. XIX ... care, în explicarea fenomenelor sociale şi politice, atribuie un rol primordial factorilor geografici şi demografici, interpretaţi în mod denaturat, în spiritul teoriei expansioniste a spaţiului vital şi al rasismului"*

Alţi analişti

- **Hervé Coutau-Bégarie**: *"Geopolitica sau geostrategia **nu există nici ca substanţă, nici ca esenţă**, deoarece aceşti doi termeni nu acoperă o realitate; geopolitica şi geostrategia nu reprezintă decât **o modalitate de abordare a acesteia**. Întradevăr, este vorba despre o **<u>metodă</u>** (subl. noastră), despre **<u>un mod de raţionament</u>**; nu se poate deci afirma că un anume eveniment aparţine geopoliticii; în schimb se poate afirma că un anume eveniment sau un anume fapt poate fi interpretat în termeni ce ţin de geopolitică şi geostrategie"*;

- **H. Weigert**: *"... aplicarea principiilor geografice ... în <u>jocul dorinţei de putere</u>"*;

- **Eva Taylor**: *"... <u>geografie politică încărcată de emoţie</u> şi, ca urmare, cuprinzând, implicit ori explicit, o chemare la acţiune"*;

- **P. Taylor**: *"Limbajul curent distinge Geopolitica ca **fiind disciplina** ce tratează **rivalitatea între două mari puteri** (puteri centrale sau puteri emergente din semi-periferie) **şi imperialismul ca dominaţie exercitată de Statele puternice** (ale centrului) **asupra Statelor slabe** (de la periferie)... În spaţiu, Geopolitica este asociată relaţiilor Est-Vest şi imperialismului relaţiilor Nord-Sud"*.

- **Carlo Jean**: *"Geopolitica este o reflecţie, un sistem de raţionament, este o conceptualizare a spaţiului, nu numai fizică (fizico-geografică, n.n.), ci şi umană şi, în acelaşi timp, multidimensională, care precede şi care este finalizată prin individualizarea intereselor naţionale şi a marilor alegeri/decizii politice într-o lume care s-a transformat rapid şi care este pe cale de a deveni mai globală şi mai frământată, mai dornică de reguli şi de o ordine mai puţin incertă şi conflictuală, în care evoluţia fenomenelor este accelerată dacă viteza de răspuns nu este la fel de ridicată“;*

- **Paul Claval**: *"Geopolitica ia în considerare totalitatea preocupărilor actorilor prezenţi pe scena internaţională, fie că este vorba despre politicieni, diplomaţi, militari, de organizaţii nonguvernamentale sau de opinia publică. Ea este interesată de calculele unora sau altora şi de ceea ce îi împinge să acţioneze. Este sensibilă la ceea ce, în planurile protagoniştilor, reflectă eterogenitatea spaţiului, condiţiile naturale, istoria, religia, diversitatea etnică. Este interesată de obiectivele ce vizează cooperarea sau destinderea relaţiilor, dar şi de utilizarea forţei sau de jocurile viclene“.*

Christian Daudel:

- *"... geopolitica se construieşte deschizându-se, înainte de toate, problematicilor «contemporane» şi de «amploare mondială»...: cele având legături cu politica statelor şi cu influenţele reciproce, cu dreptul internaţional, cu relaţiile diplomatice, cu securitatea şi apărarea, cu raporturile de putere în lume. Este vorba, de asemenea, de studiul acţiunii diferitelor organisme internaţionale (...), urmărindu-se ceea ce s-ar putea numi «regulile jocului» aplicate la spaţiu, în aspectele lor cantitative şi calitative: jurisdicţia internaţională (delimitări de suveranitate teritorială, tema permanentă a frontierelor), modalităţile de trecere şi de circulaţie în lume (strâmtori, arhipelaguri, survolarea teritoriului), reglementări diverse, eventual de opinii, atitudini şi comportări (pacte de neagresiune, tratate de asistenţă, acorduri militare, alianţe diplomatice, restricţii de deplasare, diferende de frontieră, litigii istorice)".*

- **Ion Conea**:

  "*Dar tocmai aceasta este, prin excelenţă, ceva ce numim – sau ceea ce trebuie să numim: geopolitică, adică* ***viaţa politică planetară condiţionată şi explicată prin geografie***“;

- **Sergiu Tămaş**:

  "*... analiza geopolitică oferă temeiuri pentru o interpretare ce poate fundamenta strategii adecvate în raport cu oportunităţile sau ameninţările ce privesc un stat*”.

Având în vedere domeniile implicate și suportul necesar pentru a explica fenomenele ce incumbă Geopoliticii, consider că Geopolitica este, în fapt, o disciplină științifică interdisciplinară, la granița dintre Geografie, Istorie, Știința Politică și Științele Sociale, care stabilește relația dintre evenimentele politice și spațiul geografic, precum și distribuția puterii pe Glob.

Precursorii Geopoliticii

Friedrich Ratzel

- Unul dintre cei mai mari geografi ai lumii, un element esențial în conturarea concepției sale geopolitice îl constituie <u>călătoria sa din 1873 în Statele Unite ale Americii</u>;

- <u>Naționalist înfocat</u> (în 1890 intră în Liga Pangermanică și în Partidul Național Liberal), Ratzel este, totodată, <u>un susținător al colonialismului</u> (membru fondator al *Kolonialverein*/Comitetul Colonial);

- Geograful german este <u>considerat precursorul Geopoliticii</u>, grație în principal lucrării sale ***Politische Geographie*** = ***Geografie Politică***, publicată în 1897, în care pune, practic, bazele Geopoliticii, <u>*elaborează o adevărată teorie a statului, pe care-l definește drept un organism*</u>;

- Statul este considerat drept un organism care depinde de **spațiu** (*Raum*), **poziție** (*Lage*) și **granițe** (*Grenzen*);

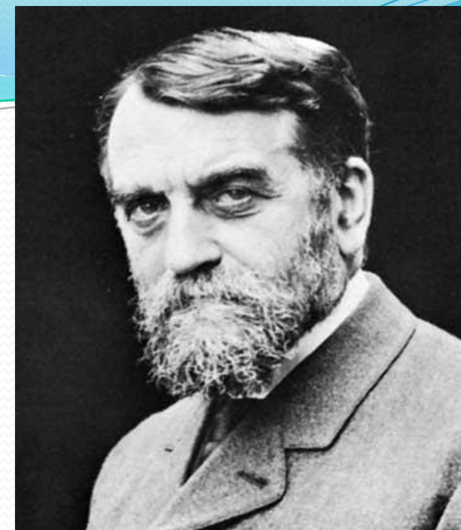
- El introduce și mult contestatul termen ***Lebensraum*** **(*spațiu vital*)** – speculat atât de mult de Hitler, începând chiar cu a sa „*Mein Kampf*” (1933);

- Într-o altă lucrare a sa, dedicată spațiului geografic, etnic și cultural german (<u>*Germania, Introducere în știința patriei*</u>), abordează și un concept care îi interesează mult și pe români: ***Mitteleuropa* = *Europa Centrală*.**

Rațiunea expansionistă devine și mai evidentă în lucrarea, publicată patru ani mai târziu, intitulată *Cu privire la legile expansiunii spațiale ale Statelor*, în care "enunță șapte legi universale:

- creșterea spațială a statelor merge în tandem cu dezvoltarea culturii acestora;
- extinderea statelor se desfășoară paralel cu întărirea altor diverse manifestări ale dezvoltării acestora, cum ar fi puterea economică și comercială sau ideologia;
- statele se extind de obicei încorporând sau asimilând entități statale de mai mică importanță;
- frontiera este un organ viu, a cărui amplasare încarnează dinamismul, forța și schimbările teritoriale ale statului;
- în întregul proces de expansiune spațială, prevalează o logică geografică, deoarece statul se străduiește să absoarbă regiunile importante pentru asigurarea viabilității teritoriului său: țărmuri, bazine fluviale, câmpii și, la modul general, teritoriile cu cele mai multe bogății naturale;
- orice stat are tendința naturală de a se extinde dacă la periferia sa se află o civilizație inferioară celei proprii;
- tendința generală de asimilare sau de absorbție a națiunilor mai slabe provoacă amplificarea acaparării de noi teritorii, în cadrul unei mișcări care într-un fel se auto-alimentează"[19].

Paul Vidal de la Blache

- A fost *fondatorul școlii franceze de Geografie Umană*;
- În domeniul geopoliticii s-a facut remarcat gratie cel puţin pentru două lucrări:
  - studiul *La géographie politique, à propos des écrits de M. Ratzel* (*Geografia Politică apropo de scrierile d-lui Ratzel*), publicat în "Annales de Géographie", 1898, în care, *sub pretextul că face cunoscută publicului francez concepția fostului său profesor, Fr. Ratzel, propune, de fapt, combătând determinismul maestrului, propriul său punct de vedere*;
  - cartea *La France de l'Est* (Franța de Est), "prima lucrare de geopolitică publicată în Franța“ și "o lucrare patriotică a cărei finalitate este de a justifica apartenența Alsaciei și Lorenei la Franța“.

Albert Demangeon

- **Este foarte interesant că, deși nu s-a considerat geopolitician, ba chiar, s-a opus violent ideii de Geopolitică, pe care o considera o idee pur germană, "*o înscenare, o mașină de război*", Demangeon exprimă, în realitate, o concepție geopolitică;**

- **De pildă, în lucrarea *Le Déclin de l'Europe* (*Declinul Europei*), el apreciază, corect, că poziția dominantă a Europei în lume se apropie de sfârșit, acesta fiind efectul înălțării Statelor Unite la o poziție hegemonică;**

- **Cu totul surprinzător pentru vremea în care a scris amintita carte, apreciază că poziția Europei în lume este pusă în pericol, pe lângă factorii de mai înainte, de "ascensiunea islamului militant";**

- **el folosește și propune (1920) termeni precum *la communauté européenne* (*Comunitatea europeană*) și *Les Etats Unis de l'Europe* (*Statele Unite ale Europei*) cu mult înainte ca aceștia să devină un bun comun al europeniștilor.**

Camille Vallaux

- **Vallaux este primul francez care a scris o lucrare cuprinzătoare în domeniul Geografiei Politice (*Le Sol et l'État/Solul şi Statul*, 1911), în care, printre altele, examinează conceptele ratzeliene *Raum* (spaţiu) şi *Lage* (poziţie) demonstrând importanţa acestora în explicarea naturii statului;**

- **Potrivit lui Vallaux, creşterea statului este un proces de subordonare a părţilor întregului şi controlul tendinţelor centrifuge;**

- **Analizează naşterea şi prăbuşirea statelor imperiale, precum şi cauzele declinului acestora;**

- **oponent al expansionismului, s-a pronunţat împotriva fenomenului respectiv practicat de Franţa în Africa (numind partea centrală a Imperiului francez african "un vide dans l'oecumène" = un vid în oicumenă);**

- **Este interesant că Vallaux, care a criticat teoria lui Ratzel, va fi acuzat, de compatriotul său Lucien Febvre, tocmai de "prea multă apropiere de pangermanism" în lucrarea publicată în 1921, în colaborare cu Jean Brunhes (1869 – 1930), *Géographie de l'histoire – Géographie de la paix et de la guerre* (*Geografia istoriei – Geografia păcii şi războiului*).**

Scurt istoric al Geopoliticii

- Întemeietor al Geopoliticii este considerat a fi geograful german **Friederich Ratzel** (1844-1904), deşi el a folosit termenul de *Geografie Politică* (Politïsche Geographie), în titlul lucrării Omonime;

- A fost scoasă în evidenţă şi criticată îndeosebi următoarea apreciere a lui Ratzel, care ar denota funcţia politico-ideologică a concepţiei sale: "*Cu cât se întreprind mai multe acţiuni îndreptate spre exterior, cu atât se reduc fricţiunile interne. Spaţiul nou în care un popor prinde rădăcini este ca un izvor din care se reîmprospătează sentimentul naţional*“;

- Cel care *folosește însă pentru prima dată termenul de Geopolitică* (mai întâi într-o conferinţă, în 1899, apoi în scris, un an mai târziu, în lucrarea "*Introducere în Geografia Suediei*") *este suedezul* **Rudolf Kjellén** (1864-1922), jurist şi om politic;

- concepţia lui Kjellen, puternic inspirată de opera lui Ratzel, fiind pe larg prezentată în cartea, purtând un titlu foarte sugestiv, "***Statul ca formă de viaţă***" (1917), în care susţine că Geopolitica este "*ştiinţa despre stat ca o creaţie spaţială*", ca "*un organism geografic*".

Rudolf Kjellen

- Născut în orășelul Torsö din centrul Suediei, cu studii universitare și doctorat în drept la faimoasa Universitate din Uppsala, unde va fi şi profesor în ultimii ani ai vieţii, după ce, mai înainte, a deţinut acelaşi post la Universitatea din Göteborgunde, unde, predând geografia, descoperă scrierile germanului Friedrich Ratzel;

- Lucrările academice publicate de Kjellén s-au axat pe două mari teme:
  - *crearea unui sistem de analiză a vieții statelor ca organisme vii*;
  - *analizarea variatelor forme de guvernare a statelor*.

- Principalele sale lucrări sunt:

  - *Storkmakterna* (***Marile Puteri***, 1905, a doua ediţie în 1911);

  - *Samtidens stormakter* (***Marile Puteri contemporane***, 1914);

  - *Storkmakterna och världskrisen* (***Marile Puteri şi Criza Mondială***, 1920).

- Se remarcă *Staten som lifsform* (***Statul cu formă de viaţă***, patru ediţii în limba germană între anii 1917 – 1924), în care defineşte Geopolitica drept "*ştiinţa care studiază Statul ca organism geografic, aşa cum acesta se manifestă în spaţiu*".

- Potrivit lui Kjellén, statul este conceput ca unitatea şi interdependenţa în câmpul politicii a cinci elemente fundamentale:
  - **geografic;**
  - **etnic;**
  - **economic;**
  - **social;**
  - **juridic.**
- numind "cele cinci feţe ale fiinţei“ statului:
  - **ţară** (*Reich*);
  - **neam** (*Volk*) ;
  - **economia ţării** (*Reichhaushalt*);
  - **structura socială** (*Gesellschaft*) ;
  - **guvernământ** (*Staatsregiment*).

- Geopolitica va cunoaşte, însă, o dezvoltare deosebită în Germania interbelică, graţie îndeosebi lui **Karl Haushofer** (1869-1946), geograf ca formaţie, ofiţer de carieră, primul profesor de Geopolitică (la Universitatea din München, unde va creia:
  - *o adevărată şcoală în domeniu*, cu reprezentanţi precum Otto Maull, Erich Obst, Richard Hennig, Albrecht Haushofer ş.a., ultimul fiind fiul său);
  - şi *întemeietorul celei dintâi reviste în domeniu* (*Zeitschrift für Geopolitik/Revista de Geopolitică*, 1924-1944).
- Principala sa lucrare, "*Graniţele în determinarea lor geografică şi politică*“ (1921), precum şi alte studii ale şcolii create de el, vor fi speculate din plin de Adolf Hitler.

Karl Ernst Haushofer

- **Născut la München într-o veche familie aristocratică bavareză, cu un însemnat background cultural-ştiinţific (printre altele, tatăl său, Max Haushofer a fost profesor universitar la Universitatea Tehnică din oraşul natal), va urma o strălucită carieră militară;**

- **îşi dă demisia din armată, unde avea gradul de general, în anul 1919, la vârsta de exact 50 de ani, şi devine profesor de geopolitică, primul din lume, la Universitatea din München;**

- **Haushofer va defini Geopolitica drept "*ştiinţa despre formele de viaţă politice în spaţiile de viaţă naturale, ce se străduieşte să înţeleagă dependenţa lor geografică şi condiţionarea lor de-a lungul mişcării istorice*";**

- **De asemenea, potrivit geopoliticianului german, este importantă şi înţelegerea geopoliticii drept "*unul dintre cele mai puternice mijloace de luptă pentru corecta împărţire a spaţiilor de viaţă şi suflet pe pământ, după capacitatea de muncă şi performanţele culturale ale popoarelor*";**

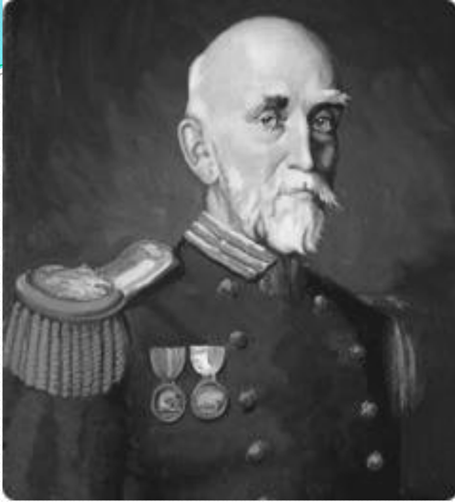

- Atras în cercul lui Hitler, atât datorită lucrărilor sale, cât mai ales prieteniei cu Rudolf Hess, adjunctul conducătorului celui de-al Treilea Reich, va desfăşura o activitate ambiguă, sprijinind, de pildă, unele acţiuni ale lui Hitler, dar opunându-se proiectului de invadare a Uniunii Sovietice şi de colonizare a popoarelor slave;

- Între meritele recunoscute ale lui Haushofer se înscriu: crearea termenului de ***pan-idei*** (*Pan-Ideen*) subliniind centralitatea dimensiunii spaţiale în gândirea geopolitică şi distingând panconfiguraţii;

- În final va avea o soartă tristă, împreună cu soţia sunt trimişi în lagăr de concentrare (întrucât soţia era evreică), fiind trimis în lagăr şi de americani, unde se va sinucide, împreună cu soţia (1946).

Alfred Thayer Mahan

- **Ofițer de marină (cu studii la U. S. Naval Academy), ajuns la cel mai înalt rang militar în domeniu (amiral al Statelor Unite), A. Mahan va dezvolta *teoria puterii maritime* (*Sea Power*), care va avea un mare efect, și nu numai în America;**

- **Va avea o puternică influență asupra politicii externe promovate de președinții americani William McKinley (1897 – 1901) – primul efect fiind războiul americano-spaniol din 1898 – și Theodore Roosevelt (1901 – 1909);**

- **Doctrina sa, care se dorea un fel de îndreptar pentru politica externă americană, era centrată pe următoarele aspecte:**

  - **asocierea cu puterea navală britanică pentru împărțirea controlului mărilor (aprecia în mod deosebit modul în care fosta metropolă reușise să atingă controlul maritim al planetei);**

  - **determinarea Germaniei să se mărginească la rolul său continental și opunerea la pretențiile Reichului de stăpânire asupra mărilor;**

  - **punerea la punct a unei apărări coordonate a europenilor și americanilor destinată să juguleze ambițiile asiatice.**

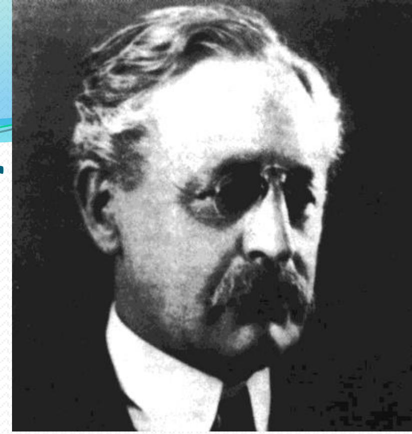
- Mahan aprecia drept absolut obligatorii trei elemente:

  - **crearea de puncte de sprijin**: porturi, baze militare etc.;
  - **poziţii solide în strâmtori şi pe principalele căi maritime comerciale**;
  - **să dispui de o flotă maritimă prezentă peste tot şi capabilă să transporte rapid mărfuri şi oameni în punctele strategice** de pe Glob.

- Principalele sale lucrări sunt:

  - *The Influence of Seapower upon History* / ***Influenţa Puterii Maritime asupra Istoriei*** (1890);
  - *The Interest of America in Seapower* / ***Interesul Americii pentru Puterea Maritimă*** (1897).

Halford J. MacKinder

- Născut în micul district urban Gainsborough, din estul Angliei, şi educat la faimoasa Universitate Oxford (unde se formează ca geograf), va deveni o mare şi influentă personalitate:
  - membru marcant al renumitei Royal Geographical Society şi fondator al Oxford School of Geography;
  - director al faimoasei London School of Economics and Political Sciences;
  - membru al Parlamentului Britanic (timp de 12 ani).

- Deşi a avut şi rangul de **amiral al flotei britanice**, aşa cum A. Mahan l-a deţinut pentru flota americană, a dezvoltat o doctrină total opusă acestuia (reamintesc, *teoria puterii maritime / seapower*), şi anume ***teoria puterii terestre*** (***landpower***), cunoscută mai ales sub numele de *teoria «**heartland**»-ului*;

- Teza sa centrală, susţinută mai întâi într-un articol intitulat *The Geographical Pivot of History* (*Pivotul geografic al istoriei*), publicat în revista "Geographical Journal", defineşte epicentrul fenomenelor geopolitice pornind de la conceptul de centru geografic.

Iată cum sună foarte sintetica, dar extrem de convingătoarea sa formulă:

Who rules East Europe commands the Heartland / ***Cine deţine Europa de Est deţine Inima Lumii***

Who rules the Heartland commands the World Island / ***Cine deţine Inima Lumii domină Insula Mondială***

Who rules the World Island commands the World / ***Cine domină Insula Mondială domină Lumea***

- În replică la "heartland-ul" lui MacKinder, geopoliticianul american **Nicholas John Spykman** (1893-1948) lansează **teoria *rimland*-ului**, respectiv "bordura maritimă" sau "inelul" format de țările cu ieșire la mare, care înconjoară din cele mai multe părți "heartland-ul" continental, constituind o zonă intermediară între acesta și mările periferice;

- Așadar "pivotul" nu mai este Rusia, ci Rimlandul ("inelul" din jurul acesteia). El modifică, astfel, formula lui MacKinder afirmând: "***Cine domină Rimlandul, domină Eurasia. Cine domină Eurasia, ține în mâinile sale destinul lumii***";

- *După al doilea război mondial și până la căderea regimurilor comuniste din Europa de Est, Geopolitica a fost total interzisă*, datorită conotațiilor negative dobândite în Germania nazistă, în mod paradoxal termenul nefiind utilizat, cu rare excepții (dar numai din anii '80), nici în literatura occidentală;

- În ciuda faptului că termenul se dovedea necesar, așa cum a semnalat, încă în 1960, **americanul de origine română Ladis Kristof**: "*Termenul de Geopolitică a dobândit o sinistră conotație. El implică o distorsiune și o utilizare greșită a factorilor geografici în interesul politicii naționale agresive. Aceasta este o nefericire întrucât el este un termen bun și noi avem nevoie de o noțiune care să acopere studiile de geografie orientate spre politică*".

Revenirea geopoliticii în actualitate

- Geopolitica a revenit în atenţie după evenimentele din Europa de Est, din anii 1989-1991, la început graţie nu atât oamenilor de ştiinţă, cât mass-mediei;

- La aceasta a contribuit însă şi o serie de fenomene din ultimul deceniu al secolului XX:

  - **după aproape o jumătate de secol de «război rece» (conflictul între Vest/ţările dezvoltate şi Est / ţările comuniste), când se părea că a apărut "dezgheţul", omenirea a intrat într-o nouă stare – «pacea rece» (suspiciunea şi contrapunerea unor mari puteri mai vechi – S.U.A., în principal – altora mai noi, în refacere, precum Rusia, sau în ascensiune, cazul Chinei);**

  - **lumea bipolară (Vest-Est / S.U.A.-U.R.S.S.) a devenit, pentru o vreme, unipolară (S.U.A. – unica superputere, hegemonul mondial), dar cu tendinţa de a deveni multipolară (numărul pionilor/actorilor mondiali fiind variabil – fie superputeri, fie blocuri regionale);**

  - **sferele de influenţă, ce au dominat lumea o vreme atât de îndelungată, n-au dispărut, aşa cum se credea, odată cu căderea "cortinei de fier", doar că marile puteri au căutat şi aplicat noi modalităţi de împărţire şi stăpânire a lumii;**

  - **conflictele, care de asemenea păreau a fi de domeniul trecutului, nu numai că n-au încetat, ci s-au accentuat şi diversificat.**

- Înainte de evenimentele din anii 1989-1991, revenirea Geopoliticii s-a făcut, totuşi, simţită, îndeosebi în Franţa, ducând, între timp, la constituirea celei mai puternice şcoli geopolitice actuale:
    - în afara celor menţionaţi (Yves Lacoste, Denis Touret, Hervé Coutau-Bégarie);
    - Paul Claval, Michel Foucher, François Thual, Pascal Lorot, Aymeric Chauprade, Pascal Boniface, Christian Daudel, Philippe Moreau-Defarges, Ignacio Ramonet ş.a.
- Revenirea prefixului "geo" este un fenomen cu totul remarcabil al anilor '80 – remarcă geopoliticianul francez Hervé Coutau-Bégarie (ex: geoistorie, geopsihologie, geomarketing);

- Acelaşi analist apreciază că revenirea în forţă a Geopoliticii are la bază două motive:

a) declinul ideologiilor în general şi al marxismului, în special, care nu mai puteau oferi explicaţii credibile ale evenimentelor (marxismul, de pildă, se cantona în "lupta de clasă");

b) trăim într-o lume foarte complexă, în care totul este complicat, în care imaginile sunt distorsionate şi, ca urmare, este nevoie de o anumită logică pentru a le descifra.

- În spiritul acestei ultime motivaţii, un alt analist francez, **François Thual**, susţine că, printre altele, Geopolitica ne învaţă să descifrăm actualitatea;

- Şi anume, în cazul unui eveniment (tensiune, criză, conflict, război, negocieri), trebuie să ştim să punem întrebările cele mai potrivite:
  - cine ce vrea?
  - cu cine?
  - cum?
  - de ce?

- **Potrivit lui Paul Claval, Geopolitica acţionează în trei direcţii:**

1. construieşte tabloul forţelor prezente pe o scenă dată, a celor ce decid utilizarea lor, şi a
curentelor sau factorilor care le influenţează;

2. reperează ţintele profunde ale actorilor şi explorează filosofiile sau ideologiile pe care le
legitimează;

3. arată modul în care mijloacele fiecăruia sunt aplicate prin geostrategii concepute pentru a se
apropia de scopurile fixate, ţinând cont de reacţiile previzibile ale celorlalţi protagonişti.

Concepte Geopolitice

Prof. univ. dr. Silviu Neguț

Putere – Mare Putere - Superputere

- *"Putere. Nimic nu exercită o mai mare atracţie asupra fiinţelor umane decât acest cuvânt magic. Nimic nu trezeşte pasiuni mai durabile şi legături mai strânse".*

José Nivaldo Junior

- Dicţionarele şi enciclopediile sunt relativ sărace în definirea acestor termeni, în sensul care ne interesează:
  - ***Putere***: stat, ţară;
  - ***Mare putere, mari puteri***: statele cele mai bogate, cele mai influente;
  - ***Superputere***: putere foarte mare. Stat a cărui importanţă politică, militară, economică este preponderentă.

- **Unii analiști pun semnul egal între putere și influență (Robert Dahl): "*Puterea lui A asupra lui B, este capacitatea lui A, de a obține ca B, să facăceva ce n-ar fi făcut fără intervenția lui A*“;**

- ***Putere politică* (formă a puterii sociale), "*include puterea suverană a statului (menținută nu numai prin "forța dreptului", ci și prin "dreptul forței")“ - Mică enciclopedie de politologie;***

- **Puterea – apreciază brazilianul José Nivaldo Junior - *este unica modalitate eficace cunoscută de societatea omenească aptă să-i asigure perpetuarea și supraviețuirea. În societatea concurențială din ultimele șase milenii, puterea reprezintă încununarea altor două mari aspirații ale ființei umane: bogăția și prestigiul. Bogăția, prestigiul și puterea străbat timpurile împreună. Unde se află una dintre ele, vor apărea inevitabil și celelalte două*".**

- ***Putere internaţională***: concept potrivit căruia "*exercitarea puterii de către unul sau mai multe state (mari puteri, imperii) tinde în esenţă să îndeplinească în viaţa internaţională un rol analog celui al statului în viaţa internă a societăţii*“;

- Importantă, în context, este şi relaţia dintre politică şi putere. Politica în mai multele sale sensuri:

  a) **suprastructură a sistemului social, incluzând conştiinţa politică, relaţiile politice, instituţiile şi organizaţiile politice;**

  a) **tactica, strategia, metodele şi mijloacele folosite de organele puterii în vederea realizării obiectivelor fixate;**

  a) **arta de a guverna un stat; formă de organizare şi conducere a comunităţilor umane, prin care se instituie şi menţine ordinea internă şi se garantează securitatea externă a comunităţilor respective.**

- ***Politica externă***, reprezintă totalitatea metodelor şi mijloacelor pe care le foloseşte un stat în vederea atingerii anumitor obiective pe plan internaţional;

- Atât pe plan extern, cât şi pe plan intern, obiectivele puterii sunt dirijate şi atinse printr-o ***politică a puterii***.

- Actorii scenei internaţionale aplică puterea în relaţiile cu ceilalţi în două feluri:

    - **Primul este utilizarea puterii în mod direct pentru a impune schimbarea comportamentului competitorului. Ceea ce înseamnă utilizarea forței militare, în principal, pentru a impune voința proprie asupra inamicului/competitorului;**

    - **Cea de-a doua modalitate de aplicare a puterii este cea indirectă sau cooptivă (a doua față a puterii), care utilizează atracția culturală și instituțională a unui actor asupra celorlalți, în scopul schimbării comportamentului acestora din urmă.**

- Încă din vechi timpuri, sursa politicii puterii a fost dată de **inegalitatea dintre state**;

- În literatura de specialitate este citat un exemplu deosebit de relevant în acest sens (Tucidide, *"Istoria războiului peloponesiac"*):

  - *"Atât noi, cât şi voi, ştim că în treburile oamenilor problema dreptăţii intervine numai dacă, presiunea necesităţii este egală asupra ambelor părţi şi că cel puternic stoarce ce poate şi cel slab dă ceea ce trebuie".*

- Superioritatea de acest fel a unor puteri a generat în decursul timpului un alt fel de superioritate: **cea a cetăţenilor acelor state care se consideră deasupra celorlalţi**.

- Foarte bine a surprins asemenea atitudini analistul american Karl Deutsch:
  - "***Dar cu cât o țară este mai mare și mai puternică, cu atât conducătorii, elitele și adesea chiar și populația ei își ridică nivelul aspirațiilor în afacerile internaționale. Cu alte cuvinte, ele se văd tot mai mult predestinate sau obligate să pună treburile lumii în ordine, sau cel puțin să le țină într-o anumită ordine care li se pare lor sănătoasă***“.

- Pe Terra există, în prezent, numeroase state, aproape 200. Unele mici, altele de mari dimensiuni;

- În trecut se vorbea de imperii, mari imperii: roman, part, persan, chinez şi altele, în Antichitate, mongol, otoman, portughez, spaniol, britanic şi altele în Evul Mediu (unele şi mai târziu), ţarist, austro-ungar şi altele.

- În vremurile moderne, şi mai ales în secolul al XX-lea şi în prezent se vorbeşte de ***mari puteri***.

- Termenul de ***mari puteri*** a fost folosit pentru prima dată, în urmă cu aproape 200 de ani, de către contele Müenster, în august 1815, în urma Păcii de la Viena (1814 – 1815);

- Referirea era la "puterile" care au înfrânt Franţa, respectiv Marea Britanie, Austria, Prusia şi Rusia, care au constituit ceea ce avea să fie numit "***Concertul European***“;

- Punctul central îl constituia ideea că nici una dintre puterile respective nu va încerca să obţină o poziţie preeminentă vizavi de celelalte.

Mari puteri în epoca modernă

Mare putere	Perioada	Deținătoare a armei nucleare	Putere cosmică	Membră permanentă a Consiliului de Securitate al ONU
Austria/Imperiul Austro-Ungar	1815 - 1918	-	-	-
Marea Britanie	1815[7] -	1958	*	Da
Prusia/Germania	1815 - 1945	-	*	-
Rusia/U.R.S.S	1815 -	1953	Da	Da
Franța	1815 -	1967	*	Da
Italia	1870 - 1943	-	*	-
S.U.A.	1900 -	1952	Da	Da
Japonia	1900 - 1945	-	Da	-
China	1945 -	1965	Da	Da

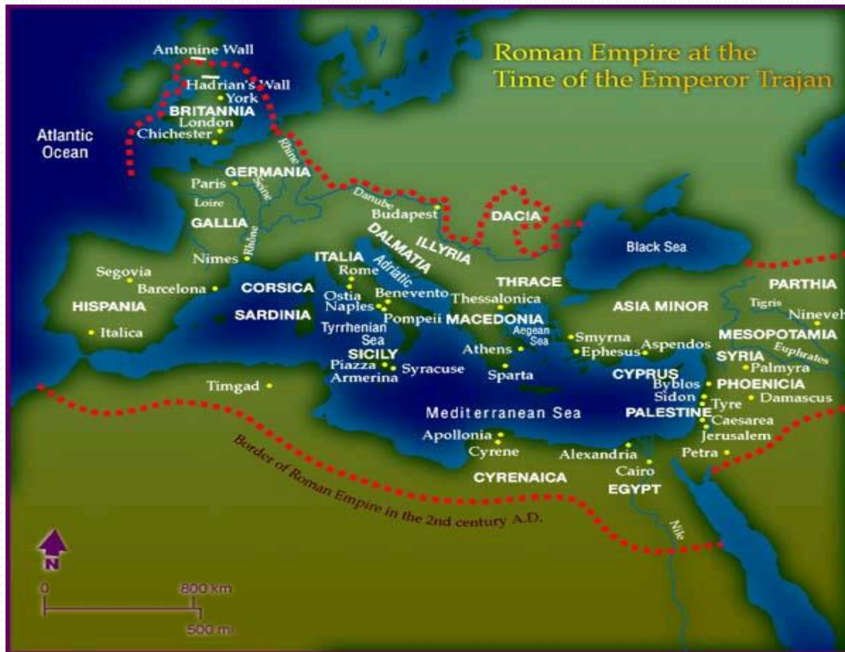
Structurile de putere

- În condiţiile sistemului internaţional bazat pe forţă, din Antichitate şi până în prezent acesta a fost o realitate permanentă, s-au manifestat, în principal, două tipuri de organizare a relaţiilor interstatale:

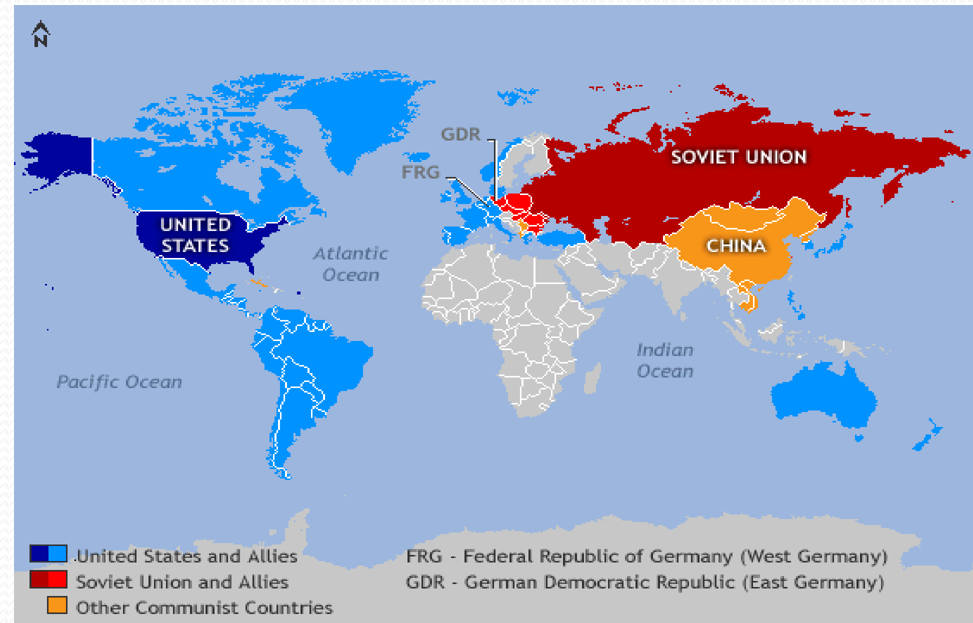
  - ***structura imperială***, în care o singură entitate politică exercită controlul, dominând întreaga zonă;

  - ***structura multistatală***, atunci când există mai multe unităţi politice, mai multe state care îşi împart între ele controlul zonei în cauză.

Celor două tipuri de structuri le corespund două tipuri de organizare a relaţiilor între state:

- *hegemonia*: existenţa unui singur centru de putere, de regulă imperiu, suficient de puternic pentru a-şi impune voinţa în raporturile interstatale;

- *echilibru de putere*: existenţa mai multor centre de putere autonome, care se echilibrează pe arena internaţională ca dominaţie şi influenţă şi care asigură funcţionarea interstatal.

- Potrivit lui R. Gilpin, premisele existenţei unui sitem bazat pe hegemonie sunt următoarele:

  - Un sistem internaţional este stabil (adică în stare de echilibru) dacă nici un stat nu consideră profitabil să încerce schimbarea sistemului.
  - Un stat va încerca să schimbe sistemul internaţional dacă se așteaptă ca beneficiile să depășească costurile unei astfel de tentative.
  - Un stat va căuta să schimbe sistemul internaţional prin expansiune teritorială, politică sau economică, atunci când costurile marginale ale schimbării urmărite sunt egale sau mai mari decât beneficiile marginale.

Un alt analist, V. Ferraro, apreciază că, pentru a fi considerat hegemon, un stat trebuie să satisfacă trei condiţii:

- Capacitatea de a aplica regulile sistemului;
- Dorința de a aplica regulile sistemului;
- Angajamentul față de un sistem care este perceput ca fiind reciproc avantajos de marile puteri.

- Tot V. Ferraro consideră că, la rândul ei, capacitatea se sprijină pe trei atribute:

  - O **economie puternică**, în creştere.
  - **Dominarea unui sector tehnologic** sau **economic** de vârf.
  - **Puterea politică susţinută** de o potenţială **putere militară**.

- În timp, dacă schimbările economice, tehnologice sau de altă natură vor eroda stabilitatea sistemului internaţional şi vor submina poziţia statului dominant, hegemon, va rezulta un sisteminstabil;

- Dacă beneficiile sistemului hegemonic vor fi apreciate ca fiind insuficiente, oricum nu la nivelul aşteptărilor, vor apărea, în mod firesc, pretendenţi la poziţia de hegemon;

- Teoriile realiste şi neorealiste în domeniul relaţiilor internaţionale pun în discuţie problema instabilităţii inerente a sistemului, şi folosesc conceptul de ***echilibru al puterii*** pentru a prevedea viitoarele acţiuni şi mutaţii pe scena mondială.

- Conform unei asemenea teorii, în faţa unui hegemon există două posibile căi de acţiune:
    - ***echilibrarea*** **(*balancing* – în engleză);**
    - ***restricționarea*** **(*binding*).**

- Echilibrarea presupune rezistenţă, refuz şi formarea unei contra-concentrări de putere în cooperare cu alte state slabe;

- Retrăgându-se din fața statului dominant, statele slabe se feresc de acţiunea directă a acestuia și, prin constituirea unei coaliţii, contrabalansează puterea statului dominant;

- Restricționarea este exact opusul primei strategii, puterea statului dominant fiind redusă prin utilizarea unui evantai de metode mai mult sau mai puţin evidente.

Exemple de puteri – mari puteri – superputeri

- Imperiul Part sau Parţia
- Imperiul Roman
- Portugalia
- Olanda
- Spania – Imperiul Spaniol
- Marea Britanie – Imperiul Britanic
- Franţa
- Rusia
- Germania
- Japonia
- China
- Statele Unite ale Americii

Imperiul Part sau Parţia

- Stat creat în Orientul Mijlociu, la mijlocul secolului 3 î.Hr., de triburile parţilor, originare din regiunea de la sud de Marea Aral, care a cunoscut o mare înflorire în secolele 2 – 1 î.Hr.;
- A purtat îndelungate războaie cu Imperiul Roman, fiind, timp de aproape câteva secole, principalul adversar al acestuia în Orient;
- După câteva înfrângeri ale romanilor, este încheiat (în anul 20 î.Hr.) un tratat, care confirmă Eufratul ca graniță între cele două imperii;
- Măcinat de lupte interne pentru putere, de revoltele populaţiilor cucerite şi de amestecurile romanilor se ridică o nouă dinastie, care pune bazele Imperiului Sasanid, care va dăinui timp de patru secole.

Imperiul Roman

- **Cel mai mare imperiu al Antichității, exemplu tipic de hegemon;**

- **De la mica cetate Roma, fondată pe malurile Tibrului, potrivit tradiției, de Romulus (unul dintre cei doi fii gemeni ai vestaleiRhea Silvia), în anul 753 î.Hr., la cel mai vast și compact imperiu al Antichității (circa 3,3 milioane km2, 50-70 milioane de locuitori, respectiv o cincime din populația de atunci a planetei);**

- A constituit una dintre cele mai unitare şi durabile macroformaţiuni statale din istoria omenirii, singurul stat care a reuşit să înglobeze între hotarele sale toate regiunile limitrofe Mării Mediterane (*Mare Internum*);

- A atins apogeul expansiunii teritoriale şi al puterii militare în vremea **dinastiei Antoninilor (96 – 192 d.Hr.**).

Între momentele importante ale expansiunii romane se înscriu:

- **cucerirea întregii Peninsule Italice** şi declanşarea luptei pentru supremaţie în bazinul Mării Mediterane, lovindu-se de un contracandidat puternic, Cartagina, cu care poartă cele **trei războaie numite *punice***, în final nu numai învingând-o, ci şi distrugând-o (146 d.Hr.);

- **obţinerea supremaţiei în bazinul apusean al Mediteranei**, prin desăvârşirea **cuceririi Peninsulei Iberice** (sec. 2 î.Hr.) şi a **Nordului Africii**;

- îndreptarea atenţiei către bazinul Oriental al Mediteranei, **cucerind mai întâi puternicul stat macedonean**, tot în urma a trei războaie, ca şi în cazul punilor, pe care îl transformă în provincie romană (148 î.Hr.), **apoi Grecia**;

- ofensiva pe continentul asiatic: cucerirea regatului Pergam și transformarea în provincie romană (129 î.Hr.), a Bitiniei (75 î.Hr.), a Pontului, Siriei și Ciliciei (64 – 63 î.Hr); Armenia, Capadocia și Iudeea devin state clientelare;

- extinderea cuceririlor în vestul Europei, prin înglobarea în imperiu a Galiei (58 – 52 î.Hr), de fapt a Galiei Transalpina, de dincolo de Alpi, respectiv teritoriile locuite de celți;

- desăvârșirea hegemoniei romane în bazinul oriental mediteranean prin cucerirea Egiptului (30 î.Hr.);

- **ultima cucerire importantă, în urma a două războaie grele (101 – 102 și 105 – 106 d.Hr.), a fost Dacia**, transformată în cea mai mare parte în provincie romană.

Cum a reuşit Imperiul Roman să atingă şi să menţină multă vreme o asemenea întindere teritorială?

- **Foarte succint, dar elocvent, explică acest lucru analistul Z. Brzezinski:**
    - ***"Roma avea o organizare statală centralizată şi o economie unică şi autonomă. Puterea sa imperială era exercitată cu grijă şi hotărâre printr-un complex sistem de organizare politică şi economică. Un sistem, proiectat strategic, de drumuri şi rute navale, pornind din Capitală, permitea rapida redislocare şi concentrare a legiunilor romane staţionate în diversele state vasale şi provincii tributare – în eventualitatea unei ameninţări serioase împotriva securităţii imperiului“.***
- **Ca atâtea alte imperii, şi cel roman a intrat în declin, ca urmare a unor factori variaţi, divizându-se în formaţiunile politice cunoscute sub numele de Imperiul Roman de Apus şi Imperiul Roman de Răsărit.**

Două ţări mici – mari puteri coloniale

PORTUGALIA

- Această țară mică (peste 92 mii km²) şi săracă în resurse, a reuşit să devină în secolele XV – XVI o mare putere maritimă şi colonială;

- Principalul său atu a fost larga fațadă atlantică (1 215 km);

- A fost prima dintre viitoarele mari puteri europene care a declanşat procesul de colonizare prin cucerirea, în 1415, a teritoriului Ceuta, din nordul Africii;

- Apoi, treptat, a avansat spre sud, de-a lungul țărmului atlantic african, grație mai întâi prințului **Henric Navigatorul**, fondatorul unei școli de navigație la Sagres;

- Cu timpul avansează până în sudul continentului, atingând Capul Bunei Speranțe (**Bartolomeu Diaz, 1488**) și, apoi, descoperind drumul maritim spre India (**Vasco da Gama, 1498**);
- Ca urmare iau naștere o serie de colonii: Insulele Capului Verde, Angola, Mozambic, sudul Peninsulei Arabia, coasta occidentală a Indiei, Ceylon/azi Sri Lanka, Peninsula Malacca, Timorul ș.a.
- Doi ani mai târziu, **Pedro Alvarez Cabral** atinge, din întâmplare, coasta sud-americană și, în virtutea **Tratatului de la Tordesillas**, ia în stăpânire o regiune uriașă (Brazilia);

- La începutul secolului al XVI-lea începe să își piardă statutul de mare putere maritimă și nu numai (**între 1580-1640 este anexată de Spania**);
- În următoarele două secole pierde o bună parte a imperiului său colonial în favoarea Olandei și Angliei;
- Începutul secolului al XIX-lea marchează și pierderea celei mai importante colonii, **Brazilia, care își proclamă independența în 1822**;

- Orientată multă vreme spre continente îndepărtate, spre sfârşitul secolului al XIX-lea, Portugalia este obligată să se întoarcă la realitatea continentală, deoarece Spania dorea s-o cucerească;

- "In ochii naţionaliţtilor spanioli – sesizează doi analişti francezi – Portugalia era o enclavă engleză în Peninsula Iberică, destinată, cu sprijinul altei enclave, Gibraltar, să încercuiască Spania.";

- Astfel pentru a sparge această încercuire britanică, trebuia cucerită Portugalia, şi, astfel, unificată Peninsula Iberică;

- După Al Doilea Război Mondial, scăpată de orice ameninţare spaniolă, este afectată în mod firesc, de procesul decolonizării, accelerat de interesul Uniunii Sovietice;

- Odată cu retrocedarea teritoriului Macao (decembrie 1999) ia practic sfârşit vocaţia colonială a Portugaliei.

OLANDA

- Olanda a beneficiat ca și Lusitania, de fațada sa maritimă;
- Inclusă în Evul Mediu în regiunea numită generic Țările de Jos (împreună cu Belgia, Luxemburg și NE Franței), în urma unei răscoale antispaniole își proclamă independența în anul 1581;

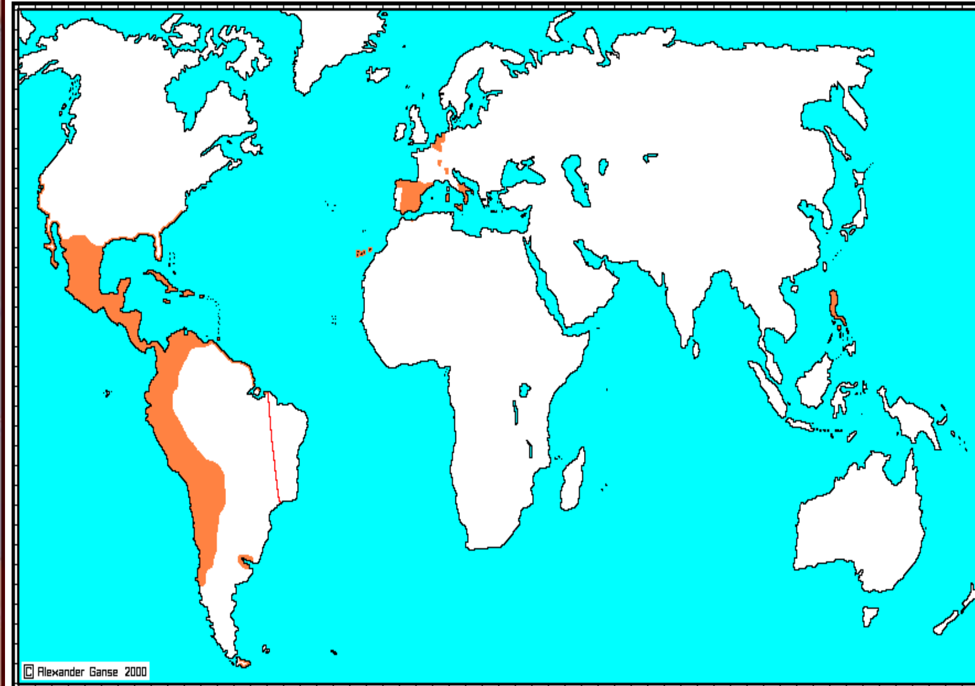
- Un rol foarte important în întărirea puterii maritime și a înstăpânirii puterii olandeze îl va juca faimoasa Companie a Indiilor Orientale înființată în 1602;
- Navigatorii olandezi ajung în America de Nord, America de Sud, Asia de SE, Pacificul de Sud, Australia, Noua Zeelandă;
- În 1595 olandezii ajung în Indonezia și, după ce mută sediul companiei Olandeze a Indiilor Orientale în orașul Batavia (Jakarta de azi), reușesc ca până la sfârșitul sec. XIX să cucerească toată Indonezia.

- Ocuparea ţării de către Germania, în 1940, i-a permis Japoniei să invadeze Indiile Olandeze, termen generic pentru posesiunile olandeze din Asia de SE;
- La sfârşitul războiului a încercat să le recucerească pe cale militară, dar SUA s-a opus;
- În 1949 Indonezia devine independentă;
- În 1975 devine independentă şi Guyana Olandeză, sub denumirea de Suriname, iar singurele teritorii rămase sub administraţia Olandei fiind Antilele Olandeze, care dobândesc statutul de teritoriu autonom.

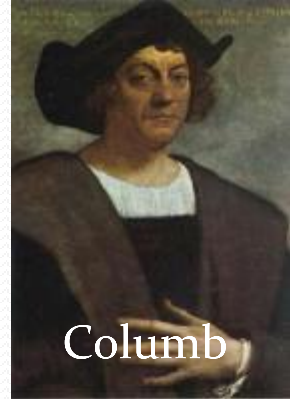
Spania – Imperiul Spaniol

- *Suprafaţa*: 505 990 km² (locul 50 pe Glob)
- *Populaţia*: 40 280 000 loc. (locul 29 pe Glob)

- Practic ascensiunea Spaniei ca mare putere începe odată cu (re)descoperirea Americii de către genovezul **Cristofor Columb (12 octombrie 1492)**, aflat în slujba sa, fiind, alături de Portugalia, unul din promotorii descoperirilor geografice;

Columb

- Evenimentul a venit la momentul potrivit, oferindu-i o mare şansă noului stat născut ca urmare a încheierii cu succes a **Reconquistei**, în chiar acelaşi an (1492), prin cucerirea de sub stăpânirea arabă, ce durase timp de şapte secole, a ultimului oraş iberic, Granada;

- Constituirea **regatului Spaniei, în 1479**, prin unirea **Castiliei cu Aragonul** se dovedise de bun augur.

- Lui Columb, care în cele patru călătorii peste ocean, relevă europenilor o altă lume, el descoperind şi denumind locuri din America Centrală insulară şi istmică, îi urmează *conchistadorii:*

  - Se vor remarca **Hernando Cortés (1485 – 1547)**, cel mai mare dintre toţi, care cucereşte Imperiul Aztec (1519 – 1521), punând bazele *Noii Spanii* (Mexicul);

  - **Francisco Pizzaro (1471 sau 1475 – 1541)**, cuceritorul Imperiului Inca (1531 – 1533).

- Ca urmare Mexicul şi Perú devin principalele centre ale dominaţiei spaniole în America Latină, în următoarele decenii încheindu-se cucerirea restului teritoriilor amerindiene, cu excepţia Braziliei, care devenise posesiune portugheză, în baza prevederilor Tratatului de la Tordisillas.

- După prima traversare a istmului Panamá (1513, **Vasco Nuñez de Balboa**) şi cea dintâi călătorie în jurul lumii (1519 – 1521, portughezul **Fernando Magellan** în slujba regelui spaniol Carol I), Spania începe campania de cuceriri în Pacific, luând în stăpânire o mulţime de insule şi arhipelaguri;

- Ca urmare <u>Imperiul Spaniol atinge expansiunea sa maximă, facându-l pe regele **Carol V (Carol Quintul)**</u> să afirme cu mândrie că, în imperiul său, *"Soarele nu apune niciodată";*

- Sub domnia fiului său, **Filip II** (1556 – 1598) apar însă primele semne prevestitoare ale declinului:
  - **independența Olandei (1581);**
  - **înfrângerea faimoasei "Invincibila Armada";**
  - **în urma <u>războiului hispano – american</u> (1898), înfrântă, cedează Statelor Unite provinciile sale din America Centrală (Cuba, Puerto Rico) și din Pacific (Filipine, Guam).**

- Umilirea a relansat totuşi ambiţiile geopolitice ale Spaniei, pe două axe:

    - **posibila anexare a Portugaliei;**
    - **şi cucerirea Marocului, fapt ce a fost numit atunci «salvarea prin Maroc».**

- Dacă în privinţa Portugaliei, visul dintotdeauna al Spaniei, nu mai era nimic de făcut, în schimb în ceea ce priveşte Marocul orientarea geopolitică a Spaniei s-a dovedit mai rodnică;

- Rămasă neutră în timpul celor două mari conflagraţii ale secolului al XX-lea, caz unic între statele importante europene, dar fără consecinţe favorabile pentru ea, Spania se vede nevoită, după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, să renunţe la orice vis geopolitic.

- În noua configurație profilată șansa ei va fi intensificarea Războiului Rece în Europa, care determină o apropiere între Washington și Madrid, primul având imperios nevoie de bazele militare ale Spaniei;

- Renunțarea la dictatură (1975, prin reinstalarea monarhiei, cu un rege tânăr, carismatic și bun diplomat);

- Aderarea la NATO (1982) și integrarea în Uniunea Europeană (1986) sunt apreciate de unii analiști drept inaugurarea unui nou ciclu geopolitic;

- În ciuda unității sale, grație în principal monarhiei, bisericii catolice, culturii, Spania este afectată de ascensiunea regionalismelor (în principal basc și catalan, dar și galician și andaluz).

Mari puteri contemporane

Prof. univ. dr. Silviu Neguț

Marea Britanie – Imperiul Britanic

- **_Suprafaţa_: 244 110 km2**

- **_Populaţia_: 60 270 000 locuitori**

- **În nici un alt stat european tradiţia nu va influenţa atât de mult evoluţia societăţii ca în Marea Britanie;**

- **Izolată de lumea Mediteranei, principala axă de comerţ şi civilizaţie a Antichităţii şi Evului Mediu, Marea Britanie dobândeşte din secolul al XV-lea, când Atlanticul ia locul Mediteranei ca principală zonă economică, prin poziţia sa, un rol central, devenind prima putere maritimă şi comercială a lumii;**

- După o lungă perioadă contradictorie, marcată de invazii sau de lupte interne, este instaurat absolutismul **dinastiei Tudorilor** (1485-1603);

- Ultima reprezentantă a acestei dinastii, regina **Elisabeta I**, având o domnie foarte lungă (1557 – 1603), va pune bazele puterii maritime engleze și, totodată, va marca ascensiunea Angliei;

- Tot în timpul său, prin navigatorii **Francis Drake** (1540 sau 1543-1596) și **Walter Raleigh** (1552-1618) se schiţează primii paşi în direcţia constituirii imperiului colonial englez (britanic):

  - **Drake, după ce realizează a doua călătorie în jurul lumii (1577-1580), ia în stăpânire (1579) un teritoriu de pe coasta vestică a Americii de Nord, din actuala zonă a Golfului San Francisco, pe care îl numește *Nova Albion***

  - **Raleigh descoperă, pe cealaltă coastă, estică, Virginia (1584), pe care încearcă, fără succes, s-o colonizeze în anul următor**

  - **Drake va fi și un corsar celebru, care a adus mari servicii Angliei prin jefuirea navelor spaniole, fapt pentru care va fi înnobilat de Elisabeta I**

- Drumul de la Anglia (130 280 km2) la Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord (244 110 km2) a cuprins mai multe etape:

  - inclusă în *Regatul Angliei* în 1289, Ţara Galilor (Wales) va renunţa la autoguvernare în 1536;
  - Scoţia, anexată în 1296, se uneşte cu Anglia în 1603, dar aceasta devine efectivă abia în 1707, când este adoptată titulatura de *Regatul Unit al Marii Britanii;*
  - în 1801, odată cu alipirea oficială a Irlandei, denumirea devine *Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei;*
  - în 1927 (după ce în 1921 cea mai mare parte a Irlandei obţine statutul de dominion sub denumirea de "Statul Liber Irlanda"), *Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord* (înglobând din Irlanda doar Ulsterul – partea de nord-est).

- în secolul al XVII-lea în lupta pentru hegemonia maritimă cu Olanda, Marea Britanie devine, peste două secole, principala putere maritimă a lumii;

- în secolul al XVII-lea, înfiinţează primele colonii pe teritoriul Americii de Nord, prin Războiul de 7 ani (1756 – 1763) şi elimină Franţa de pe continentul nord – american şi din India;

- la sfârşitul secolului al XVIII-lea Marea Britanie începe colonizarea Australiei, pe care o încheie în secolul următor (un teritoriu de circa 8 milioane de km2);

- îşi extinde factoriile şi în Africa, rezervând continentul pentru cuceriri în secolul următor.

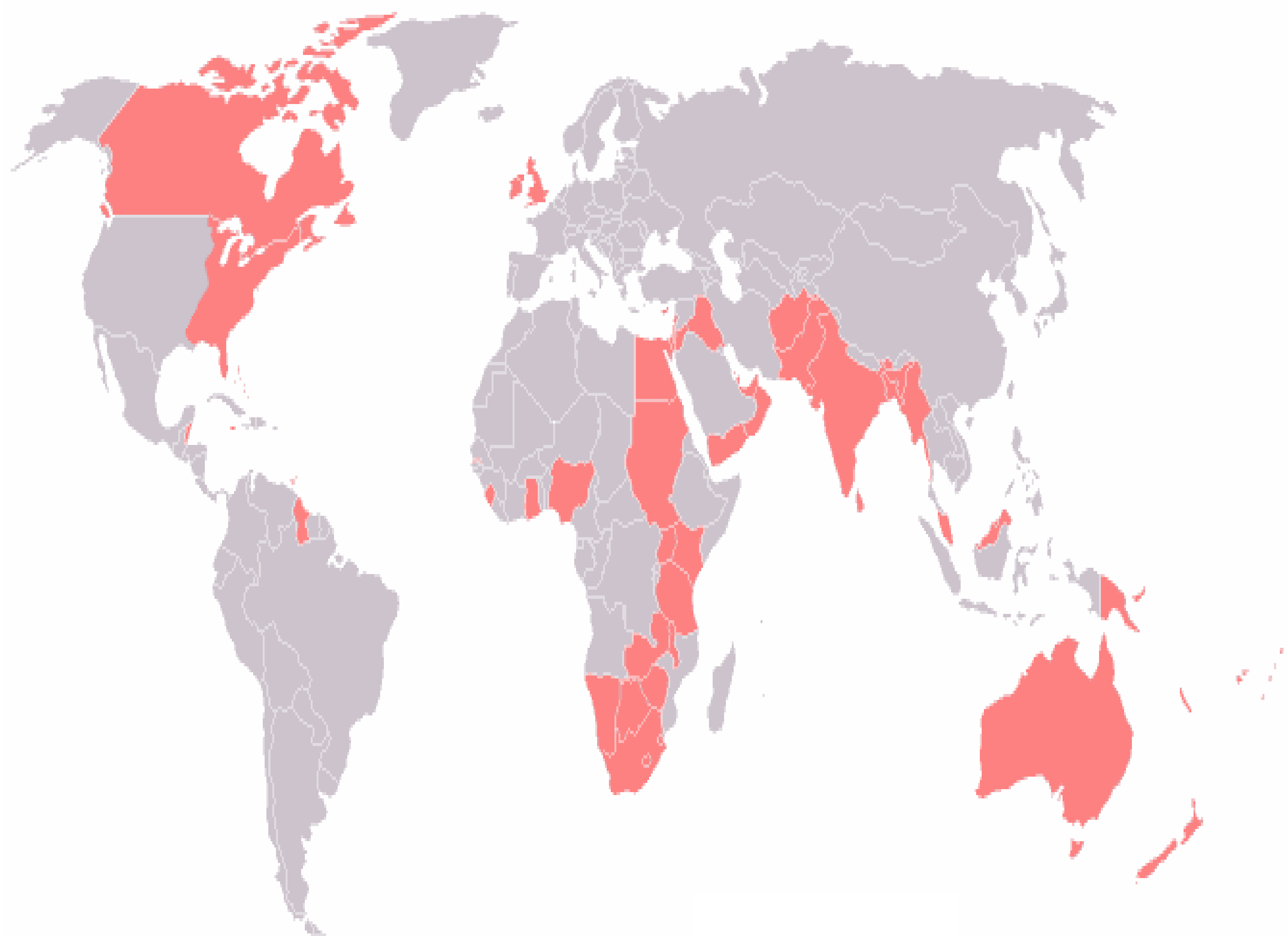
- **între 1775-1783 are loc *Războiul de Independență* al celor 13 colonii americane datorită măsurilor discriminatorii adoptate de metropolă;**

- **sprijinite de Franța și Spania, eternii rivali ai Angliei, Războiul se încheie cu nașterea unui nou stat, Statele Unite ale Americii, care, ca un paradox al istoriei, va surclasa nu peste foarte mult timp fosta metropolă, preluându-i atributele mondiale;**

- **Prin revoluția industrială din secolele XVIII – XIX, Marea Britanie devine principala putere industrială a lumii și, totodată, din epoca reginei Victoria (1837 – 1901), *<u>prima putere colonială de pe Glob</u>*;**

- **Prin cele două *Războaie ale Opiumului* (1840 – 1842 și 1856 – 1860), Marea Britanie forțează pătrunderea mărfurilor sale în China;**

- **Alte colonii ale Marii Britanii:**
  - **Birmania (posesiune din 1886);**
  - **cea mai mare parte a Malaysiei;**
  - **Singapore (1819);**
  - **De asemenea, obține controlul Canalului Suez (1875), ocupă Ciprul (1878), Egiptul (1882) și împarte Africa Neagră cu Franța**

- **La sfârșitul Primului Război Mondial, Marea Britanie avea cel mai mare imperiu colonial cunoscut vreodată;**
- **O imagine asupra acestuia ne oferă harta actualului *Commonwealth of Nations;***
- **La începutul secolului XX, Marea Britanie pierde, în favoarea Statelor Unite ale Americii mai întâi, apoi și a Germaniei, locul de principală putere industrială mondială, apoi și în alte domenii economice;**
- **Secolul XX este pentru Marea Britanie secolul declinului;**
- **După eșecul politicii müncheneze, Marea Britanie (și Franța) declară la 3 septembrie 1939 război Germaniei, iar în decembrie 1941 și Japoniei, luptând împotriva forțelor Axei pe fronturile din Africa, Asia și Europa;**
- **Winston Churchill, va juca un rol important în privința hărții politice a Europei după cele trei conferințe importante tripartite (Teheran, Ialta și Potsdam).**

- **După 1945, sistemul colonial se destramă, Marea Britanie, care după înfrângerea Germaniei şi Japoniei, era a treia putere mondială, în urma SUA și URSS, continuând să coboare în ierarhia marilor puteri de pe Glob;**

- **La aceasta au contribuit costurile celor două războaie mondiale, decolonizarea, reducerea investiţiilor şi a productivităţii, ezitările în faţa integrării vest-europene, evoluţia economică mai lentă după 1945, în comparaţie cu Franţa, Italia, RFG, care o depășesc etc;**

- **Criza Suezului, din anul 1956, marchează sfârșitul politicii ofensive imperiale;**

- **O ultimă răbufnire de orgoliu a marii puteri coloniale are loc în 1982, cu ocazia așa-numitului "Război al Malvinelor", când încheie victorioasă confruntarea cu Argentina pentru Insulele Falkland (Malvinas în spaniolă).**

COMMONWEALTH COUNTRIES

- **Colaborarea strânsă cu SUA, inaugurată în 1939, rămâne, și după Al Doilea Război Mondial, principiul de bază al politicii externe britanice;**

- **Mai mult, caz unic în istorie, o fostă metropolă transferă prerogativele sale de mare putere (economică, militară, strategică etc.) unei foste colonii;**

- **Apropierea și colaborarea sunt atât de mari încât rămâne singura țară europeană care participă direct și nemijlocit la Războiul din Iraq (2003).**

- **La 1 ianuarie 1973, devine membru al Comunității Economice Europene (actuala Uniune Europeană)**

- **La începutul mileniului III, în ciuda pierderilor și a căderilor suferite, Marea Britanie rămâne o mare putere, grație mai multor atribute: putere economică (apropiată de Franța), maritimă (pe care o conservă de multă vreme), militară, nucleară, membru permanent al Consiliului de Securitate, nucleu și dirijor al Commonwealthului**

Franţa

- *Suprafaţa*: 543 965 km2

- *Populaţia*: 60 424 000 locuitori

- Franţa se consideră cel mai vechi stat-naţiune european şi, în mod indubitabil, a jucat şi joacă un rol important în viaţa internaţională;

- Bazele Regatului franc sunt puse de regele Clovis I (481 – 511) din dinastia Merovingienilor, căreia îi succede dinastia Carolingienilor (751 – 987), care şi-a luat numele de la cel mai de seamă reprezentant al său, Carol cel Mare (768 – 814);

- Un moment important îl constituie Tratatul de la Verdun, înţelegere încheiată în 843 între fiii lui Ludovic cel Pios prin care Imperiul Carolingian se împărţea între:
  - **Carol cel Pleşuv** (posesiunile de la vest de Rhon, viitoarea Franţă)
  - **Ludovic Germanicul** (posesiunile de la est de Rhon, viitoarea Germanie);
  - **Lothar** (regiunea dintre Rhin şi Meuse, viitoarea Lorenă şi Nordul Italiei).

- Ascensiunea Franței pe scena europeană se cristalizează în secolele XII – XIV:
  - În timpul domniilor lui Filip II August (1179 – 1223);
  - Filip IV cel Frumos (1285 – 1314), când sunt făcuți primii pași pe drumul întăririi autorității regale și a centralizării statale.
- După ce Ludovic XI (1461 – 1483) reprimă opoziția marilor seniori, iar Francisc I (1515 – 1547), inaugurează absolutismul și duce o importantă campanie, contra Habsburgilor, pentru supremația în Peninsula Italică.

- **un moment mai mult decât reprezentativ pentru desăvârşirea Franţei îl constituie lunga domnie a lui Ludovic XIV (1643 – 1715);**

- **Acesta a instituit absolutismul regal (lui atribuindu-se faimoasa formulă "*Statul sunt eu*"), a promovat o politică externă de anexiuni și a transformat Franța în prima putere a Europei**;

- La sfârşitul secolului al XVIII-lea are loc în Franţa un eveniment care va marca, de fapt, istoria omenirii: *Revoluţia Franceză (1789 – 1794),* care, în afară de înlăturarea monarhiei absolutiste, va desfiinţa relaţiile feudale şi va inaugura o nouă epocă în viaţa omenirii;

- **în curând, este instaurat regimul autoritar al lui *Napoleon Bonaparte* (mai întâi sub forma Consulatului, în 1799, apoi a imperiului, din 1801);**

- **Grație acestuia Franța redevine cea mai mare putere a Europei și, grație numeroaselor războaie victorioase ale acestuia împotriva Austriei, Marii Britanii, Prusiei, Rusiei și Spaniei, era pe punctul de a deveni hegemonul continentului.**

- Înfrângerea lui Napoleon la Waterloo (1815) va fi doar unul din momentele ce vor marca, poate, cel mai controversat secol din istoria acestei mari puteri: crearea, înlăturarea şi revenirea de monarhii, revoluţii, pierderi teritoriale etc;

- Cu toate acestea, Franţa reuşeşte să-şi creeze un mare imperiu colonial, apreciat ca fiind al doilea ca mărime după cel britanic:

  - **În Africa de nord (Maroc, Algeria, Tunisia);**

  - **In Africa occidentală (Mauritania, Mali, Senegal, Guineea, Côte d'Ivoire, Niger, Benin, Togo ş.a.)**

  - **Iar in cea ecuatorială (Burkina-Faso, Ciad, R. Centrafricană, Camerun, Gabon, R. Congo);**

  - **În Indochina (Cambodgia, Laos, Vietnam) şi Oceania (Noua Caledonie, Noile Hebride, Polinezia Franceză ş.a.)**

- În proiectele sale geopolitice extracontinentale, Franţa s-a ciocnit constant de dispozitivele britanice şi, într-o mai mică măsură, de Germania şi de Italia;

- Analiştii în domeniu apreciază că edificarea imperiului colonial francez se întemeia pe câteva axe geopolitice fundamentale:
  - în Africa, pe care Franţa o împarte practic cu Marea Britanie, francezii urmăreau controlarea întregii Africi de Nord, inclusiv Sahara, în vederea joncţiunii cu Africa Neagră;
  - în Oceanul Indian, unde îşi asigurase întregul control asupra importantului colţ sud-vestic, colonizând toate insulele, se vor infiltra britanicii, anexând Mauritius şi Seychelles, rămânându-I totuşi Madagascar, Comore, Réunion;
  - în Asia, urmărea cucerirea întregii Peninsule Indochina;

- Secolul XX nu va fi mai puţin zbuciumat:
  - După ce în urma Primului Război Mondial, când a participat de partea Puterilor Centrale, a redobândit provinciile Alsacia şi Lorena (pierdute în urma războiului franco – prusac din 1870 – 1871);
  - la începutul celui de-al Doilea Război Mondial capitulează în faţa Germaniei (22 iunie 1940), salvarea ei (şi recunoaşterea ca parte beligerantă) venind de la tânărul general Charles de Gaulle care constituie, la Londra, Comitetul Naţional Francez , ce coordonează rezistenţa antinazistă.

- După o perioadă de instabilitate guvernamentală şi dificultăţi economice şi coloniale este ales ca preşedinte generalul Charles de Gaulle (1959), cu atribuţii sporite pentru şeful statului, regulă care se păstrează şi în prezent;

- Graţie în principal Generalului de Gaulle, Franţa iniţiază o politică externă independentă, distanţându-se de hegemonul american, retrăgându-se din organismele militare NATO şi SEATO şi întreţinând relaţii speciale cu URSS şi China;

- Astăzi, Franţa, deşi nu mai are ambiţii teritoriale, doreşte să joace un rol important pe scena mondială, considerându-se o mare putere, rang conferit printre altele de faptul că este membru permanent al Consiliului de Securitate ONU;

- Percepţia externă este însă oarecum diferită: pentru S.U.A nu are greutate decât prin locul deţinut în Consiliul de Securitate, pentru celelalte puteri europene este o "putere medie" şi nimic mai mult, pentru ţările asiatice este doar o putere ... culturală.

Germania

- *Suprafaţa*: 357 021 km2
- *Populaţia*: 82 424 000 locuitori
- Ca un paradox al istoriei, ceea ce numim *Germania* este un termen folosit în mod curent abia din secolul al XV-lea, iar ca nume de stat doar de la sfârşitul secolului al XIX-lea;
- Bazele sale sunt puse prin Tratatul de la Verdun (843).

- Regatul franc oriental adoptă în secolul X, odată cu încoronarea, la Roma, a **regelui Otto I (936-973)** ca împărat (în 962), titlul de Imperiul Roman, acesta punând, prin cuceriri, bazele unui întins imperiu, numit ulterior (sec. XII) Sfântul Imperiu Roman de Naţiune Germană;

- Însă fărâmiţarea politică a Germaniei în nenumărate principate, ducate, comitate, cu un pronunţat grad de autonomie, va împiedica în întregul Ev Mediu crearea unui stat german centralizat şi puternic;

- La sfârşitul secolului al XI-lea începe afirmarea economică şi politică a oraşelor germane, care prefigurează constituirea Hansei în 1282, ca o alianţă comercială şi politică a cetăţilor de la Marea Baltică şi Marea Nordului, ce devine în următoarele două secole principala putere în Europa de Nord.

- **Pacea westfalică (1648)**, care încheie Războiul de 30 de Ani (1618-1648) – război între principii protestanţi din Imperiul Romano-German, pe de o parte, şi principii catolici şi împărat, pe de altă parte, început cu răscoala Cehiei împotriva dominaţiei habsburgice – confirmă fărâmiţarea Germaniei în peste 300 de stătuleţe;

- Secolul XVIII este marcat, practic, de ascensiunea Prusiei şi Austriei, ambele având acelaşi obiectiv – hegemonia în lumea germanică, ceea ce nu le împiedică să aibă uneori scopuri comune, de exemplu participarea la coaliţiile statelor europene împotriva Revoluţiei Franceze şi, apoi, a Imperiului napoleonian;

Unificarea Germaniei este realizată, practic, "de sus", "prin fier şi sânge", de către Prusia **cancelarului Bismarck;**

- Rivalitatea dintre Prusia şi Austria a culminat, de fapt, cu **Războiul Austro – Prusac**, din 1866, soldat cu înfrângerea Austriei şi crearea **Confederaţiei Germaniei de Nord**, evident condusă de Prusia;

- Victoria din războiul cu Franţa (1870-1871), încheie procesul de unificare şi se proclamă imperiul federal german (18 ianuarie 1871), **Wilhelm I** devine rege al Prusiei (1861-1888), fiind încoronat împărat al Germaniei (1871-1888), iar cancelarul **Otto von Bismarck** (1862-1890), artizanul de fapt al acestei înfăptuiri, devine primul cancelar al Imperiului German (1871-1890).

cancelarul Bismarck;

- **Avântul economic de la sfârşitul secolului XIX face din Germania prima putere industrială mai întâi, apoi economică în ansamblu, a Europei (depăşind Marea Britanie care deţinea supremaţia de aproape 200 de ani) şi, după SUA, a doua pe Glob;**

- **Această ascensiune economică rapidă este însoţită de inaugurarea unei politici coloniale, Germania simţindu-se frustrată că nu a putut participa la cucerirea Africii sau, cum plastic s-a exprimat cancelarul Bismarck, "Germania a lipsit de la împărţirea caşcavalului";**

- **Intră în Primul Război Mondial, în august 1914, secondată de Austro- Ungaria, aliatul său geopolitic natural;**

- Primul Război Mondial s-a încheiat cu înfrângerea Germaniei;

- La 3 noiembrie 1918, izbucnește revoluția care abolește monarhia și proclamă, șase zile mai târziu, republica (consfințită prin Constituția adoptată la 31 iulie 1919 la **Weimar**), este urmată de tulburări sociale – proclamarea republicii sovietice la Bremen (ianuarie – februarie 1919) și în Bavaria (aprilie – mai 1919).

- Prin **Tratatul de la Versailles (28 iunie 1919)**, Germania pierde toate coloniile, provinciile Alsacia și Lorena (anexate în 1871) și este obligată să plătească importante despăgubiri de război.

- Criza din 1929 – 1933 netezeşte drumul spre putere al mişcării naziste, **Adolf Hitler** devenind, la 30 ianuarie 1933, cancelar al Germaniei;

- Instaurarea dictaturii naziste este urmată de lichidarea libertăţilor democratice şi de promovarea unei politici agresive (crearea alianţei Berlin – Roma – Tokyo), care duce la declanşarea celui de al Doilea Război Mondial;

- Este cunoscut faptul că Adolf Hitler, conducătorul Germaniei, a speculat din plin unele concepte geopolitice utilizate sau lansate de şcoala creată de Karl Haushofer pentru a-şi justifica acţiunile

- Nu-i mai puţin adevărat că şi atitudinea celorlalte puteri europene l-au încurajat în acţiunile sale:
  - De exemplu, pare aproape incredibil cum, după ce Germania realizase, mai întâi, **axa Berlin – Tokyo** (1936);
  - Apoi axa **Berlin – Roma** (1937), aşadar, în final, **axa Berlin – Roma – Tokyo**;
  - Uniunea Sovietică semnează **Tratatul Ribbentrop – Molotov**, prin care cele două puteri îşi împărţeau practic Europa.

- Dorinţa de extindere a sferei de influenţă şi de reîmpărţire a lumii determină Germania să declanşeze a doua mare conflagraţie din secolul XX;

- La data de 8 mai 1945, Germania capitulează necondiţionat în faţa forţelor Naţiunilor Unite, fiind împărţită de către învingători – SUA, Marea Britanie, URSS şi Franţa – în patru zone de ocupaţie;

- **Conferinţa de la Potsdam (17 iulie 1945 – 2 august 1945)** fixează noile graniţe ale Germaniei şi trasează liniile politice ale organizării postbelice pe baza principiilor demilitarizării, denazificării şi democratizării.

- În condiţiile declanşării Războiului Rece, ca urmare a unificării zonelor de ocupaţie americană, engleză şi franceză, este proclamată, la **7 septembrie 1949:**

  - Republica Federală Germania (cu capitala la Bonn), numită în mod curent Germania Occidentală;

  - iar în zona sovietică este proclamată, la **7 octombrie 1949**, Republica Democrată Germană (cu centrul la Berlin), numită şi Germania de Est.

- Oraşul Berlin, o enclavă în cea din urmă, păstra statutul special de ocupaţie cvadripartită.

- Din 1949 până în 1990 poporul german trăieşte în două state separate, distincte, cvasiinamice;

- Evoluând în condiţiile economiei de piaţă, în cadrul unei democraţii parlamentare stabile, RFG intră în deceniile 7-8 în primul eşalon al statelor puternic industrializate din lume;

- În schimb, RDG se dezvoltă în condiţiile unei economii centralizate, edificând societatea socialistă după model sovietic şi urmând consecvent o distanţare, apoi o separare pe toate planurile de celălalt stat german;

- După ce, între 1949 şi 1961, peste 3,5 milioane de cetăţeni est-germani se refugiază în RFG, autorităţile comuniste construiesc în 1961 Zidul Berlinului, frontiera intergermană devenind una dintre cele mai bine păzite graniţe din lume;

- RFG este integrată în sistemul economic, politic şi militar al Occidentului, fiind primită în NATO (1955) şi devenind, în 1957, membru fondator al CEE;
- Iar RDG intră în CAER (1950) şi în Tratatul de la Varşovia (1955)
- După 1965 şi, mai ales, în timpul cancelarului Willy Brandt (1969-1974), politica externă a RFG se axează pe deschiderea spre Est (*Ostpolitik*), concretizată în semnarea, în 1970, a tratatelor cu URSS şi Polonia;
- În 1972 are loc semnarea tratatului privind normalizarea realţiilor reciproce dintre RFG şi RDG, care un an mai târziu sunt admise ca membre O.N.U.

- La 9 noiembrie 1989 cade "Zidul Berlinului" din aceleaşi motive pentru care apăruse: hemoragia de est-germani, fugind spre Vest, de data aceasta prin Ungaria şi Cehoslovacia;

- După acceptarea, de către cele patru puteri învingătoare în 1945, a procesului de reunificare şi semnarea, la 12 septembrie 1990, a unui tratat prin care renunţă la toate drepturile ce le reveniseră în această calitate, Germania îşi redobândeşte, la 3 octombrie 1990 (ziua reunificării) deplina suveranitate de stat;

- Astfel ia naştere, în inima Europei, un colos cu peste 80 de milioane de locuitori, totodată prima putere economică a continentului (şi a treia din lume), o ţară privită, din nou, cu îngrijorare de toţi vecinii şi, în primul rând, de Franţa şi Polonia.

Japonia

- *Suprafaţa*: 377 837 km2
- *Populaţia*: 127 333 000 locuitori
- *Ţara Soarelui Răsare;*
- A doua putere economică a lumii la începutul mileniului III;
- Deşi unul dintre cele mai vechi state şi, de asemenea, cu una dintre cele mai vechi naţiuni, fiind un arhipelag izolat în Extremul Orient, s-a aflat, până la mijlocul secolului al XIX-lea, în afara fluxului istoriei, mai mult chiar, a refuzat categoric în mod deliberat, timp de mai bine de două secole, orice contact cu exteriorul.

- O ţară relativ mică, muntoasă în proporţie de aproape 90%, situată într-una dintre cele mai active zone vulcanice şi seismice ale Pacificului;
- Lipsită de bogăţii naturale şi de resurse energetice – de unde, printre altele, lipsa de interes a Occidentului;
- grav afectată de bombardamentele celui de-al Doilea Război Mondial, a devenit în epoca postbelică ilustrarea cea mai grăitoare a noţiunii de "**miracol economic**“;
- Dintr-o ţară înfrântă şi cu o economie ditrusă, a ajuns la începutul mileniului III la o putere economică ce depăşeşte Marea Britanie şi Franţa la un loc şi reprezintă 40% din forţa SUA;

- Unii analişti încă mai cred că în următorii 20 – 25 de ani, va depăşi cea mai mare putere economică a lumii, SUA;

- Este singura putere militară neoccidentală care a reşit în timpurile moderne să înfrângă o mare putere europeană (**Imperiul Rus, în 1904-1905**);

- Japonia nu este astăzi o putere nucleară, deşi este singura ţară care a cunoscut nemijlocit efectele bombelor atomice:

  - Hiroshima
  - Nagasaki

(6 şi 9 august 1945)

- Deşi, ca şi în cazul Germaniei, i s-a interzis să se înarmeze după cel de-al Doilea Război Mondial (iniţial fiind chiar un avantaj, permiţându-i să se concentreze asupra dezvoltării economice, similar Germaniei);

- Ulterior, graţie în principal sprijinului SUA, dar şi al altor ţări occidentale, care doreau o Japonie puternică în faţa pericolului comunist în zonă (China, Uniunea Sovietică, Coreea de Nord ş.a.), i se permite crearea unei "**forţe naţionale de autoapărare**";

- Bugetul pentru "autoapărare" ajungând să reprezinte aproape 1% din PNB, mai direct spus peste **45 miliarde de dolari**;

- **Budismul**, adoptat de prinţul moştenitor Shotoku, **devine în 594 religie de stat**, iar în **epoca Nara (710-794)**, Japonia se transformă într-o **monarhie absolută**, după modelul chinez;

- Prin limitarea, în 1192, a autorităţii imperiale şi asumarea puterii reale se către *shogun* (comandantul militar suprem), este inaugurată aşa-numita "**epocă a şogunatului" (1192-1867)**, când funcţia imperială este redusă la un simplu rol decorativ – ceremonial;

- Devenit shogun (1603-1605), **Ieyasu Tokugawa** restabileşte unitatea imperiului, **mută în 1603 capitala la Edo (astăzi Tokyo)**, iar un alt shogun din aceeaşi familie nobiliară (care se va menţine la putere până în 1867), **Iemitsu (1623-1651), adoptă, în 1639, o politică de autoizolare deplină a ţării.**

Împăratul **Meiji**

- Până în **1854**, când escadra nord-americană a **comandorului Matthew C. Perry** impune, cu forţa tunurilor, deschiderea unor porturi nipone pentru navele de comerţ străine;
- O revoluţie obligă pe ultimul shogun să depună puterea (**9 noiembrie 1867**), restabileşte autoritatea împăratului şi inaugurează **epoca "Meiji" (1868-1912)**, perioadă de rapide şi radicale transformări în viaţa Japoniei;
- Japonia este, fără îndoială, **statul care a realizat cea mai rapidă tranziţie de pe Glob de la o putere medievală la una modernă**;

- **Structurile feudale sunt abolite în 1871**, modernizarea statală după model european şi nord-american, industrializarea rapidă şi dezvoltarea capitalistă transformă Japonia, la începutul secolului XX, într-una dintre marile puteri economice şi militare ale lumii, dar şi promotor al unei politici externe imperialiste, agresive;

- **Războiul chino-japonez din 1894 – 1895** deschide epoca expansiunii teritoriale nipone în Extremul Orient (dobândirea Taiwanului şi a Insulelor Penhu), intervenţia Rusiei şi Germaniei limitând cedările Chinei;

- 1904-1905 Războiul Ruso-Japonez face ca Japonia să obţină o victorie clară, iar **Pacea de la Portsmouth (1905)** îi aduce Japoniei mai multe posesiuni în:
  - Peninsula Liaodong
  - Sudul insulei Sahalin
  - protectoratul asupra Coreei (anexată în 1910), devenind astfel hegemon în Exremul Orient.

- **1914-1918, participă la Primul Război Mondial alături de Antantă** şi astfel dobândeşte noi posesiuni în:
  - Oceanul Pacific
  - Ocupă Manciuria (partea de nord-est a Chinei, cu o suprafaţă de circa 1 250 000 km2) pe care o transformă în "statul independent“ Manchukuo (1932 – 1945).
- La mijlocul sec. XX, Japonia devine, practic, un stat autoritar, militarist şi naţionalist, care părăseşte în 1933 Liga Naţiunilor;
- În 1936 încheie cu Germania lui Hitler „**Pactul anticomintern**” la care se alătură în 1937 şi Italia lui Mussolini, punându-se bazele axei şi, totodată, alianţei agresive, **Berlin – Roma – Tokyo,** care reglementa practic "**spaţiul vital**" al fiecăruia dintre cele trei state semnatare (Germania, Italia şi Japonia).

- La **7 decembrie 1941 are loc atacul surpriză asupra bazei aero-navale de la Pearl Harbour (Hawaii)** şi astfel Japonia intră în al Doilea Război Mondial alături de puterile axei;

- Japonia cucereşte astfel:
  - Indochina de la Franţa
  - Indonezia de la Olanda
  - Malaysia şi Singapore de la Marea Britanie
  - Filipine de la S.U.A. etc

- În urma lansării de către SUA la 6 şi 9 august 1945, a celor două bombe atomice la :

- Încetarea stării de război şi reluarea relaţiilor diplomatice cu URSS nu sunt urmate, nici până astăzi de încheierea unui tratat de pace, din cauza disputei pe baza insulelor Kurile de Sud (ocupate de URSS în 1945).

- Victoria comuniştilor lui Mao Zedong în China (1949), războiul din Coreea (1950-1953), apoi cel din Indochina conferă Japoniei o importanţă vitală pentru lumea Occidentală în noul context al Războiului Rece;

- Din 1970 Japonia devine a treia putere industrială a lumii, apoi a doua putere economică (după SUA, dar înaintea Germaniei), prima putere exportatoare, un lider necontestat în lumea tehnologiilor de vârf;

- În 2001, prim-ministru devine:
  - **Junichiro Koizumi** iar ulterior **Shinto Abe**

Rusia

- *Suprafaţa*: 17 075 400 km2
- *Populaţia*: 143 782 000 locuitori

- Din punct de vederea geopolitic, Rusia are o relevanţă unică în lume, prin poziţia sa în cadrul continentului euroasiatic (EURASIEI), la interferenţa marilor civilizaţii, care prin caracteristicile fundamentale aparţine deopotrivă Europei şi Asiei;

- Această specificitate dictează o valoare a poziţiei geopolitice, relativ ambiguă, a Rusiei de-a lungul istoriei:

  - În primul rând, Rusia serveşte drept "punte" între cele două "subcontinente", evaluare care ar justifica dorinţa de integrare în civilizaţia mondială a Rusiei, dar şi tendinţa mascată de expansiune;

  - Iar în al doilea rând, ea nu este nici Europa, nici Asia, ci Rusia propriu-zisă, fapt ce ar justifica excepţionalismul acestei puteri mondiale, tendinţă promovată îndeosebi de cercurile naţionaliste şi extremiste.

- Începutul statal se plasează în secolele VI – IX, când slavii de răsărit populează ţinuturile dintre Nipru, Dvina, Oka şi Volga Superioară, creînd, în secolul IX, statul vechi rus, cu centrul la Kiev;

- Izvoarele medievale atribuie, de fapt, semilegendarului vareg Rurik un rol în întemeierea primului stat al slavilor de răsărit cu reşedinţa la Kiev;

- În timpul domniei lui Vladimir I Sveatoslavici (950 – 1015) şi Iaroslav I cel Înțelept (1016 – 1018, 1019 – 1054), statul kievean atinge apogeul puterii;

- În secolul XII se destramă în mai multe cnezate, înlesnind cucerirea ţării de către mongoli (1237 – 1240), care întemeiază aici Hanatul Hoardei de Aur;

- Ca urmare, centrul de greutate al puterii politice şi militare a slavilor de răsărit se plasează, în secolele XIV-XV, spre nord-est, în regiunea Moscovei.

- **Unificarea Rusiei are loc în secolele XIV – XVI în jurul Marelui Cnezat al Moscovei;**

- **În timpul domniei cneazului Moscovei, Ivan III (1462-1505), Rusia se emancipează definitiv de sub dominația mongolă;**

- **Hoarda de Aur se destramă în hanatele *Kazan, Astrahan și Crimeea;***

- **Ivan IV cel Groaznic (1533-1584) își ia titlul de țar și pune bazele autocratismului, incluzând în Rusia hanatele tătare Kazan și Astrahan și inaugurează cucerirea Siberiei**

- **Ales ţar (în 1613) după o perioadă de anarhie internă, în care intervin atât Polonia cât şi Suedia, Mihail Romanov întemeiază noua *dinastie a Romanovilor (1613 – 1917)* şi pune bazele monarhiei absolutiste;**

- **Rusia devine un imperiu multinaţional;**

- **Mutarea scaunului metropolitan de la Vladimir la Moscova (1326), apoi ridicarea acestuia la rang patriarhal (1589), transformă, în secolul XVI, Rusia în singura mare putere ortodoxă suverană a Europei;**

- ***adoptarea ortodoxismului ca religie de stat avusese loc în anul 988*, în vremea marelui cneaz de Kiev, Vladimir I Sveatoslavici;**

- **Rusia revendică moştenirea Bizanţului, iar Moscova se erijează în cea de-a "treia Romă".**

- Sub Petru I cel Mare (ţar 1682-1721, împărat 1721-1725), Rusia cunoaşte o remarcabilă înflorire economică şi se înfăptuiesc ample reforme care urmăresc modernizarea societăţii şi a instituţiilor după model vest–european;

- **Rusia înfrânge în Războiul Nordic (1700 – 1721), în alianţă cu Danemarca şi Polonia, armata regelui Suediei, Carol XII (renumita victorie de la Poltava – 1709), şi obţine, astfel, ieşirea la Marea Baltică;**
- **Aici este, de altfel, fondat în 1703 Sankt Petersburg, noua reşedinţă imperială;**
- **Se cristalizează acum şi liniile de forţă ale expansionismului ţarist:**
  - **în nord, în direcţia Mării Baltice;**
  - **în est, în Asia Centrală;**
  - **dar mai cu seamă spre apus, în regiunea Mării Negre şi a spaţiului danubiano-balcanic, cu ţinta finală Constantinopolul şi ieşirea la Marea Mediterană.**

Circulă un aşa-zis *Testament al lui Petru cel Mare*, apocrif potrivit unor istorici, care cuprinde obiectivele geopolitice pe care trebuie să le aducă la îndeplinire urmaşii săi, unele fiind pornite pe acele făgaşuri chiar de el:

- **"A se amesteca la tot prilejul în toate pricinile din Europa, mai vârtos în cele din Germania, care fiind mai cu apropiere, o interesează mai cu seamă.**

- **A se vârî în Polonia, a hrăni în ea tulburări necontenite și a-i câștiga cu bani pe cei mai puternici ai ei (...) a vârî oști rosienești în Polonia, și a le ține vremelnicește până la prilejul de a rămâne acolo pentru totdeauna (...);**

- **A lua cât s-ar putea mai mult Suediei și a ști cum să facă ca însăși ea Suedia să-i deschidă război, spre a-i găsi pricină de a o subjuga (...).**

- **A se apropia cât s-ar putea mai mult de Constantinopol și de India, că acel ce va stăpâni acolo va fi cel adevărat stăpânitor al lumii, deci trebuie a deschide necurmate războaie când cu Turcia, când cu Persia (...);**

- **(...) Rusia folosindu-se de un prilej hotărâtoriu, va năvăli asupra Germaniei cu oștile sale cele pregătite, pornind totodată două flote mari, una de la Marea Azov și alta de la Arhanghelsk, încărcate cu cete de asiatici, și însoțite spre apărarea lor cu flotele înarmate de la Marea Neagră și de la Marea Baltică, care trecând pe la Marea Mediterană și pe la Ocean, vor năpădi pe de o parte ele în Franța, în vreme când pe de altă parte va fi Germania năpădită. Aceste două țări biruindu-se, cealaltă apoi parte a Europei va trece lesne și fără nici o împotrivire sub jugul Rosiei".**

- **Persoana care va transforma însă, cu adevărat, Rusia, într-o mare putere va fi...nemţoaica Sofia-Augusta-Frederika de Anhalt-Zerbst (născută în 1729), căsătorită în 1745 cu viitorul ţar Petru III (1761 – 1762);**
- **Îşi înlătură soţul de la tron şi domneşte autoritar (dar "despot luminat") nu mai puţin de 34 de ani (1762-1794), sub numele de Ecaterina/Ekaterina II, supranumită "cea Mare“;**
- **A contribuit la întărirea statului şi a dus o politică externă abilă;**
- **A purtat războaie în principal cu Imperiul Otoman şi Suedia;**
- **În anul 1783 sunt cucerite Crimeea şi stepele nord-pontice, hotarul apusean fiind stabilit pe Nistru;**
- **Prin anexările rezultate în urma celor trei împărţiri ale Poloniei (1772, 1793, 1795), Rusia împinge hotarele sale până în Europa Centrală.**

- În secolele XVIII – XIX, Rusia poartă numeroase **războaie victorioase împotriva Imperiului Otoman** (1710-1711, 1735-1739, 1768-1774, 1787-1792, 1806-1812, 1828-1829) şi a **Persiei** (1722- 1723, 1803-1813, 1826-1828);

- participă la **coaliţiile antinapoleoniene** (1805-1807, 1812-1815) şi devine, în urma **Congresului de la Viena** (1814-1815), unul dintre promotorii Sfintei Alianţe, stâlp al conservatorismului şi "jandarmul Europei";

- în secolul al XVIII-lea, neputinţa vecinilor săi (otomani, perşi, chinezi, suedezi, polonezi) i-a permis să-şi sporească teritoriul, devenind o putere europeană mai ales după ce a reuşit să-l respingă pe Napoleon.

- **Războiul Crimeei (1853-1856)**, în care Turcia este aliată cu Franța și Marea Britanie, se încheie cu înfrângerea Rusiei;
- În perioada 1859-1895 este cucerită întreaga Asie Centrală, iar Tratatul ruso – chinez de la Aihun (1858) stipulează anexarea regiunii fluviului Amur și a Sahalinului de Nord;
- În timpul domniei ultimului țar, **Nicolae II (1894-1917)**, Rusia, care se simte amenințată de ascensiunea Germaniei, se apropie de Franța și Marea Britanie, creînd **Tripla Alianță**, bloc politicomilitar opus Puterilor Centrale.

- Criza societății, înfrângerea în războiul ruso-japonez (1904-1905) și alți factori duc la izbucnirea revoluției burghezo-democrate din 1905 – 1907, reprimată de autoritățile țariste;
- În 1914 Rusia intră în război împotriva Germaniei, Austro-Ungariei și Turciei;
- Înrăutățirea situației interne și înfrângerile suferite pe front au ca rezultat izbucnirea, în februarie 1917, a revoluției soldate cu abolirea țarismului și proclamarea republicii;
- La 7 noiembrie 1917 (25 octombrie 1917 stil vechi), la Petrograd (actualul și vechiul Sankt Petersburg), puterea este preluată, în urma unei insurecții, de către Partidul Bolșevic, condus de **Lenin**;

- **La 30 decembrie 1922 se constituie URSS (Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste), dar proiectul bolşevic de a topi diferitele naţiuni într-o singură naţiune sovietică este sortit eşecului;**

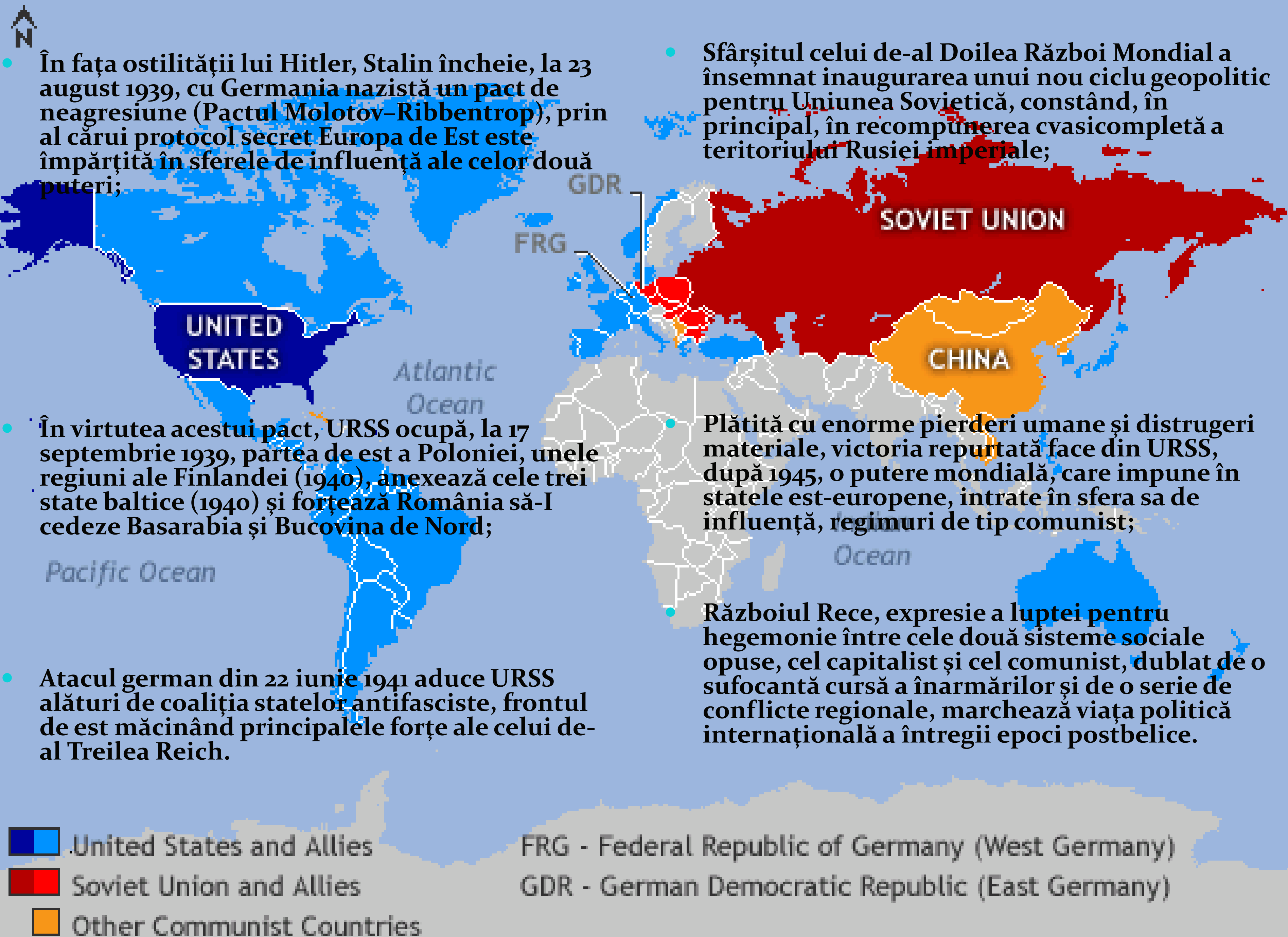
- **Fiind Secretar General al Partidului Comunist din 1922, Stalin iese învingător, după moartea lui Lenin, în apriga luptă pentru putere;**

- **Devenit stăpân necontestat al destinelor ţării, Stalin trece, în anii 1926 -1929, la realizarea industrializării accelerate transformând URSS, în pragul celui de-al Doilea Război Mondial, într-o mare putere industrială a lumii;**

- **Totalitarismul stalinist atinge paroxismul în cursul „epurărilor" din anii 1936 – 1938;**

- **Teama paranoică de comploturi, care evident puteau veni în primul rând din partea Armatei, îl determină să facă epurări fără precedent în rândul ofiţerilor.**

N
În fața ostilității lui Hitler, Stalin încheie, la 23 august 1939, cu Germania nazistă un pact de neagresiune (Pactul Molotov–Ribbentrop), prin al cărui protocol secret Europa de Est este împărțită în sferele de influență ale celor două puteri;
În virtutea acestui pact, URSS ocupă, la 17 septembrie 1939, partea de est a Poloniei, unele regiuni ale Finlandei (1940), anexează cele trei state baltice (1940) și forțează România să-I cedeze Basarabia și Bucovina de Nord;
Atacul german din 22 iunie 1941 aduce URSS alături de coaliția statelor antifasciste, frontul de est măcinând principalele forțe ale celui de-al Treilea Reich.
Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial a însemnat inaugurarea unui nou ciclu geopolitic pentru Uniunea Sovietică, constând, în principal, în recompunerea cvasicompletă a teritoriului Rusiei imperiale;
Plătită cu enorme pierderi umane și distrugeri materiale, victoria repurtată face din URSS, după 1945, o putere mondială, care impune în statele est-europene, intrate în sfera sa de influență, regimuri de tip comunist;
Războiul Rece, expresie a luptei pentru hegemonie între cele două sisteme sociale opuse, cel capitalist și cel comunist, dublat de o sufocantă cursă a înarmărilor și de o serie de conflicte regionale, marchează viața politică internațională a întregii epoci postbelice.
GDR
FRG
SOVIET UNION
UNITED STATES
CHINA
Atlantic Ocean
Pacific Ocean
Ocean
United States and Allies
Soviet Union and Allies
Other Communist Countries
FRG - Federal Republic of Germany (West Germany)
GDR - German Democratic Republic (East Germany)

- După moartea lui Stalin (1953), noul deţinător al puterii (1953-1964) va fi **Nikita Serghevici Hruşciov** (1894-1971);

- Propagă teza *„coexistenţei paşnice”* între cele două blocuri adverse;

- În timpul mandatului său au loc mai multe tratative la nivel înalt cu americanii pentru încheierea unor acorduri care să ducă la reducerea tensiunii internaţionale şi la o dezarmare controlată (Geneva – 1955, Paris – 1960, Viena – 1961);

- Tot el este cel care provoacă faimoasa "**criză a rachetelor" din Cuba (1962)**, care putea să fie fatală întregii omeniri.

- **Încercările statelor est-europene de a se elibera de sub controlul sovietic sunt însă, tot în vremea sa, reprimate cu duritate (Germania – 1953, Ungaria şi Polonia – 1956);**

- **La fel se va proceda, mai târziu, în cazul Cehoslovaciei – 1968.**

- Sub **Leonid Ilici Brejnev (1964-1982)** birocraţia de partid şi de stat îşi consolidează poziţiile, ortodoxia ideologică se accentuează, fenomenul "stagnării" afectând practic toate domeniile societăţii sovietice;

- URSS obţine rezultate spectaculoase în cursa înarmărilor, în domeniul nuclear sau de cucerire a cosmosului, dar şi în competiţia hegemonică cu SUA, prin extinderea propriei sfere de influenţă în Asia, Africa şi chiar în America (Cuba, Nicaragua s.a.);

- În interior însă, hipercentralizatul sistem comunist paralizează toate verigile societăţii, îndreptând lumea sovietică spre un colaps inevitabil;

- De numele său se leagă:

  - *doctrina Brejnev*, respectiv declararea sprijinului activ pentru «revoluţia fără frontiere» (concretizat în ajutor militar şi economic pentru mişcările de gherilă şi guvernele autoproclamate revoluţionare – exemple concludente Angola, Mozambic, Ethiopia, Cambodgia, Vietnam, Laos, Afghanistan, Nicaragua ş.a.);

  - şi proclamarea supremaţiei Uniuni Sovietice asupra ţărilor din Europa de Est *(teoria «suveranităţii limitate»).*

- **Mihail Serghevici Gorbaciov** (născut în 1931), devenit numărul 1 în URSS în 1985, iniţiază o direcţie de radicală reformare a societăţii sovietice (*glastnosti* şi *perestroika*);

- a contribuit la încheierea Războiului Rece, a netezit drumul spre unificarea Germaniei şi spre liberalizarea Europei de Est;

- Libertatea cuvântului, desfiinţarea cenzurii aduc dintr-o dată în prim planul vieţii probleme blocate sau nerezolvate de decenii, imposibilitatea soluţionării peste noapte a acestora contribuind, însă, la sporirea tensiunilor în societate;

- o serie de populaţii revendică o autonomie sporită, răbufnesc cu brutalitate conflicte etnice (de exemplu, între armeni şi azeri), statele baltice (Estonia, Letonia, Lituania), anexate de URSS în 1940, îşi revendică independenţa, punând în discuţie integritatea teritorială a colosului sovietic.

- După transformările radicale din Europa de Est, unde regimurile comuniste instalate după al Doilea Război Mondial se prăbuşesc rând pe rând;

- URSS acceptă dizolvarea CAER (28 iunie 1991) şi a Tratatului de la Varşovia (1 iulie 1991), semnând la Paris *Carta pentru o nouă Europă*, care încheie formal Răboiul Rece şi confruntarea Est – Vest;

- În noiembrie 1990, Rusia adoptă declaraţia de suveranitate, iar în alegerile generale din 12 iunie 1991 **Boris Elţân** este ales prin vot universal preşedinte al acestei republici;

- La 8 decembrie 1991 Rusia, Ucraina şi Belarus decid crearea Comunităţii Statelor Independente (CSI) – comunitate de state egale în drepturi, cu instituţii coordonatoare – actul constitutiv fiind semnat la Alma Ata (Kazahstan), la 21 decembrie 1991, de către 11 foste republici ale URSS, devenite între timp state independente.

- După 1991, personalitatea care domină viaţa politică este preşedintele **Boris Elţân**, care orientează procesul de reformă în direcţia unei economii de piaţă şi a pluripartidismului;

- El are însă de înfruntat opoziţia elementelor legate de vechiul regim sovietic şi a celor rămase fidele ideologiei comuniste, care alcătuiesc o mare parte a celor două camere ale Parlamentului.

În alegerile prezidenţiale din 26 martie 2000, Vladimir Putin (preşedinte interimar al Rusiei din 31 decembrie 1999) iese victorios din primul tur de scrutin, devenind al doilea preşedinte ales al Federaţiei Ruse

- **Câştigă la fel de uşor şi alegerile din 2004, pe fondul unui bilanţ economic pozitiv;**
- **Rusia se confruntă încă, atât intern cât și extern, cu multe probleme: deși în iunie 2000 și-a asumat controlul asupra Ceceniei și a anulat orice autonomie locală, problema nu este rezolvată (dovadă atentatele antirusești de la Moscova, Beslan ș.a.), în Daghestan apele nu sunt limpezi, în "vecinătatea apropiată" (fostele republici unionale) au loc schimbări care marchează distanțarea de Moscova (Georgia 2003, Ucraina 2004 ș.a.) și reducerea sferei sale de influență.**

SUA

- *Suprafaţa*: 9 550 000 km2
- *Populaţia*: 293 027 000 locuitori

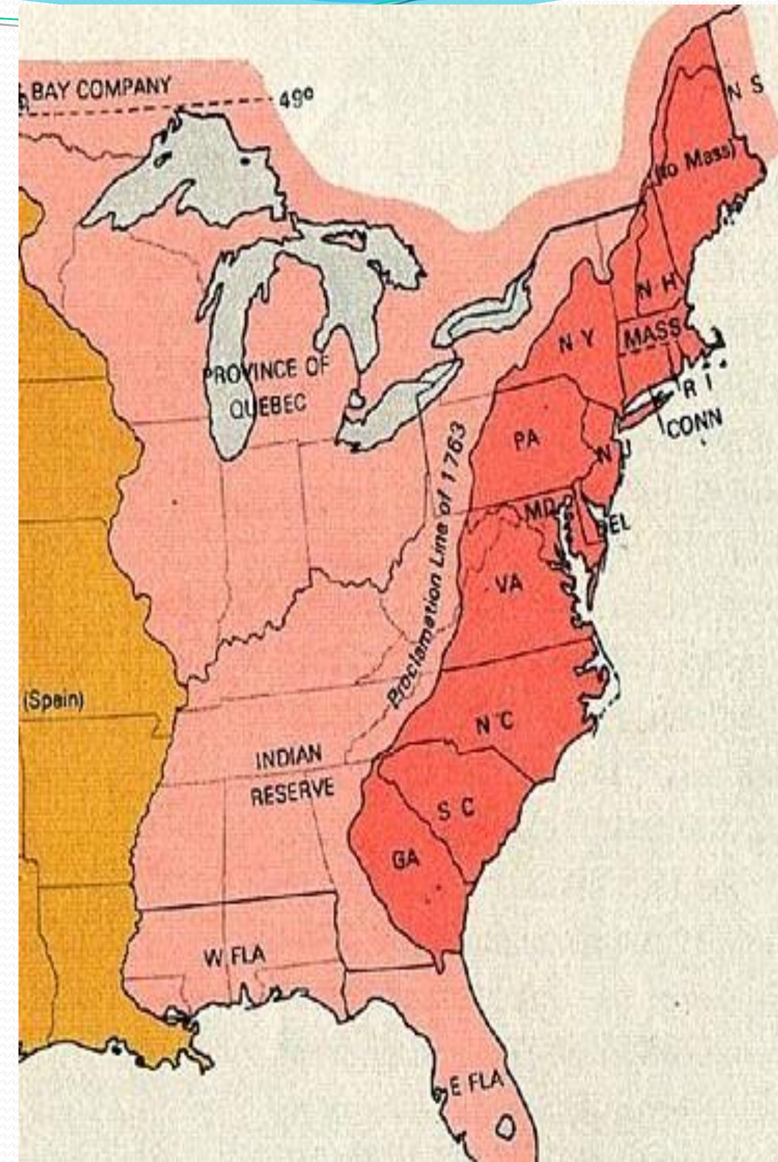

- Ţară imensă, cât întregul continent european;
- Este prima putere economică mondială;
- Deşi reprezintă mai puţin de 5% din populaţia mondială, americanii de astăzi consumă 1/4 din resursele planetei;

- **Statele Unite fac parte din categoria statelor așa-numite "fără istorie";**

- **O colonizare sistematică este organizată în principal de către Anglia, între anii 1607 și 1733 luând ființă pe coasta Atlanticului 13 colonii:**
  - **Virginia (1607)**
  - **Massachusetts (1620)**
  - **New Hampshire (1623)**
  - **Maryland (1634)**
  - **Connecticut (1635)**
  - **Rhode Island (1636)**
  - **New Jersey (1664)**
  - **Pennsylvania (1682)**
  - **Georgia (1733) ș.a.**

- **Începând cu anul 1619, pe plantațiile de bumbac din statele sudice sunt aduși sclavi negri din Africa, SUA fiind unul dintre ultimele state care au abolit scalvia (în 1865 pe întreg teritoriul).**

George Washington

- ***<u>Prin Pacea de la Paris (1763), care încheie războiul de 7 ani</u>*, mai rămân doar doi stăpâni coloniali, Anglia, în regiunea de la est de Mississippi, şi Spania, în cele de la vest de fluviu;**
- **Măsurile discriminatorii adoptate la Londra, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, faţă de coloniile nord-americane dau naştere unei mişcări comune antibritanice de emancipare, care culminează în Războiul de Independenţă (1775 - 1783);**
- **La *<u>4 iulie 1776, cele 13 colonii engleze adoptă Declaraţia de Independenţă</u>*, iar intervenţia în războiul împotriva Angliei, a Franţei şi Spaniei înclină balanţa în favoarea americanilor;**
- ***<u>Tratatul de Pace de la Paris</u>* (3 septembrie 1783) recunoaşte deplina independenţă a noului stat, primul de pe teritoriul Americilor;**
- ***<u>George Washington</u>*, conducătorul suprem al armatei în timpul Războiului de Independenţă, este ales în 1789 ca prim preşedinte al ţării (până în 1797).**

- Cele două partide politice:
  - cel ***republican***, cristalizat în jurul lui **Thomas Jefferson** (preşedinte între 1801 şi 1809)
  - şi cel federalist, în frunte cu **John A. Adams** (preşedinte între 1797 şi 1801) şi **George Washington** (devenit, din 1830, sub influenţa lui Andrew Jackson, preşedinte între 1829 şi 1837, ***Partidul Democrat***)
- urmăresc, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, aceeaşi politică de expansiune teritorială şi de dezvoltare industrială.

- Expansiunea teritorială s-a făcut prin trei modalităţi:
  - faimoasa "colonizare a Vestului Sălbatic" (cu Biblia în mâna stângă şi cu puşca în mâna dreaptă!), ce a dat naştere unei monumentale literaturi şi filmografii;
  - cumpărarea de teritorii (cele mai notabile fiind Louisiana, Florida şi Alaska);
  - şi în urma unor războaie (Texas, New Mexico, California ş.a.).
- Graţie acestei politici teritoriale SUA evoluează de la 2,3 milioane km2 şi 4 milioane de locuitori, în momentul naşterii lor, la 9,5 milioane de km2 şi 300 milioane de locuitori, câţi numără azi.

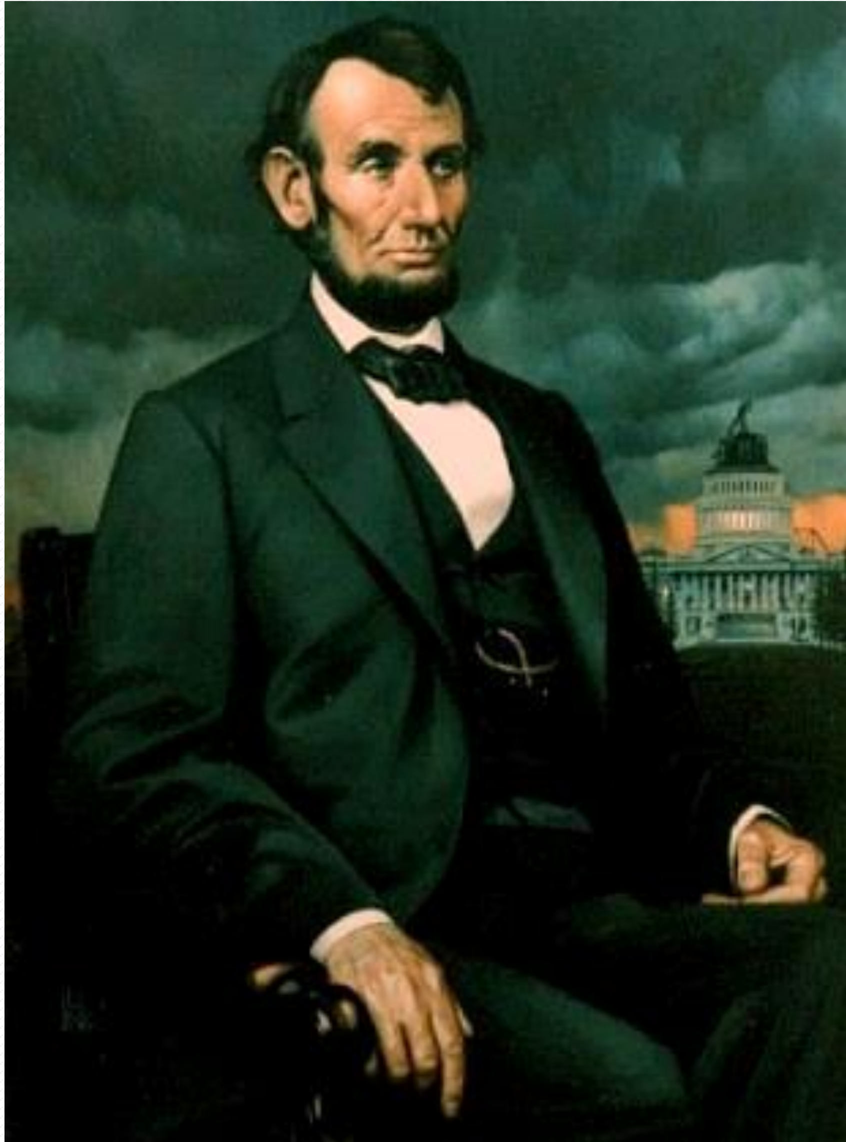
- În condițiile emancipării de sub dominația spaniolă a Americii Latine, președintele James Monroe lansează (1823) așa-numita "doctrină Monroe", în dorința de a împiedica revenirea puterilor coloniale europene pe continentul american;

- Această doctrină se va dovedi benefică pentru o vreme întrucât, dat fiind avertismentul pentru puterile europene de a nu se amesteca în problemele continentului, Statele Unite se vor concentra asupra dezvoltării economice, mai întâi asupra celei industriale;

- În urma războiului cu Mexicul (1846-1848), sunt incluse în federație teritorii întinse precum: Texas, New Mexico și California (însumând aproape 1,5 milioane de km2), iar granița americano-mexicană este fixată pe fluviul Rio Grande

- Contra sumei de numai 7,2 milioane de dolari, SUA cumpără de la Rusia, în 1867, Alaska, un teritoriu incredibil de bogat, care va deveni cel mai vast stat al federației (peste 1,5 milioane de km2).

Abraham Lincoln

- Alegerea lui **Abraham Lincoln**, un liberal adversar al sclaviei, ca preşedinte (1860 – 1865), are ca urmare părăsirea Uniunii de către 10 state sudice (care au format o Confederaţie) şi izbucnirea Războiului de Secesiune (1861 – 1865);
- Purtat la maximă violenţă, războiul se încheie cu victoria Nordului în faţa Sudului şi cu abolirea definitivă a sclaviei (1865), nu însă şi cu integrarea în societate a populaţiei de culoare;
- SUA cunosc o dezvoltare economică explozivă, devenind, către 1900, prima putere industrială şi agricolă a lumii, devansând astfel toate marile puteri europene (Germania, Marea Britanie sau Franţa).

- Noua poziţie economică îşi găseşte expresia în prefigurarea unei politici expansioniste;

- La aceasta a contribuit din plin şi amiralul **Alfred Mahan** (1840 – 1914), care, constatând izolarea Statelor Unite în perimetrul Americilor, lansează teoria ***puterii maritime*** (*Sea Power*), argumentând că va domina Lumea acea ţară care domină mările şi oceanele lumii;

- Drept urmare, SUA vizează includerea Americii Centrale continentale şi insulare, ca şi a Oceanului Pacific, în sfera de influenţă proprie;

- În urma scurtului **război hispano – american** (aprilie – decembrie 1898), anexează insulele Filipine, Puerto Rico, Guam, îşi extind controlul asupra Cubei şi insulelor Hawaii, iar în anul 1903 devin stăpâne asupra zonei viitorului Canal Panama, punct geostrategic extrem de important.

- După trei ani de neutralitate, SUA intervin, la 6 aprilie 1917, în Primul Război Mondial de partea Antantei, participând cu un milion de soldaţi la luptele de pe Frontul de Vest;

- Este prima intervenţie directă a SUA în politica continentului european, care se transformă acum dintr-o mare putere într-o putere mondială;

- În epoca interbelică însă, SUA adoptă o politică de "izolaţionism" faţă de problemele politicii europene;

- Boom-ul economic şi remarcabila prosperitate cunoscute după sfârşitul Primului Război Mondial vor fi curmate drastic de marea criză izbucnită în 1929, care va cuprinde apoi, de fapt, întreaga economie capitalistă mondială.

- **Franklin Delano Roosvelt**, reprezentantul Partidului Democrat, ales preşedinte în 1932 (şi reales în 1936, 1940, 1944), reuşeşte, prin **politica dirijistă a "New Deal"-ului**, să asaneze economia şi să atenueze discrepanţele din domeniul social.

- După izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial (1939), SUA își proclamă neutralitatea, dar atacul japonez asupra bazei aeronavale americane din Oceanul Pacific, de la **Pearl Harbour**, în Hawaii (**7 decembrie 1941**) aduce SUA în tabăra antifascistă în timpul marii conflagrații;

- Prin potențialul economic şi militar, SUA contribuie decisiv la victoria asupra forțelor Axei, participând la operațiunile de pe fronturile din Pacific, Africa de Nord şi Europa;

- Capitularea necondiționată a Germaniei și bombele atomice lansate asupra oraşelor japoneze **Hiroshima şi Nagasaki** încheie, prin capitularea Japoniei, cel de-al Doilea Război Mondial.

- Întreaga politică postbelică ajunge să fie condiţionată de confruntarea dintre cele două superputeri rezultate în urma încheierii celei de-a doua conflagraţii mondiale – **SUA şi URSS**;

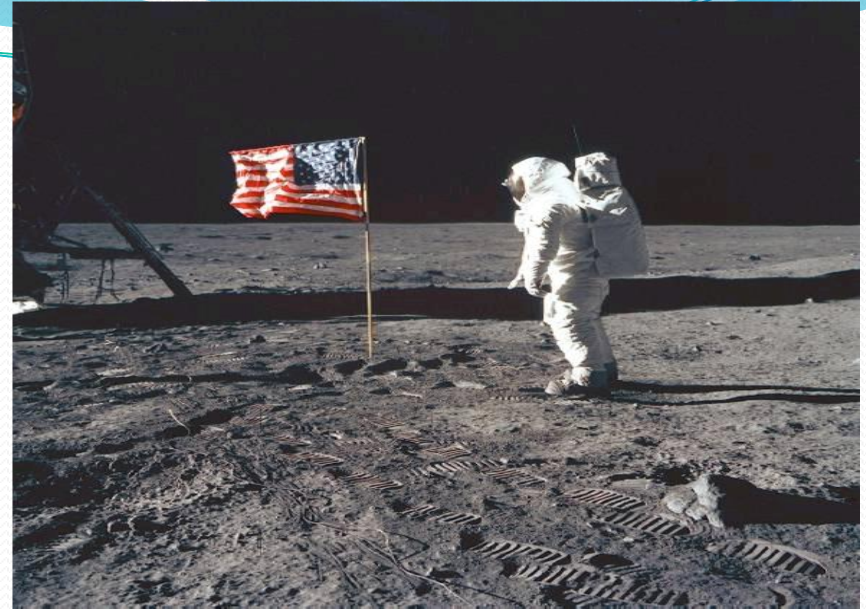
- Înfrângerea şi divizarea Germaniei, staţionarea de trupe americane pe pământ european, ocuparea militară a Japoniei, destrămarea sistemului colonial al Marii Britanii şi Franţei, ca şi dorinţa şi voinţa de a se opune expansiunii comunismului în Europa şi în lume, constrâng SUA să elaboreze o politică externă la scară planetară;

- SUA sprijină redresarea economică a statelor europene ameninţate de spectrul comunist prin lansarea "**Planului Marshall" (1947)**;

- Pune bazele unor alianţe militare – **NATO (1949), ANZUS (1951), SEATO (1954), CENTO (1955)** – şi sprijină pretutindeni forţele anticomuniste angajate în deceniile 5-9 în conflictele locale de pe Glob:
  - **Coreea**
  - **Vietnam**
  - **Laos**
  - **Cambodgia**
  - **America Latină**
  - **Orientul Mijlociu**
  - **Afghanistan etc.**

- Progresul tehnologic înregistrat de SUA este ilustrat de lansarea primului satelit artificial al Pământului de construcţie proprie, de primul vehicul orbital american cu om la bord (20 februarie 1961), ambele în întârziere faţă de cele similare ale URSS;

- În rivaliatea cu URSS, SUA îşi iau o strălucită revanşă, la 20 iulie 1969, prin **Neil Armstrong** şi Edwin Aldrin, aparţinând echipajului navei spaţiale "Apollo – 11", care devin primii locuitori ai Pământului ce debarcă pe Lună;

- În 1981 este lansată "Columbia", prima navetă spaţială recuperabilă, care deschide o nouă etapă în cursa de exploatare a spaţiului cosmic, marcând şi mai mult superioritatea americană.

- **Deceniile 7-9 ale secolului XX sunt marcate de câţiva preşedinţi care au făcut autoritate în plan internaţional:**

- ***John F. Kennedy*** **(1961 – 1963), care a creat un nou stil în politica americană, caracterizat prin flexibilitate, dar şi fermitate în rezolvarea problemelor internaţionale (soluţionarea intransigentă a "crizei rachetelor din Cuba", în 1962);**

- ***Richard M. Nixon*** **(1969 – 1974, nevoit să demisioneze în urma "afacerii Watergate"), care continuă politica de destindere şi normalizare a relaţiilor cu statele comuniste;**

- ***Jimmy Carter*** **(1977 – 1981), deşi nu a reuşit mare lucru pentru S.U.A., fiind confruntat cu efectele crizei energetice mondiale şi cu problema spinoasă a ostaticilor americani de la ambasada din Teheran (1979), intră în istorie întrucât reuşeşte să medieze acordurile de pace israeliano-egiptene (Camp David, 1979), inaugurând o nouă etapă în Orientul Mijlociu;**

- ***Ronald Reagan*** **(1981 – 1989), care accelerează, după invazia sovietică în Afghanistan, cursa înarmărilor, adoptând o linie dură în relaţiile cu lumea comunistă; tot el este cel care lansează (1983) Iniţiativa Strategică Americană, cunoscută drept "Războiul Stelelor", respectiv realizarea scutului antirachetă;**

- ***George Bush*** **(1989 – 1993) semnează la Paris, în cadrul Conferinţei pentru Securitate Europeană, la 21 noiembrie 1990, *Carta pentru o nouă Europă*, care pune capăt formal confruntării Est – Vest şi obţine o victorie de prestigiu în Războiul din Golf împotriva Iraqului**

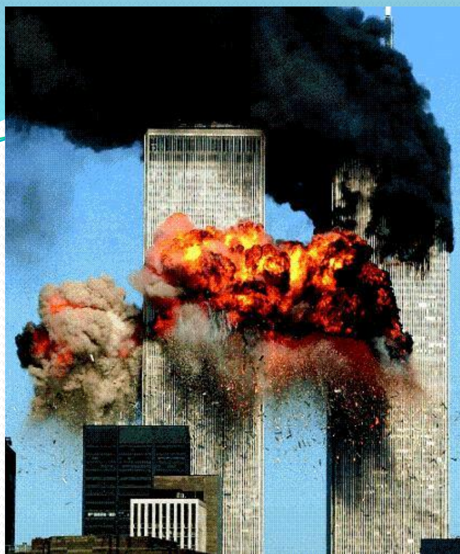
- Statele Unite încheie secolul XX şi, totodată, mileniul II cu a doua perioadă de boom economic, după cea din anii 1961 – 1969, în timpul celui de-al doilea mandat prezidenţial al lui **Bill Clinton** (1996 – 2000);

- Tot în această perioadă, în condiţiile eşuării Conferinţei pentru Kosovo, SUA, împreună cu alte state membre NATO, declanşează operaţiunile militare (martie – iunie 1999) împotriva Iugoslaviei;

- Analiştii vor remarca faptul că intervenţia n-a fost autorizată de ONU şi, mai mult, nu se înscria în principiile NATO (nu fusese atacat un membru al Alianţei Nord-Atlantice, ci era o problemă internă a statului respectiv) – motivaţia găsită va fi aceea a "**sprijinului umanitar**" pentru o minoritate afectată;

- Concluzia unor analişti a fost aceea că hegemonul mondial a ajuns la o asemenea putere încât îşi poate permite să nu mai ţină seama de reglementările internaţionale.

- Începutul mileniului III nu s-a arătat de bun augur pentru superputerea americană, atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001, în afară de faptul că vor produce un mare şoc şi o mare traumă poporului american, vor spulbera visul invulnerabilităţii "**fortăreţei America**“;

11-09-2001

Daniel Hulshizer / AP

Afirmaţia "**nimic nu va mai fi la fel în lume după 11 septembrie**" devine, în scurt timp, un clişeu unanim acceptat, atentatele relevând, printre altele, o nouă faţetă a globalizării, cea a terorismului îndreptat împotriva valorilor lumii democrate.

- **"La două sute de ani după revolta coloniilor dintr-o îndepărtată colonie britanică, nici o naţiune a lumii nu poate face abstracţie de existenţa şi de influenţa Statelor Unite. Într-un mod direct sau nu, lumea a intrat într-un sistem de gravitaţie în jurul Statelor Unite, care constituie acum singura putere ce dispune de voinţa şi de capacitatea de a se amesteca în ansamblul regiunilor planetei“(*Aymeric Chauprade, François Thual*)**

China

- *Suprafaţa*: 9 572 900 km2
- *Populaţia*: 1 300 000 000 locuitori
- O trăsătură importantă este dată de gigantismul demografic, China rămânând, de-a lungul istoriei, cel mai populat stat al planetei;
- Recensământul din anii 1-2 d.Hr. înregistra 12 milioane de gospodării cu 57 milioane de suflete (cam 1/4 - 1/5 din populaţia de atunci a planetei)

- **Statul chinez ia naştere în partea central-nordică a Chinei, pe cursul mijlociu al fluviului Huang He** (Fluviul Galben), şi, asemenea civilizaţiilor constituite în văile Nilului, Indului sau în Mesopotamia, se bazează pe o agricultură intensivă, dezvoltată ca urmare a organizării unor complexe sisteme de irigaţii;

- În timpul **dinastiei Zhou (1066 – 249 î.Hr.)**, regatul se destramă în mai multe formaţiuni statale;

- **Procesul de unificare a Chinei este realizat în secolele IV – III î.Hr. de către statul Qin** (din extremitatea apuseană), care înfrânge şi anexează rând pe rând celelalte state chineze.

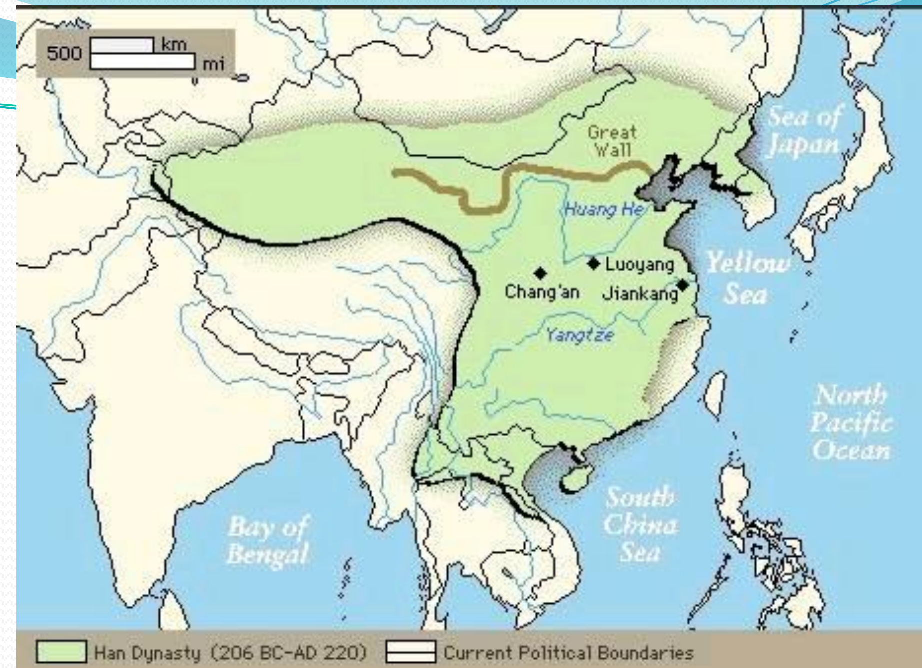
- **Suveranul Qinwang (246 – 210 î.Hr**.), una dintre cele mai fascinante şi controversate personalităţi ale istoriei antice universale, încheie acest proces în **anul 221 î.Hr**., când ia ca împărat numele de Shi Huangdi;

- Prin reformele sale, impuse cu o necruţătoare fermitate, el schimbă radical înfăţişarea statului;

- Prin unificarea fortificaţiilor de la frontiera nordică este finalizat acum, în urma unui uriaş effort uman, în 214 î.Hr., **Marele Zid Chinezesc**, lung de circa 4 000 km;

- Împotriva incursiunilor popoarelor nomade din stepele asiatice, este ridicat, apoi refăcut, Marele Zid Chinezesc, forma lui actuală datând din epoca **dinastiei Ming (secolele XIV – XVII).**

- **Dinastia Han (206 î.Hr. – 220 d.Hr.)**, adusă la putere de o răscoală țărănească, atinge apogeul expansiunii teritoriale și strălucirii culturale în timpul domniei **împăratului Wudi (140 – 87 î.Hr.)**, când imperiul se întindea din Coreea până în Turkestan și din Manciuria până în Peninsula Indochina;

- În timpul <u>dinastiei Tang (618-907)</u>, China cunoaște o epocă de înflorire economică și culturală, devenind cel mai puternic stat al Asiei;

- **Confucianismul**, centrat pe cele trei concepte (*tian* – conceptul despre cer, *li* – conceptul despre tradiție, și *ren* – conceptul despre omenie, virtutea esențială), devine nu numai religia, ci și ideologia oficială a Imperiului Han.

- După o scurtă perioadă de fărâmițare politică ("Epoca celor cinci dinastii"), <u>dinastia Sung de Nord (960-1127)</u> reușește să restabilească unitatea statală și să consolideze autoritatea centrală, bazându-se pe un aparat democratic educat în spirit confucianist.

- Între 1207 – 1279 China este cucerită de mongoli;

- **Marele han Kubilai, nepotul lui Ginghis Han, întemeiază dinastia Yüan (1271-1368)**, care introduce budismul de orientare lamaică, respinge asimilarea de către civilizaţia chineză, iar **Beijing devine, pentru prima dată, capitala imperiului**;

- În urma unui mare **război ţărănesc (1628-1645)**, înăbuşit cu sprijin militar manciurian, se instaurează **dinastia manciuriană Qing** (1644-1912, practic ultima din China), în timpul căreia cunoaşte, mai ales sub presiunea unei puternice explozii demografice, **cea mai mare expansiune teritorială chineză;**

- **În secolele XVI – XVII sosesc primii europeni**, navigatori şi negustori portughezi şi olandezi, misionari iezuiţi, urmaţi, în secolul XVIII, de englezi, francezi şi prusieni, toţi aceştia încercând să pătrundă pe piaţa chineză şi să ocupe, totodată, puncte de sprijin pe litoral;

- Tentativele puterilor coloniale europene au ca răspuns **instituirea în 1757 a unei politici izolaționiste**.

- Interesul sporit al statelor occidentale pentru piaţa chineză declanşează, în prima jumătate a secolului XIX, intervenţia deschisă a Marii Britanii, Franţei, apoi şi a SUA, împotriva Chinei şi a izolaţionismului ei;

- Cele două "**Războaie ale Opiumului**" **(1840-1842 și 1856- 1860), purtate de Marea Britanie și Franţa împotriva Chinei, obligă China să-și deschidă porturile** pentru mărfurile europene.

- Declinul autorităţii dinastiei manciuriene este accelerat de ideile răspândite de **Liga Revoluţionară, fondată în 1905 de Sun Zhongshan (Sun-Yat-sen)**, care milita pentru o Chină modernă şi unită;

- **Revoluţia în anii 1911 – 1913 înlătură dinastia manciuriană, China proclamându-se la 1 ianuarie 1912, republică;**

- Destrămarea autorităţii centrale, autonomia sporită a puterii conducătorilor militari din provincii aruncă însă ţara în haosul războiului civil.

- **Sun-Yat-sen (1866- 1925)**, care **fondase în 1912 Gomindanul** (primul partid politic chinez după model occidental), retras la Canton/Guangzhou, creează în 1921 un guvern a cărui conducere o preia, reorganizează, în 1923 – 1924, cu sprijinul consilierilor sovietici, Gomindanul şi armata naţională;

- Armata, condusă de **Jiang Jieshi (Chiang Kai Shek)**, reuşeşte, în perioada 1924 – 1928 să-şi extindă autoritatea asupra celei mai mari părţi a Chinei, **în 1928 ocupând şi Beijingul;**

- După o colaborare iniţială, Jiang Jieshi rupe, în 1927, alianţa cu Partidul Comunist Chinez (PCC), înfiinţat în 1921 la Shanghai, care, la rândul său, creează, în 1927, Armata Roşie Chineză şi, după marşul cel lung – 12 000 km (1934 – 1935), îşi fixează centrul revoluţionar în provincia Shaanxi, în nord-vestul ţării;

- În perioada **războiului de eliberare (1936-1945)** purtat împotriva Japoniei, stăpână asupra unei mari părţi a teritoriului chinez, **Gomindanul încheie un front comun antijaponez cu Partidul Comunist Chinez (PCC), condus din 1936 de Mao Zedong.**

- După capitularea Japoniei (2 septembrie 1945), relaţiile dintre Gomindan şi Partidul Comunist Chinez (PCC) se deteriorează;

- Noul **război civil (1946-1949)** încheindu-se cu victoria lui Mao Zedong, ajutat de data aceasta de Uniunea Sovietică (mai înainte sprijinind Gomindanul, care oferea mai multe garanţii ca forţă combatantă) şi cu **retragerea forţelor gomindaniste în frunte cu Jiang Jieshi, sprijinite de SUA, în insula Taiwan.**

- **La 1 octombrie 1949 este proclamată, la Beijing, Republica Populară Chineză, Mao Zedong fiind ales preşedinte al statului;**

- **Pentru a masca insuccesele social-economice, Mao lansează moda campaniilor:**
  - **mai întâi *"a celor o sută de flori"* (1957; fiecare chinez să planteze 100 de flori pentru a face țara mai frumoasă);**
  - ***"marele salt înainte"* (1958; pornind de la constatarea că o dezvoltare liniară nu permite ajungerea din urmă a țărilor dezvoltate s-a propus o creștere spectaculoasă; de pildă, în domeniul siderurgiei, obiectivul era depășirea Marii Britanii, promotoarea revoluției industriale).**

- Întrucât acestea au constituit un eşec, slăbindu-i poziţia, pentru a-şi redobândi influenţa în partid şi stat, Mao declanşează, în 1966, "**Marea revoluţie culturală**", caracterizată prin voluntarism extrem, cult pronunţat al personalităţii, fiind acuzaţi de conservatorism ori de cosmopolitism toţi cei care se abăteau de la această cale;

- Convulsiile şi haosul provocate de aceasta vor fi denunţate de conducerea chineză în 1977, după moartea lui Mao (1976);

- Cu toate acestea, cultul său nu va înceta; de pildă, în 2003, cu ocazia aniversării a 110 ani de la naşterea sa, autorităţile chineze şi-au propus să dea o nouă tinereţe cântecelor fostului lider

- După înlăturarea de la conducere a mai multor rivali, între care Deng Xiaoping (1967), care fusese secretar general al Partidului Comunist Chinez (1956-1967), şi Liu Shoqui (în 1968), preşedinte al R.P. Chineze (1959-1968), întreaga viaţă a societăţii chineze este structurată după preceptele gândirii lui Mao;

- **Prin experimentarea primei bombe atomice (1964)** şi **lansarea primului satelit artificial al Pământului (1970)**, prestigiul internaţional al Chinei este consolidat.

- Un an mai târziu, graţie şi intereselor SUA în jocul geopolitic din zonă, mai ales în relaţia China – Uniunea Sovietică, îşi restabileşte drepturile la ONU şi **redevine membru permanent al Consiliului de Securitate;**

- După moartea lui Mao (1976) se fac noi paşi importanţi:

  - **încheierea tratatului de pace şi prietenie cu Japonia (1978)**;

  - **stabilirea de relaţii diplomatice cu SUA (1979)**, aceasta însemnând, totodată, recunoşterea guvernului R.P.Chineze ca singurul guvern legal al Chinei şi, implicit, a Taiwanului (Republica China) ca parte componentă;

  - **declaraţia comună cu Marea Britanie (1984), care prevede retrocedarea de către aceasta din urmă a Hong-Kong-ului** (Xianggang), în iulie 1997, ceea ce s-a şi întâmplat;

  - **în decembrie 1999 recuperează şi teritoriul Macao** (Aomen), de la Portugalia.

Deng Xiaoping

- Revenit în 1977 în prim planul scenei politice, dar respingând orice funcţie de prim rang;
- Se multumeste doar cu aceea de **preşedinte al Comisiei Militare a Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez (1982-1990)**;
- Deng Xiaoping rămâne, până la moartea sa (19 februarie 1997), personaliatea ("eminenţa cenuşie") care imprimă un nou curs istoriei chineze;

- Adept al unei orientări pragmatice, Deng Xiaoping renunţă la cultul personalităţii al lui Mao Zedong şi la dogmele maoismului şi, păstrând totuşi nealterat rolul atotputernic al partidului unic;
- Trece la modernizarea şi eficientizarea economiei, condusă acum de rigorile pieţei libere;
- În Constituţia ţării termenul de economie planificată este înlocuit cu cel de "**economie socialistă de piaţă**" (29 martie 1993);
- Şase ani mai târziu, cu ocazia Congresului Naţional al Poporului (5–15 martie 1999) sunt operate alte modificări importante în Constituţie, între care:
  - întreprinderilor private le este rezervat un loc principal, şi nu complementar;
  - în economie, proprietatea privată este apărată de lege
  - priorităţile politicii de stat sunt deschiderea faţă de srăinătate şi accelerarea reformelor structurale.

- Începe, devenind foarte evidentă în anii 2002 – 2003, politica de profundă schimbare de generaţie la nivelul cel mai înalt al partidului, guvernului şi statului, trecându-se de la "gerontocraţie" la oameni de vârstă medie şi de la "politruci" la tehnocraţi;

- În aceeaşi perioadă au loc alte evenimente importante:
  - **îmbunătăţirea relaţiilor chino-americane** (vizita preşedintelui american Bill Clinton în China, 1998),
  - **rezolvarea diferendului de graniţă cu Rusia** şi încheierea unui nou tratat de bună vecinătate (2001);
  - **primirea în OMC** (Organizaţia Mondială a Comerţului), în 2001;
  - **performanţa de a trimite un om în spaţiu**, cu cabina spaţială "Shenghou" (15 octombrie 2003), fiind astfel a treia ţară, după Rusia şi S.U.A., care reuşeşte, de una singură, acest lucru.

SFERELE DE INFLUENŢĂ

Prof. univ. dr. Silviu Neguț

- **Sfera de influenţă** - "*o zonă geografică în care o putere din zonă sau din afara zonei, de regulă o mare putere, bazându-se, în primul rând, pe superioritatea forţelor sale armate şi pe ameninţarea de a le utiliza, şi-a impus dreptul de a interveni în politica internă şi externă a statelor din zonă*“;

- Termenul, deşi utilizat de multă vreme, a dobândit circulaţie publică în legătură cu împărţirea Africii între puterile coloniale europene spre sfârşitul secolului al XIX-lea;

- Cam în aceeaşi vreme, o altă enciclopedie renumită, cea germană «Der Grosse Brockhaus» (ediția din 1930) introduce termenul de *sferă de putere* (*Machtsphäre*), prin care se înțelege raza de acțiune a puterii unui stat în măsura în care se extinde dincolo de granițele sale în scopul influenței politice (*zonă de influență*) sau ca un prolog al ocupației (*zonă de interes*).

- În plin proces de derulare a ostilităţilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, secretarul de stat american Cordell Hull face o declaraţie şocantă în cadrul sesiunii comune a celor două camere ale Congresului SUA (18 noiembrie 1943): "*Pe măsură ce prevederile «Declaraţiei celor patru naţiuni» sunt puse în practică, nu va mai fi nevoie de sfere de influenţă (sublinierea noastră), de alianţe, de echilibru de putere ori de alte aranjamente speciale, prin care, în trecutul nefericit, naţiunile se străduiau să-și salvgardeze securitatea și să-și promoveze interesele.*"

- Hull prezenta, de fapt, un raport asupra primei conferinţe tripartite a miniștrilor de externe ai principalelor puteri ale coaliţiei antihitleriste (SUA, Marea Britanie și Uniunea Sovietică - Moscova, octombrie 1943), făcându-se "*ecoul unui sentiment general al opiniei publice care, pe baza unei experienţe îndelungate, asocia sferele de influenţă și echilibrul de putere cu inegalitatea în drepturi între state, cu dominaţia statelor mai puternice asupra celor mai slabe*"

- Câteva decenii mai târziu, în plin Război Rece, unele surse de referință sovietice («Bolșaia Sovetskaia Ențiklopedia» și «Diplomaticeskii Slovari») făceau aprecieri similare, dar exclusiv pe baze ideologice, apreciind că "*o dată cu lichidarea sistemului colonialist și intensificarea mișcării popoarelor pentru eliberare națională, noțiunea de sferă de influență dispare, iar ca noțiune de drept internațional, sferele de influență aparțin trecutului*";

- Ca în cazul tuturor conceptelor geopolitice, și în privința sferelor de influență, după cel de-al Doilea Război Mondial, referirile devin tot mai rare, explicația fiind aceeași.

- Cu excepția, și în acest caz, a surselor franceze, care subliniază faptul că recunoașterea lor poate fi explicită sau tacită.

- Enciclopedia «Britannica» din nou punctează foarte concret, afirmând că termenul este, în prezent (citat din ediția 1977) "întrebuințat, în general, pentru a desemna sferele de influență ale superputerilor, SUA și URSS.

- Că SUA au drept primă sferă de influență America Latină, în timp ce URSS au o revendicare similară cu privire la statele est-europene vecine".

- Politica sferelor de influenţă nu este, evident, aşa de nouă cum am vrea să credem.

- Se pot face referiri chiar la Biblie. Atfel, potrivit *Vechiului Testament*, după întoarcerea din Egipt, Avraam şi Lot, dându-şi seama că pământul Canaanului (al Palestinei, *Țara Făgăduinței*) nu va putea suporta corturile (ce adăposteau populaţia) şi turmele lor, care ar fi distrus vegetaţia, au ajuns la o înţelegere privind împărţirea pământurilor, criteriul fiind apa (şi implicit fertilitatea pământului): lui Avraam iau revenit colinele înverzite ale Canaanului, iar lui Lot – valea fertilă a Iordanului.

- **Dar cel mai elocvent exemplu, înaintea timpurilor moderne, este faimosul Tratat de la Tordesillas, semnat la 7 iulie 1494, în vechea mănăstire din micul sat omonim spaniol, de către Spania și Portugalia, prin care cele două țări, care încă nu erau mari puteri, își împărțeau sferele de influență în nou (re)descoperita Americă (12 octombrie 1492) de către genovezul Cristofor Columb, aflat în slujba Spaniei;**

- **Potrivit Tratatului, tot ceea ce era descoperit până la 370 leghe vest de Coloanele lui Hercule (strâmtoarea Gibraltar) aparținea Portugaliei (întrucât ea începuse "colonizarea" prin descoperirea și cucerirea treptată a coastelor Africii), iar mai departe – Spaniei**

- **Așa se face că imensul teritoriu care astăzi constituie Brazilia a fost colonie portugheză. Dar pentru a înțelege mai bine esența acestui Tratat trebuie să ne întoarcem în timp și să menționăm câteva elemente;**

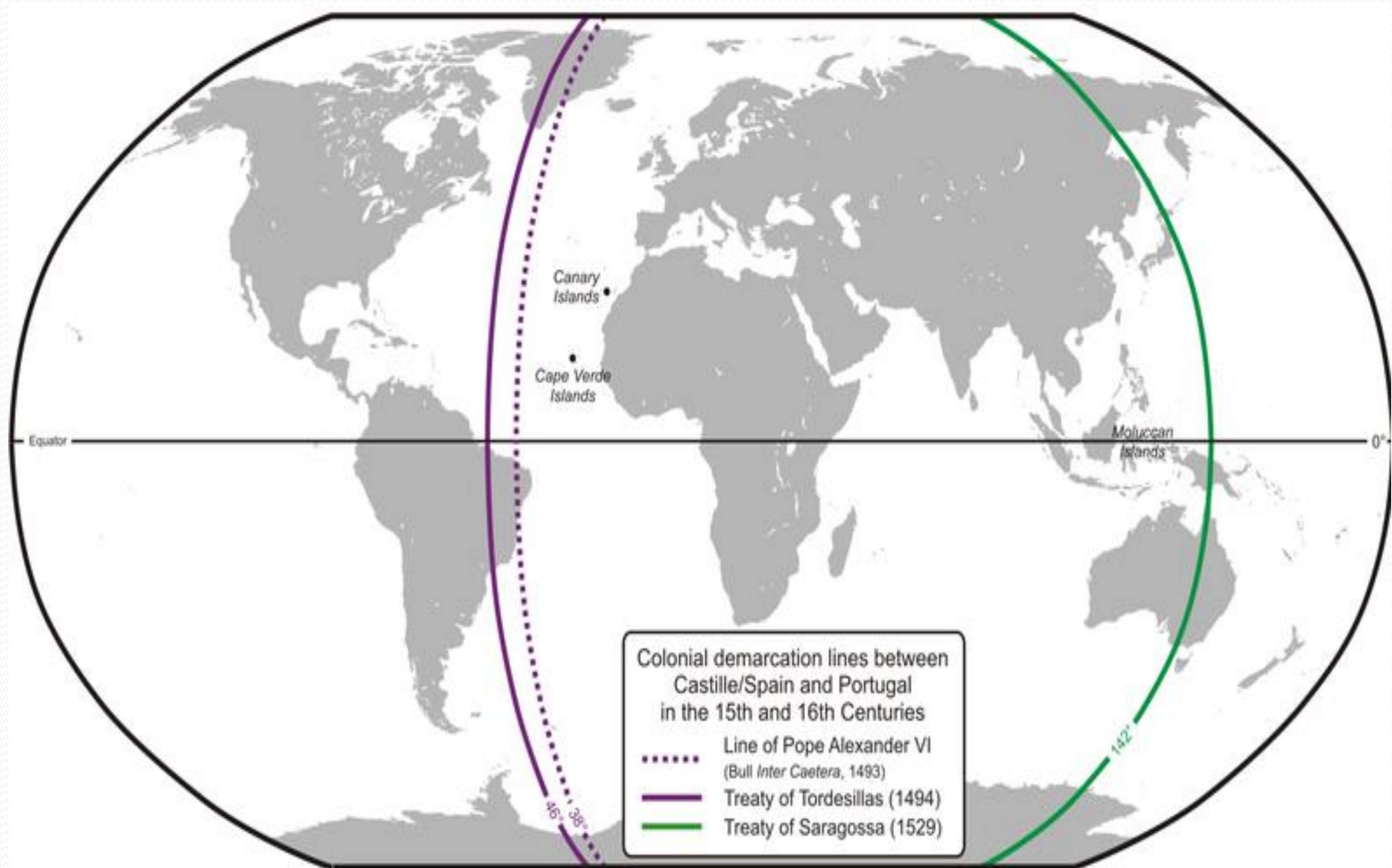
- **Columb, care mai întâi își oferise serviciile regelui Portugaliei, care l-a refuzat, a descoperit "Lumea Nouă" (America) pentru Spania.**

- **Dar Spania încheiase în chiar același an, doar cu câteva luni mai devreme *Reconquista* (eliberarea Peninsulei Iberice) de mauri (în urma cuceririi ultimei redute arabe, Granada), și era sleită economic și militar;**

- **Portugalia vecină, deși mult mai mică, nu purtase nici un război, avea o armată bine întreținută și era invidioasă pe marea realizare a veșnicului său dușman. Regii Spaniei (în principal Isabela de Castilia, care era mult mai pragmatică decât soțul său, Ferdinand de Aragon), dându-și seama de pericol, au inițiat, cu sprijinul unor prelați și, se pare, chiar al papei, cunoscutul Tratat. Reacția celorlalte puteri emergente europene nu s-a lăsat așteptată;**

- **Cea mai semnificativă a fost reacția lui Francisc I, regele Franței (1515 – 1547), care aflând despre existența acestui Tratat ce statua sferele de influență, a replicat: "Soarele strălucește pentru mine ca și pentru ceilalți. Să mi se arate clauza din «testamentul lui Adam» care mă exclude de la împărțirea lumii. Dumnezeu nu a creat lumea numai pentru spanioli".**

Tratatul de la Tordesillas

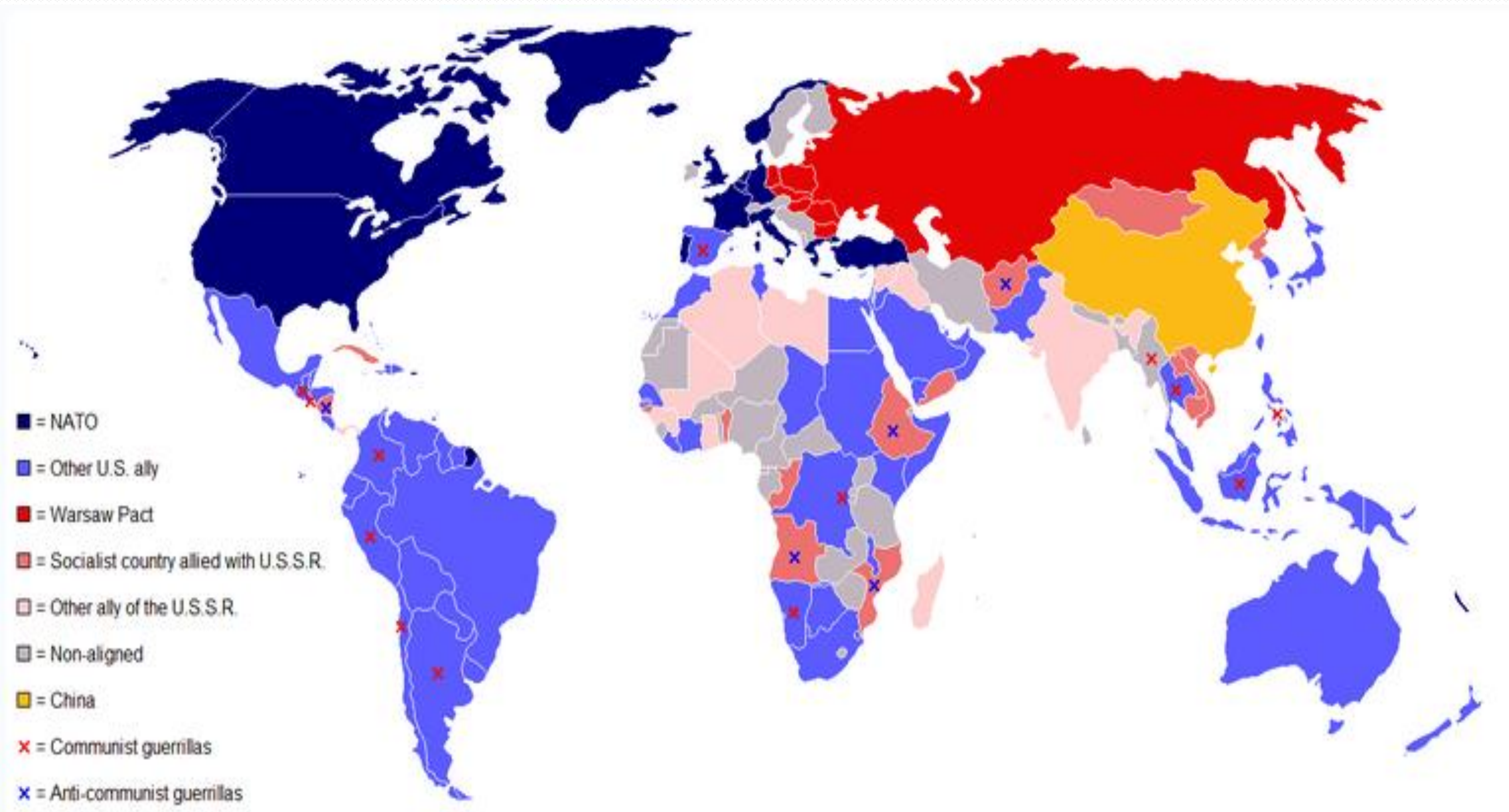

- **După cum am mai spus, chiar şi occidentalii se fereau să folosească termeni ca mare putere, superputere, sfere de influenţă etc;**

- **Cu toate acestea, în câteva rânduri acest lucru avea să se întâmple, şi să provoace reacţii puternice. Una dintre cele mai benigne "scăpări" a fost aceea a preşedintelui american Ronald Reagan.**

- **Acesta, în august 1983, răspunzând întrebărilor unor ziarişti cu privire la poziţia SUA faţă de evenimentele din Ciad, ca şi faţă de intervenţia altor puteri, printre care şi Franţa, a declarat că SUA vor avea o poziţie mai puţin activă, întrucât "Ciadul se află în sfera de influenţă a Franţei.**

" Ceea ce era adevărat, de altfel, dar sinceritatea preşedintelui Reagan a fost considerată o mare gafă, întrucât până atunci nici un şef de stat sau de guvern nu mai recunoscuse un asemenea lucru, că ar duce sau, respectiv, ar accepta o politică a sferelor de influenţă.

Doctrina Sonnenfeldt

- În numerele din 22 martie 1976, faimoasele cotidiene americane "Washington Post" şi "International Herald Tribune" au publicat stenograma întâlnirii, din decembrie 1975, a lui Helmuth Sonnenfeldt, consilierul special al secretarului de stat al SUA, Henry Kissinger, pentru Europa de Est şi URSS cu ambasadorii americani din această zonă.

- "Incapacitatea de a se asigura de loialitatea statelor est-europene se spunea în raport, înseamnă un eşec nefericit al Uniunii Sovietice, deoarece *Europa de Est se găseşte într-o zonă a influenţei ruseşti şi a intereselor sovietice*" (sublinierea noastră).

- Mai mult, în continuare, se susţinea că relaţiile dintre ţările Europei de Est şi Uniunea Sovietică "ar putea să devină, mai devreme sau mai târziu, explozive şi să cauzeze un al treilea război mondial.

- Această stare neorganică, nefirească a relaţiilor constituie o primejdie pentru pacea mondială, şi izbucnirea conflictului dintre Est şi Vest este inevitabilă".

- **Interpretarea dată unor asemenea afirmaţii a fost aceea că H. Sonnenfeldt urmărea bunăvoinţa Uniunii Sovietice, lăsând să se înțeleagă că SUA ar fi de acord cu o integrare a țărilor Pactului de la Varșovia de către URSS, pentru a nu se repeta în acestea tendințele de independență din unele țări socialiste (Ungaria, 1956, Cehoslovacia, 1968 și altele);**

- **Sau, mai precis, potrivit anumitor analişti, se sugera că SUA ar fi gata să consimtă la o anexare a acestor state de către Uniunea Sovietică spre a se evita un al treilea război mondial;**

- **Reacţiile la acest raport au fost imediate, şi deosebit de puternice, nu numai în Vest, ci şi în Est, una dintre cele mai semnificative fiind aceea a României;**

- **Drept urmare, opt zile mai târziu, purtătorul de cuvânt al Casei Albe, Ronald Nassen, este nevoit să declare că Statele Unite nu-şi schimbă concepţia / părerea că poziţia Uniunii Sovietice de *putere predominantă* în Europa de Est este neîndreptăţită;**

- **De asemenea, acesta afirmă că secretarul de stat Henry Kissinger a resimţit ca "nefericită" ideea unei "legături organice" între Uniunea Sovietică şi ţările din Europa de Est, şi concluzionează spunând că nu există, aşa cum deja se vehicula, nici o "doctrină Sonnenfeldt".**

- **Analiştii sunt cu toţii de acord că politica sferelor de influenţă este esenţialmente o politică de mare putere, nu mai vorbim de superputeri, hegemonii, chiar dacă statele ce ating un asemenea rang, de regulă, nu recunosc oficial acest lucru;**

- **De pildă, Statele Unite, hegemonul de după încheierea Războiului Rece, în urma imploziei Uniunii Sovietice, care, multă vreme, s-a ferit să-şi afişeze public, prin declaraţii, puterea şi dorinţa de recunoaştere a influenţei sale în lume, a renunţat la acest stil, dovadă documentul *Defense Planning Guidance*, din 1993, al Administraţiei Clinton, în care se precizează, răspicat, că "existenţa unor actori independenţi pe scena internaţională ar fi intolerabilă pentru că ar constitui o sfidare la adresa hegemoniei americane, care este «cheia» unei ordini internaţionale prospere şi stabile";**

- **De unde, evident, concluzia firească, SUA trebuie să continuie să domine sistemul internaţional prin "*descurajarea naţiunilor dezvoltate de a pune sub semnul întrebării rolul nostru de lider sau de a aspira la un rol global sau regional mai important*".**

- Mai recent, cunoscutul analist american de origine japoneză Francis Fukuyama spune:

  - "*Deşi neagă că ar avea ambiţii imperiale, administraţia Bush a articulat totuşi, în discursul prezidenţial din luna iunie a anului 2002 de la West Point şi în cadrul National Security Strategy of the United States – Strategia de Securitate Naţională a Statelor Unite (n. tr.) – o doctrină a războiului de preîntâmpinare sau mai bine zis, preventiv, care de fapt va plasa Statele Unite într-o poziţie de guvernare a populaţiilor potenţial ostile din ţările care ameninţă cu terorismul. Acest lucru s-a întâmplat în Afghanistan, în 2001 (...). Nevoia de a purta războiul în Afghanistan a atras puterea militară americană în ţări ca Tadjikistan, Turkmenistan şi Uzbekistan, toate făcând parte anterior din sfera de influenţă a Uniunii Sovietice (sublinierea noastră) şi toate având grave probleme de guvernare internă*".

- **Dacă după cel de-al Doilea Război Mondial Uniunea Sovietică a reuşit să-şi dezvolte o sferă de influenţă impresionantă (pornind de la ţările comuniste est-europene şi ajungând nu numai în Africa, Asia, America de Sud, ci şi în fief-ul american – Cuba), după destrămarea Imperiului Sovietic, Rusia, ca moştenitoare a acestuia, s-a văzut nevoită să şi-o restrângă tot mai mult;**

- **Mai întâi pierderea influenţei în ţările foste comuniste europene, apoi şi în cele mai multe din fostele republici unionale, unele (ţările baltice) devenind chiar membre NATO;**

- **Influenţa pe care încă o mai are în aşa-numita "vecinătate apropiată" s-a limitat şi mai mult odată cu "revoluţiile portocalii" din Georgia (decembrie 2003), Ucraina (decembrie 2004) şi Kârghistan (2005, încă în desfăşurare).**

- **Evident această restrângere a sferei de influenţă a Rusiei a marcat, în sens contrar, o creştere a celei a Statelor Unite, sprijinitoare, direct sau indirect, a mişcărilor din ţările respective.**

CONFLICT – STARE CONFLICTUALĂ – RĂZBOI

- **<u>Conflictul</u> (termen ce derivă din latinescul *conflictus* = “şoc”, „lovire”), derivat din *confligere* ("a se ciocni, a se izbi"), semnifică, evident, o neînțelegere, o ciocnire de interese;**

- **Există o extrem de mare diversitate de conflicte, şi acestea sunt prezente pe scena istoriei din cele mai vechi timpuri;**

- **Atunci când conflictul este armat, deschis între două sau mai multe state sau grupări de state, se numeşte <u>*război*</u>;**

- **Dacă acesta se declanşează şi se poartă între grupări sociale ale aceluiaşi stat, se numeşte <u>*război civil*</u>.**

- "*Starea coflictuală* – **evidenţiază analiştii** – ***este esenţa geopoliticii*** **şi orizontul său de nedepăşit. Oricare ar fi forma sau intensitatea conflictului,** ***acolo unde acesta se produce există substanţă pentru o analiză geopolitică*** “;

- **Şi aceeaşi analişti continuă, susţinând că, starea de conflictualitate este însuşi "carburantul" geopoliticii, prima misiune a acesteia constând în a pune în evidenţă originile, uneori îndepărtate, ale coflictelor şi, totodată, motivaţiile protagoniştilor.**

Potrivit mai multor analişti (între care francezii A. Chauprade, Fr. Thual, Philippe Moreau Defarges, Pierre Lorot şi alţii), există trei mari lanţuri cauzale în determinarea originii conflictelor:

1. *lupta pentru resurse*
2. *dobândirea de locuri strategice*
3. *lupta pentru o identitate colectivă*

- **Celor trei lanţuri, li se poate adăuga cel *privitor la ideologie*, cele mai reprezentative conflicte fiind provocate de nazism (care a stat la baza a multor conflicte, graţie dorinţei Germaniei de a-şi spori "*spaţiul vital*") şi de comunism, care, deşi aparent nu era în prim plan, a "inspirat" numeroase conflicte, sub lozinca "*luptei pentru eliberarea popoarelor*", şi a doctrinei Brejnev ("*revoluţia fără frontiere*").**

- **Forma acută a conflictului este <u>războiul</u>, fenomen social complex, care constă în lupta armată, organizată între anumite grupuri, clase sociale, în special între diferite state, pentru realizarea unor interese social-economice şi politice;**

- **Aproape ca regulă, în relaţiile dintre state, războiul constituie o continuare, cu mijloace violente, a politicii pe care statele respective au desfăşurat-o înainte de izbucnirea conflictului.**

Există numeroase clasificări ale războaielor, după natura lor, scopul urmărit, aria de desfăşurare, modalităţile de purtare etc. Literatura comunistă în domeniu vorbea de două tipuri de asemenea conflicte:

1. ***războaie drepte*** ("când urmăresc apărarea împotriva unei agresiuni externe, eliberarea de sub jugul exploatării şi asupririi sociale sau naționale, apărarea unei orânduiri sociale noi împotriva forţelor contrarevoluţionare interne sau externe");

2. ***războaie nedrepte*** ("de cotropire a unor teritorii aparţinând altor ţări, de subjugare a altor popoare, de înăbușire a mişcărilor de eliberare națională și socială. Clasa muncitoare se opune oricărui război nedrept, cotropitor, sprijinind războiul drept eliberator");

S-au manifestat, în decursul timpului, unele şi astăzi, numeroase alte tipuri de războaie, dintre care menţionăm câteva:

1. ***războaie coloniale***
2. ***războaiele de eliberare națională***
3. ***războaiele de partizani***
4. ***războaie de durată***
5. ***războaie fulger,***
6. ***războaie mondiale***

- **Primul Război Mondial (1914 – 1918)**, conflict armat izbucnit ca urmare a contradicţiilor dintre Marile Puteri, în lupta pentru reîmpărţirea sferelor de influenţă şi dobândirea de colonii şi teritorii străine. A început prin ofensiva Puterilor Centrale (Germania şi Austro-Ungaria) împotriva Antantei (Marea Britanie, Franţa şi Rusia), antrenând 33 de ţări cu o populaţie de peste un miliard de locuitori (mai mult de jumătate din totalul mondial);

- **Al Doilea Război Mondial (1939 – 1945)**, cel mai mare conflict militar, politic, economic şi diplomatic din istoria omenirii, care a cuprins 72 de state cu o populaţie de circa 1,7 miliarde de oameni (circa 80% din populaţia lumii). Dezlănţuit de Germania, aliată cu Italia şi Japonia, cu scopul instaurării dominaţiei lor asupra lumii, cărora li s-au contrapus Puterile Aliate (Marea Britanie, SUA, Uniunea Sovietică, Franţa, ulterior şi alte state, între care şi România), se încheie cu victoria celor din urmă şi cu un bilanţ foarte trist: peste 30 de milioane de pierderi de vieţi omeneşti, plus circa 12 milioane de oameni în lagărele de concentrare, 35 de milioane de răniţi şi mutilaţi, pagube materiale de circa 1 400 miliarde de dolari (la valoarea de atunci a monedei americane) etc.

- Există multe alte tipuri de războaie (de apărare, psihologice, de exterminare etc.).

- În ultima vreme a apărut un nou tip: ***războiul preventiv***, lansat de Statele Unite ale Americii, care are în vedere acţiuni armate care să preîntâmpine anumite manifestări care ar afecta ţări şi mari mase de populaţie;

- Un exemplu în acest sens este Războiul din Iraq (2003), purtat de SUA cu sprijinul direct al Marii Britanii şi, indirect, al altor state.

- Nu de puţine ori războaiele au avut ca substrat pretenţiile teritoriale, care au fost şi sunt de naturi diferite:

1. *Strategice* exemplu, în 1939, Uniunea Sovietică a pretins Karelia, de la Finlanda, datorită proximităţii de marele oraş Leningrad - azi, ca şi în trecut, Sankt Petesburg);
2. *Etnice* (anexarea Austriei de către Germania);
3. *Geografice* (Irlanda de Nord pretinsă de Irlanda din motiv de "unitate a insulei"; Sudanul, pretins de Egipt în vremea preşedintelui Nasser, pentru că este în imediata apropiere şi a făcut parte din imperiul faraonilor);
4. *Bazate pe proximitate* (Insulele Falkland / Malvine pretinse de Argentina, care au şi dat naştere unui război, în 1982, între această ţară şi Marea Britanie - "Războiul Malvinelor"; sectoare din Antarctica pretinse de ţări ca Australia, Noua Zeelandă, Argentina, Chile etc.).

PUNCT GEOSTRATEGIC – ZONĂ GEOSTRATEGICĂ

- Deşi frecvent prezente în mass-media, cele două concepte nu-şi găsesc, încă, locul în nici o lucrare de referinţă, fiind în fapt subînţelese.

- Întrucât în geostrategie, mai ales prin prisma războiului clasic, configuraţiile geografice au o importanţă deosebită, vom înţelege de ce, în decursul timpului,din Antichitate şi până astăzi, unele elemente geografice au dobândit o relevanţă aparte, stăpânirea sau controlul lor fiind esenţiale.

- Cel mai adesea au fost sau sunt în cauză strâmtori, canale, pasuri (trecători), pasaje, anumite zăcăminte (de uraniu, petrol etc.), unele teritorii etc.

- Atunci când se concentrează într-un anumit areal mai multe puncte geostrategice sau teritoriul de interes este de dimensiuni apreciabile, avem de-a face cu o zonă geostrategică.

Strâmtorile

- Multe strâmtori sunt considerate puncte geostrategice (Bosfor şi Dardanele, Gibraltar, Malacca, Ormuz, Singapore ş.a.), şi au demonstrat din plin acest lucru în decursul timpului, luând naştere o adevărată "problemă a strâmtorilor".

- *Bosfor şi Dardanele*, două strâmtori succesive, care despart continentele Europa (Peninsula Balcanică) de Asia (Asia Mică) şi prin care se face legătura între Marea Neagră şi Marea Mediterană, prin intermediul micilor mări Marmara şi Egee: Bosfor (cunoscută şi drept Bosporus sau Karadeniz Bogazi), având circa 30 km lungime şi între 660 şi 3 800 m lăţime (cea mai îngustă strâmtoare intercontinentală).

- Dardanele (vechea denumire Hellespont), care uneşte Marea Marmara cu Marea Egee, având lungimea de 120,5 km şi între 1,3 şi 18,5 km lăţime.

- ***Strâmtoarea Gibraltar***, care desparte Europa (Peninsula Iberică) de Africa (Maroc) şi leagă Marea Mediterană cu Oceanul Atlantic, are 65 km lungime şi 14 – 44 km lăţime. Numită, în Antichitate, Coloanele lui Hercule (graţie celor doi munţi care o străjuiesc: Abyla, pe ţărmul african, şi Calpé, pe cel european), marca limita lumii cunoscute (până la redescoperirea Americii de către Columb, în 1492). În decursul timpului a fost luată în stăpânire de multe popoare, state sau imperii: fenicieni (950 î.Hr.), cartaginezi (570 î.Hr.), romani (190 î.Hr.), vizigoţi (400 d.Hr.), spanioli (450 î.Hr.), arabi (711, de unde numele actual – de la Tariq ibn Zyād, cel care a cucerit stânca, de unde *Jabal-al-Tariq* / Muntele lui Tariq, apoi Gibraltar), din nou spaniolii (1309), din nou arabii (1333), iar spaniolii (1462), britanicii (1704). Stăpânirea britanică va fi recunoscută prin Tratatul de la Utrecht (1713), Marea Britanie transformând stânca (The Rock) într-o puternică bază militară, cu valoare strategică deosebită până în 1991, când a devenit post strategic NATO, deservit de armata britanică.

- ***Strâmtoarea Malacca*** din sud-estul Asiei, între peninsula omonimă şi insula indoneziană Sumatera, care leagă Oceanul Indian (Marea Andaman) cu Oceanul Pacific (Marea Chinei de Sud), având circa 800 km lungime şi 55 km lăţime. Constituind cea mai scurtă rută între cele două oceane, a fost intens utilizată din vechi timpuri şi a favorizat apariţia unor însemnate porturi, între care Malacca/Melaka şi, mai recent, odată cu începutul secolului al XIX-lea, când se instalează britanicii, Singapore, ultimul fiind în prezent unul dintre cele mai mari din lume şi o adevărată placă turnantă a Asiei de Sud-Est.

Canalele

- ***Suez* (Qanat es-Suweis = Canalul Suez)**, străbate istmul omonim din NV Africii, legând Marea Mediterană cu Marea Roșie și, în continuare, oceanele Indian și Pacific. Are o lungime de 161 km (cel mai mare din lume), lăţimea de 70 – 125 m și adâncimea minimă de 17,68 m (se desfășoară lucrări de lărgire și adâncire a sa) și deţine o importanţă deosebită în scurtarea distanţei dintre porturile de la Oceanul Atlantic (inclusiv Marea Mediterană) și cele din Oceanul Indian. De exemplu, distanţa dintre porturile de pe coasta atlantică a SUA și Golful Persic se scurtează cu peste 7 000 km prin canal (18 000 km în loc de 25 500 km pe la Capul Bunei Speranţe, prin sudul Africii); distanţa dintre porturile Le Hâvre (Franţa) și Mumbai (India) este de numai 11 500 km prin Suez, faţă de 22 000 km pe la Capul Bunei Speranţe, iar dintre același port francez și Singapore, distanţa este de 15 000 km prin canal, faţă de 21 500 km pe la sudul Africii. Construit între anii 1858–1869, lucrările fiind dirijate de vicontele Ferdinand de Lesseps, diplomat și om de afaceri francez, intră în 1875 (după de viceregele Egiptului vinde Marii Britanii acţiunile egiptene) în administraţia "Companiei Canalului Suez", ale cărei acţiuni aparţineau Franţei și Marii Britanii, mai târziu participând și SUA. Naţionalizarea sa de către guvernul egiptean, 1956, determină agresiunea (eșuată) israeliano-franco-britanică, din octombrie-noiembrie 1956, împotriva Egiptului. În urma conflictului israeliano-arab din 1967, Canalul Suez a fost închis, fiind redeschis abia după opt ani.

- ***Canalul Panama***, traversează istmul omonim din America Centrală, legând oceanele Atlantic (Marea Caraibilor) şi Pacific (Golful Panamá). Are 81,3 km lungime, 91 – 300 m lăţime maximă şi 12,5 m adâncime minimă şi reprezintă cea mai scurtă cale maritimă dintre Europa şi Pacificul de Est. Canalul a fost construit în perioada 1881–1914, lucrările fiind începute de Franţa, continuate apoi de SUA, pentru care devine un extrem de important punct economic şi strategic (ridicând forturi, realizând baze aeriene, zone de antrenament, plasând circa 10 000 de militari etc.). După îndelungate tratative, a fost retrocedat statului Panama, la 31 decembrie 1999, cu obligaţia ca niciodată să nu fie închis circulaţiei.

RAPORTUL
RELIGIE - GEOPOLITICA

• ultima parte a sec. XX a fost marcată de o puternică revenire a fenomenului religios, din motive foarte diferite:

- ✓ **Revoluţia islamică de inspitaţie Khomeiny;**
- ✓ **Invazia sovietică în Afganistan;**
- ✓ **Căderea regimurilor comuniste din Europa Centrală şi de Est (care în spititul marxism-leninismului, considerau religia *“opiumul popoarelor”);***
- ✓ **Aderenţa tot mai accentuată a tineretului la acestă formă de spiritualitate.**

• geopolitica a minimizat foarte mult timp factorul religios, cu toate că, dacă ne întoarcem în timp, găsim suficiente exemple pentru a dovedi importanţa acestuia:

- *Tratatul de la Tordesillas (1494);*
- *Inchiziţia* (dura instituţie a Bisericii Catolice, între secolele XIII - XVIII);
- "războaiele religioase" sau "războaiele sfinte" respectiv *Cruciadele* (cele 8 expediţii militare întreprinse, la îndemnul Bisericii Catolice între 1096 şi 1270);

INCHIZIŢIA

- Această instituţie a Bis. Catolice a fost creată la sfârşitul secolului al XII şi începutul celui următor, în urma conciliilor ecumenice;
- Scopul instituţiei era acela de a apăra credinţa creştină şi reprimarea ereziei;
- Au existat 3 instituţii de acest fel:
  - ***Inchiziţia episcopală;***
  - ***Inchiziţia monastică;***
  - ***Inchiziţia spaniolă (cea mai dură).***

Ce fel de factor geopolitic este religia?

- Cel mai concludent exemplu de preeminenţă a religiei ca factor geopolitic este *crearea statului Pakistan;*

- Un alt exemplu este dat de *transformarea Imperiului Iranian în Republica Islamică Iran,* graţie evenimentelor din urmă cu aproape 30 de ani;

- Totodată, trebuie amintit faptul că unitatea religioasă a unor ţări, în speţă *islamul*, n-a împiedicat derularea a două războaie soldate cu grele pierderi umane:

    - ***Războiul irakiano-iranian (1980 – 1988, cca. 1 mil. de morţi);***

    - ***Războiul irakiano-kuweitian (1990 - 1991);***

Alte obiective geopolitice urmărite de religie

- Apare in mod cert întrebarea dacă se mai poate vorbi în prezent de “războaie religioase”;
- Un obiectiv geopolitic urmărit de o religie este *şiismul iranian;*
- şiism iranian ⟶ şiitizarea lumii islamice ⟶ islamizarea lumii ⟶ islam politic;
- *Biserica Catolică:* un exemplu mai mult decât concludent de obiectiv geopolitic îl reprezintă *catolicismul;*
- *Catolicismul* nu a abandonat nici în prezent misiunea sa originară, de a ajunge la unitatea lumii prin creştinism;

Exagerarea rolului factorului religios

- **există situaţii în care rolul religiei a fost exagerat, ea fiind doar unul dintre factorii care au amplificat fenomenele (geo)politice, şi nu originea lor;**

- **cele mai concludente cazuri sunt cele din *fosta Iugoslavie (Bosnia-Herţegovina şi Kosovo)*, unde conflictele/războaiele nu s-au dat pentru convertirea celorlalţi la o anumită religie, ci pentru păstrarea sau recuperarea unor regiuni;**

- **într-o situaţie similară, dar diferită de Kosovo, se află unul dintre cele mai vechi conflicte încă deschise de pe Glob, alături de cel *israelianio-arab*, şi anume *conflictul ce opune Pakistanul Indiei în problema Kashmirului.***

PANISMUL RELIGIOS

- între mai multe tipuri de panism (bazate pe comunitatea etnică, regională, continentală etc.) se înscrie şi cel religios, fondat pe unitatea confesională , făcând, de regulă, referire la un trecut care o favorizează;

- cele mai reprezentative de acest fel sunt, în prezent:

  - ***panislamismul***

  - ***panortodoxia***

PANISLAMISMUL

- numit în mod curent pur şi simplu *islamism;*
- vizează refacerea şi unitatea lumii musulmane şi are o arie mult mai mare decât *panarabismul* care este fondat pe principiul comunităţii etnice*;*
- *islamul* este in prezent a doua religie a lumii ca număr de adepţi, la aceasta contribuind şi adepţii săi din ţările nearabe;

PANORTODOXIA

- reprezintă unitatea tuturor ortodocşilor din lume, în principal din Europa;
- acest concept este vehiculat mai ales de către Rusia, ţară cu cel mai mare număr de credincioşi, şi de Serbia, în virtutea meritelor istorice pe care şi le arogă, prin stoparea expansiunii islamului otoman;
- din puct de vedere al datelor cu privire la nr. de adepţi ortodocşi la recensăminte, prima ţară ortodoxă din lume este Etiopia urmată de Rusia şi România, Ucraina fiind pe locul al patrulea;

Care este viitorul religiei ca factor geopolitic?

- **analiştii sunt împărţiţi în această privinţă:**
  - **optimiştii cred că victoria democraţiei şi liberalismului politic anunţă o eră a păcii adevărate;**
  - **iar alţii, mai puţin optimişti, văd în lumea care urmează Războiului Rece "erupţia haosului şi apariţia unor conflicte generate de antagonismele etnice şi religioase, care profită de erodarea statelor-naţiune",**
  - **în categoria neoptimiştilor se înscrie şi Samuel P. Huntington, cu predicţiile sale privind *ciocnirea civilizaţiilor.***

EUROPA ÎNTRE INTEGRARE ŞI FRAGMENTARE

Prof. univ. dr. Silviu Neguț

INTEGRARE SAU FRAGMENTARE?

- **La sfârşitul secolului XX şi începutul secolului XXI, a fost mai mult decât evident faptul că, pe continentul european, s-au manifestă două tendinţe total opuse:**

  - ✓ una de integrare, respectiv de unificare a Europei, în spiritul Tratatului de la Maastricht, păşind parcă pe calea a ceea ce visa marele filozof german Immanuel Kant – având ca punct de pornire aprecierea că omul poate trăi în orice regiune a planetei – crearea *Statului Universal* (în lucarea "Principiul Progresului ");

  - ✓ a doua tendinţă, una de fragmentare a continentului, ilustrată din plin de dezmembrarea fostelor conglomerate Uniunea Sovietică, Iugoslavia şi Cehoslovacia.

- În acest context, este de semnalat extraordinara intuiţie a unui fost mare demnitar comunist iugoslav, respectiv *Milovan Djilas* care, în urmă cu mai bine de patru decenii, afirma următoarele:

  - "*În perspectiva anului 2000, pe continentul nostru vor fi șapte state: Europa Unită şi … Serbia, Croaţia, Slovenia, Bosnia şi Herţegovina, Macedonia şi Muntenegru*".

- Așadar, Europa unificată şi cele şase state membre ale fostei Iugoslavii.

- Personal apreciez foarte mult această predicţie a lui *Djilas* şi aceasta cu atât mai mult cu cât în vremea respectivă obiectivele Pieţei Comune nu semănau cu cele ale succesoarei sale de astăzi, Uniunea Europeană, iar Iugoslavia comunistă de atunci părea a fi un monolit, un bloc indestructibil. Dar, evident, *Djilas* cunoștea din interior fisurile Republicii Federale Iugoslave.

- Cele două tendinţe antinomice pot fi ilustrate statistic, astfel:
  - după evenimentele din Europa de Est – aşadar din ţările comuniste europene, termenul fiind de natură geopolitică – în Uniunea Europeană au fost admise, până la recentul val important din 2004, numai trei ţări;
  - în timp ce pe harta continentului au apărut 14 state noi, ridicând la 45 numărul ţărilor Europei.
- Iată că, în acest scurt interval, nu tendinţa aparent firească, respectiv cea integraţionistă, ci opusul ei, cea dezintegraţionistă a fost mai puternică.

Prezentăm în continuare, în tabelele de mai jos, datele statistice referitoare la cele două categorii de ţări:

Ţări care au intrat în Uniunea Europeană în perioada 1990 - 2003

Ţara	Suprafaţa (km^2)	Populaţia (mil. loc. 2004)
Austria	83 850	8,17
Finlanda	338 127	5,21
Suedia	449 964	8,99
Total	871 941	23,37
% din total Europa	8,6	3,1

Noile state de pe harta Europei

Ţara	Suprafaţa (km^2)	Populaţia (mil. loc. 2004)
Ex-Uniunea Sovietică		
Belarus	207 600	10,30
Estonia	45 227	1,34
Letonia	64 500	2,31
Lituania	65 200	3,16
R. Moldova	33 700	4,45
Rusia	4 238 500[1]	107,40[1]
Ucraina	603 700	47,73
Ex-Iugoslavia		
Bosnia şi Herţegovina	51 129	4,01
Croaţia	56 538	4,50
Serbia şi Muntenegru	102 173	10,18
Macedonia	25 713	2,07
Slovenia	20 251	2,01
Ex-Cehoslovacia		
Cehia	78 864	10,25
Slovacia	49 036	5,42
Total	5 622 031	216,03
% din total Europa	55,3	32,5

[1]Numai partea europeană

Ex-Uniunea Sovietică

- După puciul din august 1991 de la Moscova, republicile unionale şiau proclamat independenţa;

- Este însă de amintit faptul că din martie acelaşi an, cu ocazia unui referendum, majoritatea republicilor unionale votaseră pentru transformarea URSS-ului într-o federaţie de republici egale în drepturi cu numele de "Uniunea Republicilor Sovietice Suverane“;

- Ulterior a fost creată Comunitatea Statelor Independente, iniţiatoare fiind Rusia, Ucraina şi Belarus (la 8 decembrie 1991), actul constitutiv fiind semnat la Alma Ata (astăzi Almaty), capitala de atunci a Kazahstanului, la 21 decembrie 1991, de către 11 foste republici ale Uniunii Sovietice, devenite între timp state independente;

- Ulterior a aderat şi Georgia, rămânând în afara Comunităţii doar cele trei state baltice.

Ex-Iugoslavia

- Accentuarea tendinţelor centrifuge, pe fondul exacerbării naţionalismelor, are ca urmare proclamarea independenţei de stat a Croaţiei şi a Sloveniei la 25 iunie 1991:

  → tentativa autorităţilor sârbe de a înăbuşi cu forţa armelor aceste emancipări a eşuat;

  → urmează desprinderea din federaţie a Macedoniei (la 15 septembrie 1991) şi a Bosniei şi Herţegovinei (la 3 martie 1992);

  → în urma unui acord semnat la 12 februarie 1992 şi aprobat de parlamentele respective, se proclamă, la 27 aprilie 1992, noua federaţie iugoslavă sub numele de Republica Federativă Iugoslavia, cuprinzând Serbia (cu cele două regiuni Voivodina şi Kosovo) şi Muntenegru;

  → în perioada 2003-2005 statul se numeşte Serbia şi Muntenegru, urmând ca ulterior să se stabilească formula definitivă (federaţie sau state separate).

- Emanciparea regiunilor locuite majoritar de sârbi în Croaţia şi Bosnia-Herţegovina de sub autoritatea noilor administraţii şi încercarea de regrupare a acestora într-o Serbie Mare, condusă de Belgrad, are drept urmare izbucnirea unui război de o cruzime şi o violenţă nemaiîntâlnite în Europa postbelică.

Ex-Cehoslovacia.

- În urma tratativelor din parlamentul cehoslovac este adoptată decizia separării Cehoslovaciei în două state, măsură care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1993, odată cu proclamarea simultană a Republicii Cehe și a Republicii Slovacia ca state independente;

- Este de amintit faptul că populația s-a pronunțat majoritar (circa 60%) pentru menținerea Cehoslovaciei.

AUTONOMIZAREA

- Fragmentarea Europei este accentuată, în plus, de autonomizare, în principal pe criterii etnice;

- Aceste tendinţe se manifestă atât în estul continentului (Rusia, Iugoslavia, România, Republica Moldova), cât şi în vestul acestuia (Belgia, Spania, Italia).

- De plidă, ***Belgia*** a devenit în 1988, în urma unei îndelungate dispute lingvistice (între vorbitorii de limbă franceză, valonii, şi cei de limbă olandeză, flamanzii), stat federal cu trei regiuniautonome: Flandra, Vallonia şi enclava francofonă Bruxelles;

- Cinci ani mai târziu sunt aprobate noi amendamente constituţionale care adâncesc autonomia regiunilor federale.

- La rândul ei, şi ***Spania*** se confruntă cu tendinţe autonomiste pe criterii etnice;

- În ciuda faptului că în 1977 i-a fost acordată autonomie Cataloniei, iar şase ani mai târziu, prin instituirea celor 17 comunităţi autonome Spania a dobândit, practic, o structură federală, problemele nu au dispărut;

- În ceea ce priveşte Catalonia, mişcarea naţionalistă se manifestă paşnic, mai mult la nivel declarativ şi cu forţa argumentelor, mai ales a celor de natură economică:

    - deşi deţine numai 6,4% din suprafaţă şi 15,3% din populaţie contribuie cu peste 25% la formarea PIB-ului, cu circa 30% la veniturile obţinute din turism etc.;

    - în schimb, Ţara Bascilor (1,4% din suprafaţă şi 5,3% din populaţie) îşi manifestă dorinţa de autonomie, în fapt chiar independenţă, prin atentatele mişcării separatiste radicale ETA.

- Un caz aparte îl constituie ***Italia***, ţară în care autonomizarea nu are drept motiv criteriul etnic, ci pe acele ale discrepanţelor economice:
    - dezechilibrul structural care există între "nordul" şi "sudul" Italiei, respectiv între nordul dezvoltat şi "Mezzogiorno", sudul italian care se confruntă cu mari probleme:
        - slaba productivitate economică
        - şomajul ridicat
        - nesiguranţa datorată unor asociaţii secrete care practică teroarea, şantajul şi asasinatul (mafia, camorra)
- Într-un asemenea context, ceea ce multă vreme a rămas la nivelul confruntărilor verbale, al disputelor principiale (cei care muncesc – cei care consumă fără a produce etc.), a dobândit în ultimul deceniu al secolului al XX- lea manifestări concrete:
    - înfiinţarea unui partid, Liga Nordului (avându-l ca preşedinte pe Umberto Bossi), promotor al federalismului, proclamarea *Padaniei*, în urma unei acţiuni la Veneţia, republică în nordul Italiei şi crearea unui guvern cu sediul la Mantova;
- Dar, unii comentatori apreciază că "*pericolul secesiunii nu a apărut doar ca fruct al imaginaţiei lui Umberto Bossi, ci şi ca reflex al unui rău profund, care s-a regăsit exprimat în tezele demagogice ale Ligii*". Răul profund se referă tocmai la antinomia dezvoltare-subdezvoltare despre care am vorbit.

Cecenia

- Este o mică republică autonomă din Federaţia Rusă, situată în nordul Caucazului: 19 300 km2 (împreună cu Inguşetia) şi 862 000 locuitori (fără 304 000 locuitori ai Inguşetiei);
- Actualul teritoriu al Ceceniei a fost cucerit de armatele ţariste în urma unui îndelungat (1817 – 1864) şi sângeros război;
- Republica a fost creată în 1934, sub numele de Republica Socialistă Autonomă Cecenia-Inguşetia;
- La începutul anului 1944, zeci de mii de cetăţeni ai micii republici au fost deportaţi, din ordinul lui Stalin, îndeosebi în Siberia, fiind acuzaţi de "colaboraţionism" (cu Germania nazistă);
- Deşi au fost reabilitaţi în 1957, tratamentul inuman din timpul deportărilor, precum şi condiţiile grele din exil, au lăsat urme adânci în memoria cecenilor.

RUSSIA
ADIGHEZIA
CARACIAIA
CIRCASSIA
CABARDA
BALCARIA
OSSEZIA
SETT.
CECENIA
INGUSCEZIA
ABCASIA
GEORGIA
OSSEZIA
MERID.
DAGHESTAN
AGIARIA
ARMENIA
AZERBAIGIAN
ALTO
KARABAKH
TURCHIA
IRAN

- În afară de faptul că Cecenia reprezintă, pentru Rusia, un important punct de acces economic şi strategic către regiunea Caucazului şi spre bazinul petrolier al Mării Caspice, acordarea independenţei ar putea constitui un puternic imbold pentru alte posibile mişcări secesioniste;

- În acest context este de amintit că Federaţia Rusă este compusă din nu mai puţin de 22 de republici (inclusiv Rusia), care variază foarte mult atât ca populaţie (de la numai câteva sute de mii de locuitori – Republica Altai, Republica Calmucă ş.a.), cât mai ales ca suprafaţă (de la numai 8 000 km2, Republica Osetia de Nord, la peste 3 milioane de km2, Republica Iakută);

- Se adaugă cele şapte teritorii, delimitate tot pe criterii etnice, de asemenea, foarte diferite ca suprafaţă (Teritoriul Stavropol numai 66 500 km2, iar Teritoriul Krasnoiarsk, 2 339 700 km2), cât şi ca populaţie (Teritoriul Taimîr 47 300 locuitori, în schimb Teritoriul Krasnodar 5 004 000 lociutori);

- Toate aceste republici şi teritorii constituie tot atâţia factori posibili de autonomizare şi, totodată, de fragmentare a Europei.

Transnistria

- La puţin timp după proclamarea independenţei Republicii Moldova (23 iunie 1990), are loc, la 3 septembrie 1990, declararea unilaterală a independenţei Republicii Moldoveneşti Nistrene (Republica Transnistria), în care "fondatorii" ei includ, pe lângă teritoriile din stânga Nistrului, și vechiul oraș românesc Tighina (Bender).

- Problema Transnistriei este complicată de prezenţa Armatei a 14-a a Rusiei, ultima unitate militară rusă deplasată într-un stat străin împotriva voinţei conducerii acestuia. Această armată ar avea drept scop, printre altele, protejarea populaţiei rusofone din Transnistria de teama "românizării“ forțate de către noul stat românofon din stânga Prutului.

- Deşi Republica Moldova și Federaţia Rusă au semnat, în 1994, un acord ce prevedea retragerea în trei ani a trupelor ruseşti, Duma de Stat a Rusiei, dominată de comuniști, n-a ratificat însă documentul. Ca atare, nici un soldat nu a părăsit teritoriile din stânga Nistrului. Mai mult, nici acordurile cu OSCE nu au fost respectate.

UKRAINE
MOLDOVA
TRANSNISTRIA
ROMANIA
BLACK
SEA

- Preşedinţii celor două ţări, din perioada de dinainte de 2000, respectiv Petru Lucinski şi Boris Elţân, au convenit ca Armata a 14- a să fie retrasă după soluţionarea finală a problemei privind statutul acestei regiuni;
- Numai că, potrivit afirmaţiilor lui Igor Smirnov, preşedintele aşa-zisei Republici Moldoveneşti Nistrene, această republică separatistă există deja de atâţia ani şi că problema relaţiilor cu Republica Moldova nu poate fi remediată decât prin acceptarea faptului că există două state în teritoriul frontierelor recunoscute ale fostei Republici Sovietice Socialiste Moldova;
- Nici încercarea Uniunii Europene nu a dat rezultate; una dintre soluţiile preconizate, cea a federalizării, nefiind agreată de mulţi dintre cei interesaţi în rezolvarea problemei, inclusiv România.

Ţara Găgăuzilor

- După dezmembrarea Uniunii Sovietice, asemănător Republicii Moldoveneşti Nistrene, localităţile populate de găgăuzi s-au constituit într-o "republică" separatistă, cu numele de Găgăuz Eri (în traducere Ţara Găgăuzilor), având reşedinţa la Comrat;

- Găgăuzii sunt o minoritate etnică de origine turcică, stabiliţi între Prut şi Nistru la sfârşitul secolului al XVIII- lea şi începutul secolului al XIX- lea;

- În afara Republicii Moldova, găgăuzii mai trăiesc, în număr restrâns, în Ucraina, Kazahstan, Rusia (Caucazul de Nord), Bugaria şi chiar în România (în Dobrogea – în număr foarte mic);

- Conform recensământului din 1989, în Republica Moldova au fost înregistraţi 150 000 de găgăuzi, reprezentând circa 3% din totalul populaţiei;

- Aceştia sunt concentraţi în sud-vestul Republicii Moldova, într-un număr de circa 50 mici localităţi, nefiind majoritari în toate acestea;

- În anul 1994, parlamentul de al Chişinău, majoritar agrariano-rusofon, a acordat un statut de autonomie zonei, sub numele amintit mai înainte;

- Între altele, în legea privind autonomia teritoriului se preciza că, dacă Republica Moldova îşi va schimba statutul (aluzie la o eventuală unire cu România), Găgăuzia va putea să devină independentă!

UKRAINE
ROMANIA
BLACK SEA

Kosovo

- Este o provincie autonomă din sudul Serbiei, având o suprafaţă de 10 887 km2 şi o populaţie de peste 2 milioane locuitori (2 325 000 în 2001). Reprezintă circa o zecime din suprafaţa şi, respectiv, mai mult de o cincime din populaţia Iugoslaviei.

- Iniţial a fost un teritoriu locuit exclusiv de sârbi, aici luând naştere, în secolul al XI-lea, primul cnezat sârb;

- Ocupat de Imperiul Otoman, teritoriul este colonizat cu triburi de albanezi, care au fost islamizaţi;

- Ponderea populaţiei sârbe a scăzut aproape continuu, menţinându-se, totuși, majoritară până la cel de-al Doilea Război Mondial;

- După marea conflagraţie, când Kosovo trece succesiv prin stadiile de regiune autonomă şi de provincie autonomă (în vremea regimului Tito), drepturile minorităţii albaneze devin un factor important al guvernării comuniste, ponderea acesteia crescând spectaculos, ajungând la peste 85% în momentul dezmembrării fostei Iugoslavii.

- Conflictul din zonă, multă vreme latent (cu unele manifestări, precum cele din 1981 ale adepţilor "Albaniei Mari"), devine făţiş după ce, în 1989, preşedintele Serbiei, Slobodan Miloşevici (ulterior şi al Iugoslaviei), hotărăşte anularea statutului de provincie autonomă al teritoriului Kosovo;

- Acutizarea situaţiei din zonă şi posibilitatea ca în conflict să fie atrase şi alte ţări, care au pretenţii teritoriale sau numai pentru a sprijini una sau alta din părţi, a determinat intervenţia comunităţii internaţionale, îndeosebi a marilor puteri, pentru rezolvarea pe cale paşnică a conflictului;

- În condiţiile în care, Armata de Eliberare din Kosovo (UCK) a declanşat lupta vizând desprinderea provinciei şi proclamarea imediată a independenţei acesteia;

- Autorităţile de la Belgrad au respins rezoluţia Consiliului de Securitate ONU (care cerea începerea de urgenţă a negocierilor), statele ONU, în frunte cu SUA şi Marea Britanie, au declanşat operaţiunile militare în spaţiul aerian al ţării, soldate cu mari pagube materiale şi numeroase victime în rândul armatei, dar şi al populaţiei civile; a fost instituită o forţă internaţională de menţinere a păcii (Kosovo Force – KFOR).

Prague
CZECH
Ostrava
Brno
POLAND
Lvov
Vinnitsa
UKRAINE
SLOVAKIA
GERMANY
Vienna
Bratislava
MOLDOVA
Chisinau
AUSTRIA
Budapest
Graz
HUNGARY
Cluj
Arad
ROMANIA
SLOVENIA
Pecs
Zagreb
Braila
Venice
Ljubljana
CROATIA
Timisoara
Belgrade
Constanta
Bucharest
BOSNIA
Sarajevo
SERBIA
Varna
Adriatic Sea
KOSOVO
Burgas
Pristina
BULGARIA
Sofia
MONTENEGRO
Skopje
Rome
MACEDONIA
TURKEY
Xanthi
Tirane
Bari
Naples
ITALY
ALBANIA
Tyrrhenian Sea
GREECE
Aegean Sea
Izmir
Patrai
Athens

INTEGRAREA EUROPEANĂ

- **Drumul parcurs de la Comunitatea Cărbunelui şi Oţelului la Comunitatea Economică Europeană şi, respectiv, la Uniunea Europeană de astăzi nu a fost numai unul de durată şi schimbări cantitative, ci şi/sau mai ales de schimbări calitative;**

- **După cum se cunoaşte, există două concepţii privind integrarea europeană:**

  - **una despre integrarea centrată pe *statele-naţiuni* cea care a stat la baza formării Comunităţii Europene şi care reprezintă poziţia OSCE;**

  - **şi o alta centrată pe *entităţi nonstatale*, respectiv pe organizaţiile militare de tip NATO, regiuni economice, regiuni monoetnice, supraregiuni, aceasta fiind viziunea SUA;**

- **Există, practic, tensiuni între poziţiile care promovează o concepţie comunitară sau federalistă, bazată pe ideea statelor-naţiuni, şi cele care promovează o concepţie centrată pe regiuni, blocuri;**

- **Acest efect de bifurcaţie face ca, la întâlniri ale exponenţilor aceluiaşi sistem de fapt, să se promoveze concepţii opuse şi modele care agravează bifurcaţia în Răsărit. Ca urmare, unii analişti apreciază că, datorită bifurcaţiei sistemului integrator, integrarea europeană generează insecuritate şi dezintegrare.**

Alternative la Uniunea Europeană

- O vreme s-a crezut că nou creata Comunitate a Statelor Independente (CSI), pe ruinele fostei Uniuni Sovietice, va fi o uniune integratoare capabilă să ofere o alternativă la Uniunea Europeană, aflată în acea vreme, cel puţin programatic, în plină ascensiune;

- Însă foarte repede s-a constatat că această confederaţie nu este viabilă, că de fapt ea nu este altceva decât o instituție de "divorţ civilizat" al statelor foste sovietice:

  - 12 din cele 15 care făcuseră parte din Imperiu Sovietic;

  - doar micile republici baltice (Estonia, Letonia, Lituania) au reuşit să nu participe, nici măcar formal la noua comunitate.

- Era evident că, după trista experienţă a modelului sovietic de unificare, orice iniţiativă "integratoare" era percepută ca o primejdie pentru suveranitate;

- Devenea firească alternativa: ori integrare, ori suveranitate.

- Într-un asemenea context este lăsată iniţiativa, cu bătaie lungă, a creării *Uniunii Euroasiatice* sau a *Comunităţii Euroasiatice* ori a *Uniunii de State Euroasiatice;*

- Artizanul ideii este preşedintele Kazahstanului, Nursultan Nazarbaev, care a desfăşurat o intensă activitate în acest sens începând cu anul 1994;

- După ce în primăvara aceluiaşi an, într-o conferinţă ţinută la Institutul Regal pentru Probleme Internaţionale din Londra, a afirmat că "dezvoltarea spaţiului postsovietic se caracterizează în acest moment prin două tendinţe:

  - pe de o parte are loc o constituire a statalităţii naţionale;

  - iar pe de altă parte se manifestă tendinţa de integrare a ţărilor din Comunitatea Statelor Independente;

- A devenit actuală chiar necesitatea reformării Confederaţiei Statelor Independente“;

- În luna septembrie a aceluiaşi an, organizează în capitala de atunci a Kazahstanului, Almaty (fosta Alma Ata), conferinţa *Spaţiul Euroasiatic: potenţialul de integrare şi realizare a acestuia*, ocazie cu care este dezbătut şi proiectul *Constituirea Uniunii de State Euroasiatice*, lansat cu trei luni mai înainte.

- Principalele argumente aduse în sprijinul necesităţii creării Uniunii Euroasiatice:

  - în viitorul apropiat, ţările din CSI nu vor putea pătrunde ca parteneri cu drepturi egale înblocuri economice dezvoltate;
  - integrarea trebuie să aibă în vedere ţări cu transformări economice şi nivel de viaţă destul deapropiate;
  - integrarea trebuie să ţină seama de suveranitate ("suveranitatea este o realitate şi nici un statnu va renunţa la ea");
  - recunoaşterea integrităţii teritoriale şi a graniţelor constituite.

- Având în vedere o serie de factori – între care poziţia geopolitică (între Uniunea Europeană şi regiunea Asia-Pacific, în plină expansiune), uriaşul potenţial economic, îndeosebi al resurselor minerale (numai zăcămintele minerale cunoscute ale Kazahstanului sunt evaluate la 13 000 de miliarde de dolari, nemaivorbind de fabuloasele bogăţii ale Siberiei, plus cele din alte regiuni/ţări), marele potenţial militar (inclusiv atomic) – această "Confederaţie"/"Uniune" are şanse de a realiza şi, în cazul reuşitei, va deveni implicit un pol de atracţie;

- În asemenea condiţii, este de aşteptat să aibă loc o serie de schimbări în orientarea şi chiar poziţia geopolitică a unor ţări;

- Astfel, o serie de ţări care ar fi fost tentate să se integreze în Uniunea Europeană, ca de pildă Ucraina, Belarus, Republica Moldova, republicile transcaucaziene (Armenia, Georgia, Azebaidjan), s-ar putea să aprecieze că au mai mult de câştigat, cel puţin în plan economic, orientându-se spre Uniunea/Confederaţia Statelor Euroasiatice.

- Capacitatea de integrare a noilor democraţii est-europene de către Uniunea Europeană şi rolul pe care şi-l vor asuma Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa, Uniunea Europei Occidentale, Consiliul Europei şi Organizaţia pentru Cooperare Economică şi Dezvoltare vor constitui un test semnificativ pentru comunitatea internaţională asupra capacităţii statului naţional de a se integra în organisme multilaterale, precum şi pentru capacitatea acesteia de a se supune unor proceduri şi controale comune;

- Eventualul eşec în acest domeniu ar avea, evident, un impact negativ asupra viitorului instituţiilor internaţionale pe întregul glob şi asupra altor modele de integrare regională;

- Într-un asemenea context apare, în mod firesc, întrebarea: *spre care viitor se îndreaptă Europa?*

- ***Concluzie***. Având în vedere antiteza integrare-fragmentare, apreciem că adevărata integrare europeană nu va putea avea loc decât atunci când vor fi atenuate până la dispariție tendințele de fragmentare, de autonomizare. Am putea chiar spune că, în condițiile frământatei istorii europene, fragmentarea este o fază aproape necesară pe calea reală spre integrare.

STATUL-NAŢIUNE ÎN ERA GLOBALIZĂRII

Prof. univ. dr.
Silviu Neguț

GLOBALIZAREA ÎNTRE "DA" ŞI "NU"

- **Din punct de vedere al percepţiei comune, obişnuite, globalizarea poate fi comparată cu starea vremii. Parafrazându-l pe marele scriitor şi umorist american Mark Twain, aş spune „*Toată lumea vorbeşte despre Globalizare, dar nimeni nu ştie nimic despre ea!*” (el se referea la starea vremii).**

- **"*Ca orice cuvânt dătător de speranţe - Dumnezeu, libertate, comunism, capitalism, etc. – şi cuvântul globalizare* ─ spune un analist contemporan ─ *poate fi comparat cu o scrisoare primită prin poştă: nu poţi şti dacă, în realitate, conţine veşti bune sau proaste, până nu deschizi plicul. Simplul fapt că este promovată de potentaţii planetei, că este însoţită de scenarii optimiste şi de promisiuni implicite, nu este suficient pentru a ne face să acceptăm globalizarea ca pe un panaceu*".**

- Stadiul de dezvoltare la care a ajuns, în prezent, economia mondială face ca aproape orice studiu, lucrare sau articol pe teme economice, şi nu numai, să înceapă prin referiri la procesul actual al globalizării;

- În plus putem spune că unul dintre cele mai controversate subiecte ale timpului prezent, dacă nu chiar cel mai controversat, este globalizarea;

- Acest cuvânt se află, mai mult sau mai puţin, pe buzele tuturor, de la factorii politici de la cel mai înalt nivel până la omul de rând, uneori conştient de efectele acestui fenomen dar, de cele mai multe ori, utilizându-l în discuţie doar ca pe un alt cuvânt la modă.

- Pentru prima dată în istorie a luat naştere un sistem economic unic, răspândit peste tot în lume;
- Pieţele de pe fiecare continent interacţionează în permanenţă. Comunicaţiile permit capitalului să răspundă instantaneu noilor oportunităţi sau unor aşteptări pesimiste;
- Instrumente sofisticate de credit generează lichidităţi fără precedent. Globalizarea a încurajat o explozie a bogăţiei şi un ritm al progresului tehnologic pe care nici o epocă anterioară nu şi le putea imagina;
- Bazându-se pe interdependenţă, a contribuit la subminarea statului – naţiune ca unic determinant al bunăstării unei naţiuni. Sau, altfel spus, producţia este transfrontalieră, creditul este internaţional, iar piaţa globală;
- Deci acest fenomen nu se produce (nu se mai produce) între state şi nu mai este, aşadar, internaţional (cu alte state), ci pur şi simplu "mondial" (cu toată lumea, cu toate statele);
- Atotputernicul stat, despre care atât s-a vorbit, mai ales în ultimele două secole, este unul dintre actori, dar nu mai este actorul principal. Rezultă o evidentă reducere a autonomiei statului, deşi, cel puţin deocamdată, acest lucru nu este foarte evident.

- **Prima întrebare, firească, ar fi care sunt aspectele vieţii social-economice din zilele noastre care reflectă existenţa acestui proces, cunoaşterea (sau cel puţin enumerarea) acestor aspecte fiind importantă pentru a putea răspunde la tema ce derivă din titlul capitolului. Dintre numeroasele aspecte, sunt de menţionat:**

  - ***Natura globală a ştiinţei şi a tehnologiei*: chiar dacă sursele principale ale progresului tehnic sunt concentrate în lumea dezvoltată, cercetarea ştiinţifică se bazează pe resurse globale, iar punerea în aplicare a tehnologiei vizează scopuri globale.**

  - ***Marketingul global*: strategia de marketing a firmelor răspunde cerinţelor globalizării şi promovează acest proces: mărci universale, "coca-colizarea" consumului, cultura publicităţii, care a devenit o adevărată industrie, etc.**

  - ***Sistemul financiar mondial*: economia "simbolică" mondială se bazează pe o reţea care implică, la scară globală, instituţiile bancare şi agenţii pieţii de capital, organisme de reglementare naţionale, organisme financiare internaţionale etc.**

  - ***Infrastructura de comunicaţii*: progresul tehnic a permis perfecţionarea sistemelor de comunicaţii materiale (transporturi), realizarea unei acoperiri mass-media la scară mondială (de exemplu, postul american de televiziune CNN, în ultima vreme fiind pe cale de a atinge un statut similar şi Fox, tot american) şi, mai ales, instituirea unei reţele globale de transmitere / recepţie a informaţiilor (de exemplu, INTERNET); CNN-ul, de pildă, este de multă vreme unicul post TV din lume care este prezent în orice colţ al planetei şi care, fără să vrea, îi "modelează" pe toţi cei care îl urmăresc.**

  - ***Cadrul instituţional mondial*: o serie de organizaţii de natură guvernamentală (în primul rând chiar ONU) sau neguvernamentală (ONG-urile) promovează dezbaterile şi acţiunile care privesc problematica globală: poluarea, criminalitatea, subdezvoltarea etc.**

Există o inevitabilitate a globalizării?

- Un răspuns interesant l-a dat unul dintre cei mai obiectivi analişti ai fenomenului, britanicul Paul Marc-Henry:
  - "*Iată de ce am vorbit despre inevitabilitatea globalizării. E cu noi. Nu putem face nimic. N-o să ne retragem din piaţa mondială. N-o să tăiem linia de telefon, n-o să ne întrerupem transferul banilor. Nu e posibil. Albania a încercat să facă acest lucru o dată şi n-a mers*". (Se referă, evident, la Albania comunistă. Avem însă şi un exemplu mai recent, cel al Chinei, care a dorit să „controleze" utilizarea INTERNET-ului, dar n-a reuşit).

- O poziţie interesantă are Jeronimo Moscardo, fost ambasador al Braziliei la Bucureşti, personalitate culturală marcantă a timpurilor noastre:
  - *"Majoritatea guvernelor par să fie interesate şi implicate în fenomenul globalizării. Cu toate acestea nu se percepe un entuziasm şi din partea popoarelor, a cetăţenilor, bărbaţi şi femei (...). Cui să atribuim această atitudine a popoarelor? Să fie lipsa de propagandă sau, în realitate, cetăţeanul, în înţelepciunea sa istorică, înţelege că Guvernele sunt prinse în acest model prin obligaţie, şi nu prin devoţiune? Se vorbeşte de necesitatea pieţei şi nu a naţiunii, de consumator şi nu de cetăţeni. Nu ne dedicăm, oare, în mod excesiv construcţiei materiale şi uităm dimensiunea culturală, etnică şi instituţională în arhitectura globalizării? "*

- Şi încă o apreciere tranşantă a domnului Jeronimo Moscardo:

  - *"Globalizarea a apărut supranaţional în defavoarea naţionalului. Este momentul, acum, să dislocăm centrul atenţiei către persoana umană, către cetăţean – şi nu doar către consumator -, ca protagonist central al procesului globalizator. Este necesar, de asemenea, să mutăm atenţia de la scenariile în care are loc globalizarea, trecând de la ideile de ţară, de stat, către cea de oraş, făcând din acesta din urmă scena principală a dramei globalizaţionale. În realitate Statul este o abstracţiune, într-un anume sensnimeni nu trăieşte într-un stat. Persoana trăieşte şi convieţuieşte în oraş, pe stradă, în cartier"*

Globalizarea – proces malefic sau benefic?

- Aşadar, globalizarea este un proces negativ sau pozitiv?

- De regulă, criticii globalizării spun că aceasta este un proces pozitiv doar pentru NORDUL puternic şi dezvoltat, şi negativ pentru SUDUL sărac.

- Mai mult, că aceasta n-ar reprezenta altceva decât o continuare a sistemului imperialist al secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX sub o falsă faţadă de democraţie liberală şi pieţe libere.

Proces malefic:

- **nesiguranța locului de muncă;**
- **subminarea sindicatelor;**
- **creşterea inegalităţii veniturilor (persoanele cu un grad foarte ridicat de calificare sunt căutate şi câştigă mult mai bine decât celelalte categorii);**
- **contracte de muncă nesigure datorită relocalizării corporaţiilor sau a filialelor acestora;**
- **dezastrele ecologice datorate sporirii producţiei şi localizării ei în ţări în dezvoltare;**
- **accentuarea traficului cu arme, droguri etc.; se apreciază că cifra de afaceri cu droguri o depăşeşte pe cea din industria petrolului!;**
- **terorismul.**

Proces benefic:

- **SUDUL, sau cel puţin anumită ţări din SUD au mult de câştigat din accesul sporit la pieţele din NORD;**
- **reducerea şomajului, inflaţiei etc. datorită (re)locării industriilor în ţări din SUD;**
- **desfiinţarea industriilor demodate şi înlocuirea lor cu unele noi, profitabile.**

- Procesul globalizării constituie, de fapt, obiectul unor critici de natură diversă:
  - Biserica (Religiile) reacţionează împotriva unei ideologii universaliste pe care nu o domină, ba chiar mai mult o depăşeşte (să nu uităm că toate religiile vor/tind să fie „universale”, aşadar globale);
  - Naţionaliştii se tem de pierderea suveranităţii statului în favoarea unor entităţi politice superioare sau oculte;
  - Sindicatele îşi văd ameninţată poziţia şi flutură spectrul perpetuării şomajului;
  - Mişcările ecologiste consideră globalizarea drept un risc la adresa echilibrului planetei.

STN-urile - piloni ai globalizării

- Se apreciază că principalele procese care menţin tendinţa globalizării se manifestă în domeniul producţiei şi serviciilor (în principal financiare), iar forţa promotoare fundamentală este societatea multinaţională sau transnaţională (STN-ul);

- Transnaţionalele reprezintă una din principalele forţe ale mondializării vieţii economice;

- Strategia lor a fost, în ultimele decenii, foarte bună, cel puţin în ceea ce le priveşte:

  - **valorificarea superioară a oportunităților oferite de spațiul economic global;**

- Practic, acestea au trecut, încă din anii '60-'70 ai secolului trecut la strategia de raţionalizare a producţiei, vizând în principal exploatarea diferenţialului de costuri (manoperă, resurse primare etc.) în zonele de implantare:

  - **localizarea producţiei în ţări în dezvoltare cu disponibilităţi de materii prime şi forţă de muncă ieftină sau în ţări/zone care oferă o piaţă sigură de desfacere a produselor. În plus, începând cu anii '80, strategiile lor s-au diversificat, au apărut strategii globale de afaceri (marile firme – practic STN-uri – se pun de acord şi fac alianţe strategice şi cooperări internaţionale).**

Dar iată și alte cifre (statisticile se referă, de regulă, la anii 1995-2000) care ne arată că puterea economică, și nu numai, a STN-urilor este impresionantă:

- **Producția internațională realizată, în prezent, de cele peste 60 000 de STN-uri (având nu mai puțin de 820 000 de filiale în străinătate) cuprinde toate țările și domeniile de activitate.**

- **Vânzările globale ale STN-urilor reprezintă mai mult decât dublul exporturilor mondiale. Ele controlează circa 40% din totalul activelor sectorului privat existente la nivel mondial și contabilizează o treime din bunurile produse în întreaga economie mondială.**

- **Un număr relativ mare de corporații au vânzări anuale de bunuri și servicii care depășesc 100 md $, cum sunt Mitsubishi (Japonia), Exxon, General Motors, Ford, IBM, Mobil (SUA), Royal Dutch Shell (Olanda și Marea Britanie), Daimler-Chrysler (Germania - SUA).**

- **Volumul cifrei de afaceri al unor corporații depășește PIB-ul multor state cu economii avansate. General Motors are vânzări mai mari decât PIB-ul Danemarcei, Ford – decât Norvegia, Exxon – decât R. Africa de Sud, Royal Dutch Shell – decât Turcia.**

- **Primele 100 de STN-uri ca cifră de afaceri își au sediul central într-o țară dezvoltată din punct de vedere economic, 89 dintre acestea aparținând triadei SUA - Japonia - Uniunea Europeană.**

- Pentru a înţelege mai bine adevărata „pânză de păianjen” care este un STN, amintesc următorul caz menţionat în literatura de specialitate:

  - când cineva achiziţionează, cu 20 000 $, un autoturism considerat un produs american, fabricat de o companie americană (precum un „Pontiac” de la General Motors) sunt puţine şanse ca această persoană (cumpărătorul) să ştie unde pleacă (ajung) banii pe care i-a dat – 6 000 $ merg în Coreea de Sud (pentru operaţiuni de rutină şi cele de asamblare), 3 000 $ în Japonia (pentru componentele principale – motor, planetare, componente electronice), 1 500 $ în Germania (pentru design), 800 $ în Taiwan, Singapore şi Japonia (mentru micile componente), 500 $ în Marea Britanie (pentru serviciile de reclamă şi marketing) şi circa 1 000 $ în Irlanda şi Barbados (pentru prelucrarea datelor).

SLĂBIREA PUTERII STATULUI – NAŢIUNE

- **Slăbirea autorităţii tuturor guvernelor pe care o resimţim în prezent se datorează schimburilor tehnologice şi financiare şi integrării accelerate a economiilor naţionale într-o singură economie de piaţă globală (aceştia fiind factorii fundamentali ai globalizării);**

- **Dar, de fapt, înainte de aceasta, tocmai nereuşita guvernelor a fost cauza liberalizării pieţelor;**

- **Voit sau nevoit, guvernele care eşuaseră în încercarea de a guverna economia naţională, de a menţine scăzută rata şomajului şi de a susţine creşterea economică, de a reduce deficitul în balanţele de plăţi cu alte state, de a controla rata dobânzii sau cursurile de schimb valutar, şi-au deschis pieţele naţionale, cedând astfel presiunilor făcute de organismele financiare internaţionale.**

- **Nu întâmplător, unul dintre cei mai buni analiști ai fenomenului globalizării, britanica Susan Strange, și-a intitulat una dintre ultimele cărți *Retragerea statului*.**

- **Statul, practic, asigură un cadru de drepturi și îndatoriri legale, înlăuntrul cărora însă alții influențează din ce în ce mai mult rezultatele.**

- **Sau, cum foarte plastic și semnificativ, spune aceeași Susan Strange: „statele pot să fie, foarte bine, arena, scena sau cupola circului sub care se joacă, dar asta nu înseamnă că ele mai sunt și actori principali”.**

- **În concluzie, statele nu mai sunt singurii „actori” pe scena relațiilor internaționale și, uneori, nici măcar cei mai importanți. Statele nu mai sunt nici actori omogeni.**

- **Ele nu mai reprezintă, de cele mai multe ori, un front unit, bazat pe un consens în cadrul interesului național. Ele negociază cu alte guverne și, în același timp sau mai ales, pe plan intern cu constituenții lor sociali, pentru a rămâne la putere.**

- **Ca urmare, guvernele care au poziție internă slabă nu pot acționa la fel de decisiv, pe plan extern, precum un guvern solid. Pozițiile statelor în negocierile internaționale pot fi determinate, în mare măsură, de echilibrul forțelor politice din interiorul țării.**

- Faptul că autoritatea statului trece print-o perioadă de difuziune nu este nou.

- Să nu uităm că natura statului a fost supusă schimbării cu ocazia marilor revoluţii sociale sau a războaielor, de exemplu.

- Elementul de noutate este acela că într-o perioadă relativ scurtă de timp (20-30 de ani), majoritatea covârşitoare a statelor trece, în acelaşi timp, prin acelaşi fel de schimbări substanţiale.

- Mai înainte amintita Susan Strange a identificat patru ipoteze majore care susţin afirmaţia că STN-urile şi nu statele au ajuns să joace rolul principal în determinarea a *cine-ia-ce* în sistemul mondial.

- *Who-gets-what* în engleză (*cine-ia-ce*, în română) este echivalentul modului în care se produce şi repartizează / distribuie bogăţia.

Prima ipoteză:

- statele şi-au retras în mod colectiv trecuta lor participare la proprietatea şi controlul asupra industriei, serviciilor şi comerţului, şi chiar asupra îndrumării cercetării şi inovaţiei în tehnologie;

- decizia în legătură cu ce este produs, cum, de către cine şi unde, se îndepărtează tot mai mult de stat, apropiindu-se de STN (*Notă*: să ne amintim că aceste prerogative erau caracteristice statului comunist, ba chiar exacerbate).

A doua ipoteză:

- **privitor la rolul semnificativ jucat de companiile transnaţionale în structurile de putere, spune că investiţiile făcute de ele au contribuit mai mult decât programele organizaţiilor internaţionale (finanţate de state) la integrarea economiilor ţărilor (în curs) de dezvoltare în reţeaua economiei mondiale, la dezvoltarea acestor state şi la creşterea nivelului de trai al locuitorilor lor;**

- **şi aceasta graţie în primul rând ISD-urilor (Investiţiilor Străine Directe);**

- **Exemplul cel mai grăitor îl constituie spectaculoasa creştere economică a ţărilor din Asia de Sud-Est ("tigrii" şi "leii" asiatici);**

- **Aşadar rolul benefic pentru economiile-gazdă. Muncitorul de azi din Malaysia, de pildă, o duce mult mai bine şi are perspective mai bune de viitor decât părinţii săi. Lui şi, mai ales, copiilor săi le sunt deschise noi perspective profesionale.**

- ***A treia ipoteză:***
  - **în extrem de importanta zonă a relaţiilor management – angajaţi, STN-urile au ajuns să preia de la guverne rolul principal în rezolvarea sau cel puţin supravegherea conflictelor de interese.**
  - **Se impune, aici, o nuanţare. Multă vreme, în ţările occidentale se considera că protecţia muncitorilor (a angajaţilor) în faţa patronilor este o responsabilitate principală a statului modern.**
  - **Să ne amintim, în acest context, de politica *New Deal*, lansată de preşedintele american Rooselvelt, care a dus la reglementări naţionale stricte, garantând drepturile muncitorilor de a se organiza în scopul apărării intereselor lor şi a veniturilor.**
  - **De asemenea, în Japonia şi multe ţări occcidentale, statul a iniţiat şi supervizat înţelegeri de tip corporatist, prin care interesele muncitorilor (angajaţilor) erau reconciliate cu cele ale patronatului şi investitorilor şi cu strategiile generale ale guvernului.**
  - **Astăzi situaţia s-a schimbat. Din ce în ce mai multe înţelegeri în această direcţie se fac în interiorul firmei. Statul, practic, şi dacă ar vrea, nu prea mai poate rezolva mare lucru (*Notă*: la noi, oamenii încă mai cred că Preşedintele ori Guvernul trebuie să intervină oricum şi oricând în conflictele de muncă).**

***A patra ipoteză*:**

- **firmele transnaţionale, prin internalizarea pieţei, escamotează politicile de impozitare, precum şi de altă natură ale statelor.**

- **Or, după cum se ştie, impozitarea este punctul cel mai direct de intervenţie dintre guvern şi cetăţeni, dintre stat şi economie.**

- **De altfel, încă din cele mai vechi timpuri conducătorii (guvernanţii) au căutat modalităţi prin care să-i facă pe cetăţeni să plătescă pentru costurile guvernării, iar aceştia, la rândul lor, au încercat – şi nu de puţine ori au şi reuşit! – să evite să fie impozitaţi. La fel şi STN-urile.**

ROMÂNIA ÎN CONTEXT GEOPOLITIC EUROPEAN ŞI MONDIAL

Prof. univ. dr. Silviu Neguț

POZIŢIA GEOPOLITICĂ A ROMÂNIEI ÎN DECURSUL TIMPULUI

- Deşi cu toţii o cunoaştem sau o intuim, poziţia geografică a ţării noastre este interpretată în fel şi chip. Uneori din necunoaştere, alteori din rea voinţă. Noi spunem, şi credem, că România este o ţară din Europa Centrală. Şi, totodată, aflată *în nordul Peninsulei Balcanice*, deci *nu în cadrul Balcanilor.* Fac această subliniere nu pentru a marca distanţarea de "butoiul cu pulbere al Europei", renume confirmat, din păcate, de evenimentele din acest ultim deceniu al secolului XX, ci pentru că, după cum se va vedea, chiar aşa stau lucrurile din punct de vedere geografic, şi nu numai.

- În perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial, până recent de altfel, România a fost plasată în Europa de Est, aceasta fiind însă o poziţie geopolitică, referitoare la ţările comuniste europene, şi nu una geografică. Însuşi Departamentul de Stat al S.U.A. a dat, la începutul anului 1994, o declaraţie prin care preciza recunoaşterea faptului că "România nu este o ţară din Europa de Est".

- În decursul timpului, România a fost considerată fie ţară balcanică (deci *parte* a Peninsulei Balcanice), fie ţară est-europeană (acum se cunoaşte şi, după cum am văzut, se şi recunoaşte faptul că Europa de Est a avut, de fapt, conotaţii politice, desemnând ţările comuniste europene), fie central-europeană (dar, în acest caz, cu mai multe nuanţe, destul de diferite una de alta) ori, mai recent, ca făcând parte din Europa mediană.

- Din păcate, în ciuda evidenţei, zicem noi, chiar şi în zilele noastre o serie de publicaţii, inclusiv din ţări latine, tratează România la capitolul *ţări balcanice* şi, deci, o plasează în Balcani.

- De exemplu, un anuar econmic şi geopolitic lansat în urmă cu circa 20 de ani, având o circulaţie internaţională tot mai extinsă, şi anume *L`État du monde* (publicat de Éditions La Découverte din Paris). În ediţia 1997, de pildă, ţara noastră este tratată la capitolul *Balkans* (paginile 595-606), împreună cu Albania, Bulgaria, Bosnia şi Herţegovina, Macedonia, Croaţia, Slovenia, Iugoslavia (în anuar se vorbeşte, încă de atunci, de Serbia-Muntenegru).

- La întrebarea de ce dintre ţările balcanice lipsesc în enumerarea de mai sus Grecia şi Turcia (ultima graţie părţii sale europene), acestea fiind tratate separat într-o altă grupare, respectiv la Mediterana Estică, autorii respectivi precizează că: din "motive de vecinătate, dezvoltare culturală şi civilizaţie comune...".

- Ceea ce noi considerăm a fi mai mult decât firesc, şi anume apartenenţa României la Europa Centrală, nu este văzut de toată lumea aşa. Mai întâi este de amintit că acela care a definit cel mai bine noţiunea de Europa Centrală a fost un cunoscut geograf francez, Emmanuel de Mortonne, un excelent cunoscător al ţării noastre.

- Trebuie, de asemenea, menţionat, un alt geograf francez, Jacques Ancel, astăzi mai puţin cunoscut dar care, între cele două războaie mondiale, era un nume de notorietate. Ei bine, acesta, într-o lucrare apărută în 1930 şi intitulată *Peuples et Nations de Balkans*, vorbind despre graniţele Peninsulei balcanice, spunea: „se consideră uneori Dunărea ca limită nordică a Peninsulei Balcanice.

- Dar Dunărea mijlocie n-a fost niciodată o graniţă (...) Dunărea nu separă, ci uneşte ţinuturile româneşti cu cele balcanice”.

- În schimb, şase ani mai târziu, în lucrarea *Manuel géographiphique de politique européenne*, tome I, *L`Europe Centrale*, acelaşi J. Ancel revine şi situează România în Europa Centrală, stabilind ca limită sudică pentru această regiune a Europei tocmai marele fluviu.

- Dar cel care a definit cel mai bine, şi cu adevărat ştiinţific – şi nu sentimental, cum am putea fi acuzaţi noi, românii – noţiunea de Europa Centrală, a fost marele geograf francez Emmanuel de Martonne.

- Cea mai convingătoare argumentare o face în volumul al IV-lea, intitulat *L`Europe Centrale,* din tratatul *Géographie universelle* (Paris, 1934).

- Acest termen trebuie folosit, spunea de Martonne, pentru a marca poziţia de mijloc pe care o ocupă ţările considerate a se afla între Europa Occidentală, „mai articulată”, şi Europa Orientală, „mai compactă”.

- Așadar, era vorba de situarea între o Europă a peninsulelor, golfurilor şi mărilor şi o Europă a câmpiilor nesfârşite. De Martonne includea în această parte a Europei următoarele ţări: Germania, Polonia, Elveţia, Austria, Cehoslovacia, Ungaria şi România – evident, România Mare.

- Însă, potrivit concepţiei germane referitoare la *Mitteleuropa*, care în traducere înseamnă acelaşi lucru, configuraţia Europei Centrale este diferită de aceasta.

- "Dispare" din regiune România şi, în schimb, apar ţări precum Croaţia şi Slovenia, aşadar ţări balcanice, dar care au gravitat – şi potrivit anumitor speculaţii ar putea din nou gravita – în jurul Germaniei, care, după cum se ştie, a jucat un rol important în dezmembrarea fostei Iugoslavii.

- Există chiar şi o configuraţie mai restrânsă a Europei Centrale, respectiv cea din accepţiunea "Grupului de la Vişegrad", cuprinzând Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria şi Austria, regiune europeană contrapusă, ostentativ, "Balcanilor".

- Gama reprezentărilor posibile ale poziției geografice a României nu se oprește însă aici. A apărut, mai recent, și conceptul de *Europa Mediană*.

- Acesta a fost lansat de geopoliticianul francez Michel Foucher în lucrarea "Fragments d'Europe" (Fayard, 1993).

- Potrivit lui Foucher, conceptul de Europa Mediană apare, în gama reprezentărilor geopolitice posibile, drept cel mai pertinent pentru a desemna vechea "Europă de Est".

- Și argumentează acest lucru prin: "situarea geopolitică intermediară între Vest și URSS sau Rusia (acum); stare actuală de tranziție istorică între acești doi poli de organizare; moștenire teritorială și politică impusă de Est; modernizare, totuși, impulsionată de Vest".

- Întrebarea care, în mod firesc, apare este care sunt, totuși, limitele acestei Europe Mediane? "Acest ansamblu median coincide în nord cu «Europa Centrală», în sens strict (Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia și fără îndoială, Slovenia și Croația).

- În sud, acest ansamblu cuprinde o parte din Orientul european – Serbia, Muntenegru, Macedonia, Albania, Bulgaria, România – și se revarsă spre Ucraina și Belarus".

- Se poate ușor constata că din această Europă mediană lipsește, din nou, Grecia. De ce? "Grecia a participat la acest *ansamblu* – spune M. Foucher – dar inserţia sa în Comunitatea Europeană (acum Uniunea Europeană – nota noastră) relativizează această situaţie".

- Principala obiecţie la conceptul de Europa Mediană ar fi aceea că noul termen are tot conotaţii (geo)politice, ca și cel de Europa de Est.

- Dar, care sunt principalele caracteristici ale acestei Europe Mediane? Iată-le, potrivit aceluiaşi autor:
    - *o Europă a minorităţilor*. "La scara Europei Mediane – scrie M. Foucher – minorităţile formează un fel de ansamblu continuu de la coasta dalmată a Croaţiei până la sud de Lituania" (la sud, nu în sudul Lituaniei, precizează autorul, întrucât ex-URSS nu intră în această regiune).
- Distinge două zone :
    - partea de nord, în care ponderea minorităţilor este în prezent redusă, datorită modificărilor de frontiere şi a importantelor transferuri de populaţii impuse în 1945 (Polonia, Ungaria – numai 2% –, Cehia, Slovacia) ;
    - partea de sud, cu o pondere mai ridicată (Albania 10%, România 10,6%, Bulgaria 15%, ex- Iugoslavia cu valori mult mai ridicate) ;
- De ce o Europă a minorităţilor ? – pentru că, scrie M. Foucher, “statele naţionale s-au format târziu şi au rareori limite congruente cu limitele etnice şi lingvistice". Este, după părerea mea, cel puţin o problemă de discutat.

- *O Europă a frontierelor* recente şi a transferurilor forţate de populaţii. In acest caz, autorul, se referă la tratatele ce au încheiat cele două conflagraţii mondiale şi la evenimentele din anii 1989-1993 din Europa Centrală şi de Est. Iar în privinţa transferurilor forţate are în vedere, în principal, o serie de tratate care au stipulat, printre altele, transferuri şi, mai ales, schimburi de populaţie. Printre altele sunt oferite ca exemplu:

  - Tratatul de la Adrianopole (din 1913), care a permis schimbul reciproc de turci şi bulgari, pe o rază de 15 km faţă de noua graniţă dintre cele două ţări ;

  - Tratatul de la Laussane (din 1923), care a impus schimbului de populaţie între Grecia şi Turcia: greci din Tracia Orientală şi din Asia Mică (nu mai puţin de 1,5 milioane) contra turci din Grecia (circa 400 000 – de aproape patru ori mai puţin).

  - Conferinţa de la Potsdam, în urma căreia mai mult de zece milioane de slavi au fost schimbaţi contra aproximativ tot atâţia germani.

- *O Europă a "concurenţelor religioase*", "de o parte şi de alta a limitelor de clivaj (de fractură), mai durabile decât frontierele imperiilor sau ale statelor". De unde, potrivit lui Foucher, concluzia că aceasta este o "Europă de criză";

- *O Europă "neagră*", respectiv a exploatărilor de cărbuni, hidrocarburi etc. şi a industriilor siderurgică, chimică, a materialelor de construcţii, aşadar, industrii poluante ;

- *O Europă în care prevalează agricultura*, în bună măsură, dar cu o agricultură neperformantă;

- *O Europă care a fost organizată*, timp de aproape 50 de ani, în funcţie de interesele de stat şi de percepţiile securităţii Uniunii Sovietice, de aici rezultând că:
  - peisajele au fost modelate de reforme agrare de un anumit gen;
  - au fost create, artificial, oraşe în care trebuia să locuiască noua clasă muncitoare, baza socială a acestor regiuni;
  - existenţa unor întregi regiuni structurate în funcţie de necesităţile de război şi aparatul militaro-industrial;
- Toate acestea, subliniază M. Foucher, se constată în peisaj şi vor rămâne multă vreme vizibile.

ACTUALA POZIŢIE GEOPOLITICĂ A ROMÂNIEI

- Dacă poziţia geografică a unei ţări este fixă, stabilită de jocul forţelor naturii şi exprimată în anumite jaloane naturale (unităţi de relief, ape etc.), poziţia geopolitică este variabilă în timp, uneori chiar pe termen foarte scurt, funcţie de modificarea anumitor factori socio-economici şi politici.

- Poziţia geografică a ţării noastre o ştim cu toţii. Dar *poziţia geopolitică* a României care este oare? Cel mai bun răspuns l-a dat, în urmă cu peste trei veacuri, cronicarul umanist Miron Costin (1633-1691 care, referindu-se la Moldova, dar în fapt afirmaţia sa poate fi extinsă fără teama de a greşi la întreaga Românie, a afirmat că „se aflǎ situată în calea [tuturor] răutăţilor".

- Aşa cum, de altfel, avea să dovedească din plin istoria principatelor române, separat, şi a României, în ansamblu.

- În fond, se poate pune întrebarea de ce prezintă oare atât de multă importanţă partea, regiunea în care este plasată o ţară sau alta, în speţă partea Europei căreia îi aparţine România?

- Răspunsul este, de fapt, destul de simplu: pentru că din această situare decurg o serie de avantaje – sau, din contră, dezavantaje – de securitate, politice, economice şi de altă natură.

- De pildă, la acest sfârşit de secol, şi totodată, la graniţă de milenii, România se află plasată, geopolitic, la intersecţia axelor geoeconomice Vest – Est (Europa Occidentală – Spaţiu Est ex-sovietic) şi Nord Vest – Sud Est (Germnaia şi Europa Centrală – Asia Mică şi Orientul Apropiat).

- Totodată, România se află situată la intersecţia unor axe geoeconomice în curs de consolidare: axa mărilor (Marea Caspică – Marea Neagră – Marea Mediterană) şi axa fluviilor şi canalelor (Rhin – Main – Dunăre), legând Marea Nordului cu Marea Neagră.

- În contextul schimbărilor din Europa, România devine tot mai legată de spaţiul balcanodunăreano- pontic.

- Și aceasta deoarece, stăpânit sau numai controlat, timp de mai bine de două milenii, de o mare putere – fie aceasta Imperiul roman sau cel bizantin, Imperiul otoman, Imperiul rus (mai apoi sovietic) ori Imperiul austro-ungar – spaţiul balcano-dunăreano-pontic este pe cale de a juca el însuși un rol important în economia și politica europeană și, respectiv, mondială.

- Este suficient să amintim crearea OCEMN (Organizaţia Cooperării Economice în Zona Mării Negre) – participarea României la această organizaţie regională fiind un exemplu de folosire inteligentă a pieţelor alternative – și mult discutatul "traseu al energiei caspice spre Europa", traseu de care România este, în mod firesc, foarte preocupată.

- Aşa cum era de aşteptat, într-un asemenea context a crescut interesul unor puteri europene, şi nu numai, care vor fie să nu-şi piardă privilegiile din zonă sau sa şi le recâştige, fie vor să devină factori influenţia aici.

- Aceasta ar fi, în linii mari, actuala poziţie geopolitică a ţării noastre. Cum valorifică România o asemenea poziţie favorabilă, aceasta este cu totul altă problemă.

- Desigur, există şi consecinţe negative ale poziţiei geopolitice a ţării noastre.

- Oricum, în condiţiile reaşezării priorităţilor în Europa, credem că este oportună lansarea şi consolidarea noilor coordonate geopolotice în care se înscrie ţara noastră.

- Se impune ca statul român să facă în aşa fel încât coordonatele sale geografice să fie dublate de unele socio-economice, care să constituie, cu adevărat, o sursă de atracţie şi putere.

ROMÂNIA ÎN EUROPA DE AZI

- După evenimentele din anii 1989-1991, România a fost nevoită să evolueze într-o Europă antinomică, aflată, pe de o parte, într-un proces de integrare, pe de alta, în unul de fragmentare.

- Întru-cât aceste fenomene, inclusiv unele repercusiuni asupra ţării noastre, le-am tratat în capitolul *Europa între integrare şi fragmentare*, ne vom axa, aici, asupra altor aspecte relevante privind poziţia şi evoluţia ţării noastre în actualul context geopoltic.

ROMÂNIA ŞI EUROPA DE EXPRESIE LATINĂ

- Partea latină europeană acoperă, în prezent, o suprafață de peste 1,7 milioane km2, ceea ce înseamnă ușor peste o șesime din întinderea continentului, și însumează aproape 200 de milioane de locuitori, reprezentând cu ceva mai mult de un sfert din populația Europei, mai exact 28%. Iată, aşadar, că, mai ales ca populaţie, Europa Latină este destul de reprezentativă.

- Mai în detaliu, constatăm că pe continentul nostru există 10 ţări latine, în ordinea mărimii populaţiei acestea fiind: Franţa, Italia, Spania, România, Portugalia, Republica Moldova și ministatele Andora, Monaco, San Marino și Vatican.

- Se adaugă ţările parţial latine: Belgia (32% din populaţie este vorbitoare de limba franceză), Elveţia (26,8% din populaţie îndeplineşte acelaşi criteriu) şi Luxembourg (o parte a populaţiei vorbeşte limba franceză).

- Primirea în NATO a trei ţări din zonă în 1997, a Poloniei, Cehiei şi Ungariei, care aparţin "mării" slavo-ugrice (în care ţara noastră este o "insulă" de latinitate) nu a făcut decât să înrăutăţească şi mai mult poziţia României în zonă, cel puţin pentru cei cinci ani care au urmat.

- Aceasta cu atât mai mult cu cât ultimii ani au marcat o revigorare a panslavismului, care nu se mai mulţumeşte cu simple declaraţii, ci a trecut la acţiunea concretă.

- Mai întâi punerea bazelor *Uniunii Rusia – Belarus,* în urma acordului semnat la 4 aprilie 1996, de către preşedinţii celor două ţări, Boris Elţân şi Alexandr Lukaşenko.

- Apoi, la începutul lunii noiembrie 1998, propunerea "bombă“ făcută de vicepremierul iugoslav Voijslav Seselj, ca Iugoslavia să încheie o alianţă cu Uniunea Rusia-Belarus, în vederea creării, în timp, a *Marii Federaţii Slave.*

- Calculul Iugoslaviei era, desigur, foarte simplu şi avantajos: făcând parte din această alianţă strategică, ea se va alfla, în sfârşit, la adăpost de "ameninţările" Occidentului – de genul celor care urmau să se concretizeze pe fondul conflictului din Kosovo, de pildă.

- Rezultă, aşadar, o tendinţă de întărire a *flancului slav* al Europei tocmai în zona geostrategică în care ne-au plasat jocurile istoriei.

- Ca urmare, nu întâmplător unii comentatori se gândeau cu teamă la faptul că România ar putea fi, cu timpul, pur şi simplu "aspirată" în spaţiul slav.

- Aceste temeri au fost însă spulberate de integrarea României în NATO, suveranitatea şi integritatea ei teritorială beneficiind astfel de un suport real al Occidentului, în virtutea Art.5 al Tratatului, aşanumitul articol al "muşchetarilor", care asigură fiecare ţară membră de sprijunul celorlalţi aliaţi în condiţiile unei ameninţări a securitătii sale.

- Într-un asemenea context este mai bine să reamintim faptul că, tot în flancul sudic european, se află şi ţările latine, desfăşurate de la Atlantic la Nistru, cu o enclavă greco-slavo-ugrică, daca vreţi, care întrerupe latinitatea.

- Este cunoscut faptul că Franţa, unul dntre stindardele de vază ale latinităţii, este totodată unul dintre "rebelii" NATO, condiţionând intrarea efectivă în importanta organizaţie de primirea comenzii tocmai a acestui flanc sudic.

- Şi, să nu uităm, Franţa a fost una dintre ferventele susţinătoare ale intrării noastre în structurile NATO, dar şi în UE. Sprijinul Franţei a fost reafirmat de preşedintele Jacques Chirac într-unul din discursurile sale în Adunarea Deputaţilor, chiar dacă numele României nu este menţionat în mod expres:

  - *"...va trebui să reparăm definitiv rupturile istoriei, să dăm Uniunii adevăratele ei graniţe, să-i permitem să primească, îndată ce vor fi gata, popoarele fără de care ea ar rămâne nerealizată. Timp de aproape o jumătate de secol acestor popare li s-a interzis Europa. Speranţa de a le reuni le-a susţinut în lupta lor pentru libertate şi democraţie. Nu avem dreptul să le dezamăgim"*

- Foarte frumos zis, numai că Franţa este, din păcate, un "avocat" cavsisingular pe acest front. Nu-i mai puţin adevărat că această ţară este nevoită să lupte pe mai multe fronturi, între care, în afara celui amintit, acela al francofoniei – aspect important al latinităţii – solicitând eforturi financiare pe care, din păcate, Franţa nu le poate suporta nivelul cerinţelor.

- Şi, în continuarea acestui raţionament, aş spune că francofonia – şi, în ansamblu, latinitatea – a pierdut două "bătălii" importante, chiar extrem de importante pentru mersul omenirii, două bătălii din "câmpuri" diferite şi aparent fără nici o legătură cu subiectul de discuţie: informatica şi, respectiv, muzica uşoară: limbajul computerului, precum şi cel, din ce în ce mai universal, al muzicii uşoare, au ca suport limba engleză, care a câştigat astfel, fără victime propriu-zise pe câmpul de luptă, bătălii cu bătaie lungă, deja tinerele generaţii fiind bine înregimentate în această direcţie.

- În condiţiile în care se afirmă o Europă de "expresie germană" şi o alta de "expresie slavă", nu se impune, oare, şi o manifestare comună a Europei de "expresie latină"?

- Construcţia unei *Europe latine*, a unui "arc latin" pornind din Iberia şi sfârşind la Nistru, ar putea aduce, cred, un spor de dinamism întregii "construcţii" de pe bătrânul continent.

- Ar trebui, poate, să se înţeleagă la Paris, Roma şi Madrid faptul că o Europă unită, în care grupul ţărilor latine doreşte să-şi asume responsabilităţi sporite, nu poate fi împlinită dacă nu se ţine cont de apartenenţa de aproape două mii de ani a spaţiului românesc la spaţiul latin.

- Aşa cum Grecia şi Turcia sunt integrate în structurile euro-atlantice (Turcia numai în NATO), deşi formează o "insulă" faţă de "continentul NATO", insulă căreia îi aparţin însă organic, tot astfel *Europa latină* nu va putea să-şi pună în valoare întregul ei potenţial, inclusiv cel strategic, fără "insula" latină plasată în sud-estul părţii centrale a bătrânului continent.

- Iar Uniunea Europeană şi NATO nu trebuie să uite că Marea Federaţie Slavă şi Confederaţia Euroasiatică – despre care am amintit în numărul precedent – nu sunt doar simple proiecte fanteziste, ci posibile realităţi.

Litigii teritoriale

- ***Bulgaria***. Prin Tratatul de la Neuilly (unul din tratatele sistemului de la Versaiiles, semnat după Primul Război Mondial), din 27 noiembrie 1919, între puterile Antantei şi Bulgaria, aceasta din urmă pierde o serie de teritorii, între care şi Dobrogea sudică (numită şi Cadrilater), care revine de drept României.

- Unele forţe politice bulgare cer revizuirea acestui tratat, pe care îl consideră nedrept. De exemplu, Forumului Democratic Bulgar (afiliat la Uniunea Forţelor Democratice) a cerut, la mijlocul ultimului deceniu al secolului XX, atunci când acestea se aflau în opoziţie, atât preşedintelui şi, respectiv premierului ţării, cât şi Parlamentului să ia măsurile necesare pentru "refacerea justiţiei istorice în Balcani".

- ***Ucraina*** are litigii teritoriale cu România şi Rusia. În Ucraina sunt incluse teritorii româneşti, din sudul şi nordul Basarabiei, precum şi nordul Bucovinei.

- Ucraina nu doreşte condamnarea Tratatului Ribbentrop - Molotov şi nu recunoaşte existenţa unor probleme de retrocedare de teritorii.

- Cu toate acestea, s-a semnat tratatul bilateral în 1997, singura problemă rămânând Insula Şerpilor. Şi, deşi ea aparţine de drept României, prin Tratatul de Pace de la Paris din 1947, Insula Şerpilor a fost cedată Uniunii Sovirtice în 1948, prin tratatul semnat între Petru Groza şi V. Molotov, iar după destrămarea URSS a revenit Ucrainei, iar actualul tratat prevede că insula aparţine de drept Ucrainei.

- Singura problemă este delimitarea apelor teritoriale, problemă ce trebuia să fie soluţionată până în 1999. Nici în prezent nu s-a ajuns la un rezultat, nefiind exclusă posibilitatea de a apela la Tribunalul Internaţional de la Haga în această problemă.

- ***Rusia***. România n-a parafat, multă vreme, tratatul de bază cu Rusia, întrucât, printre altele, aceasta nu era de de acord să dezavueze pactul Molotov-Ribbentrop, prin includerea unei declaraţii politice în tratat.

- Şi aceasta, în ciuda faptului că, în decembrie 1989, Sovietul Suprem al Uniunii Sovietice a declarat nulitatea acestui pact. La aceasta s-au adăugat şi aspectele legate de retrocedarea tezaurului românesc.

- Toate acestea au dus la amânarea semnării tratatului bilateral, deși s-a vehiculat în repetate rânduri că tratativele s-au încheiat. Unul dintre aceste momente a fost participarea ministrului de externe al Rusiei, Evgheni Primakov, la "Forumul pentru Cooperare Economică în zona Mării Negre", din 28 aprilie 1996.

- Dar partea română ţinea foarte mult la inserarea paragrafului referitor la dezavuarea pactului Ribbentrop-Molotov dintr-un motiv foarte clar: se apropiau alegerile parlamentare şi prezidenţiale din ţara noastră şi, după cum se ştie, semnarea în 1991, de către preşedintele Iliescu a tratatului de bază cu Uniunea Sovietică – practic cu puţin înainte de destrămarea acesteia – fără includerea unei asemenea prevederi, a fost foarte criticată în ţară.

- După mai multe amânări, România rămânând singura ţară est-europeană care nu semnase un astfel de tratat bilateral cu Rusia, în 2003 acesta este parafat, însă fără rezolvarea celor două mari probleme, dezavuarea Tratatului Ribbentrop-Molotov şi, respectiv, tezaurul românesc, pentru ultimul constituindu-se o comisie.

- Poate că diplomaţii români ar fi trebuit să ia ca exemplu atitudinea a două ţări, respectiv Germania şi Italia, care cu ocazia semnării Actului final de la Helsinki, la principiul "inviolabilităţii frontierelor", au solicitat o menţiune expresă, în subsolul documentului, a modului cum înţeleg ele acest principiu: şi anume lăsând deschisă posibilitatea ca, într-un viitor, mai mult sau mai puţin apropiat, două state, pe cale paşnică, prin negocieri, să poată proceda la modificări ale frontierelor.

- Ceea ce s-a şi întâmplat în cazul Germaniei, respectiv unificarea. Aşadar, semnatarii de atunci ai Actului final de la Helsinki din partea Italiei şi Germaniei n-au îndrăznit să decidă pentru generaţiile viitoare.

- ***Ungaria***. Problema relaţiilor bilaterale româno-ungare este marcată de situaţia minorităţii maghiare, care a înregistrat o creştere treptată şi controlată a "temperaturii" de la cald la fierbinte, părând a se pregăti de un "punct de topire" care să permită turnarea, cu ajutor internaţional pregătit din timp, a unor noi tipare în această parte a Europei.

- Multiplicarea şi concertarea tot mai eficientă a acţiunilor menite să "apere" drepturile minorităţilor maghiare şi să "îndrepte nedreptăţile istorice" au fost foarte evidente pe parcursul deceniului trecut.

- Se reuşise chiar de către unguri, să se convingă anumite cancelarii şi centre de studii strategice că, dacă geografic Dunărea ajunge la Marea Neagră, politic ea se varsă în lacul Balaton...

- În ciuda tuturor aprecierilor pesimiste, atât în interiorul celor două ţări, cât şi din afară, tratatul de bază dintre România şi Ungaria a fost semnat în august 1996, fiind ulterior ratificat şi de către Parlamentul maghiar.

România şi drumul energiei caspice spre Europa – o posibilă valorificare a poziţiei geografice şi geostrategice

- "Un nou Eldorado", "Drumul petrolului" (prin similitudine cu "Drumul mătăsii"), "Un proiect pentru mileniu III", "marea bătălie pentru petrolul Asiei Centrale", iată numai câteva dintre sintagmele folosite pentru pentru a desemna transportarea energiei caspice (petrol și gaze naturale) către consumatorii din Europa Centrală și Occidentală.

- Miza este uriaşă, de ordinul multor milionae de barili pe zi, implicând sume de miliarde de dolari anual. Împlinirea proiectului ar conduce la propulsarea bazinului caspic drept primul producător și exportator mondial de petrol și gaze naturale, depășind Orientul Mijlociu (de altfel aceasta este și miza: reducerea dependenţei Occidentului de petrolul din Zona Golfului), care deține supremația în prezent.

- În acest "joc" de mare miză sunt angrenaţi foarte mulţi „actori”. Nu numai producătorii şi beneficiarii direcţi, ci şi "intermediarii", aceştia din urmă fiind de mai multe feluri, între care cei care pot contribui la tranzitarea hidrocarburilor – acesta fiind şi cazul României – şi cei care nu vor să fie afară din joc, precum Rusia (care se încadrează şi în categoria tranzitatorilor), SUA şi chiar China.

Coridoarele opţionale

- Dar, mai întâi, câte ceva despre conductele existente şi despre opţiunile posibile de transportare a petrolului caspic spre Europa.
- În prezent, există două conducte care străbat istmul ce separă Marea Caspică de Marea Neagră, având acelaşi punct de plecare, baku (capitala Azerbaidjanului): una mai veche, care ajunge în portul rusesc Novorossiisk (cu o capacitate de 5 milioane de tone anual), şi o alta, mai recentă, care are drept punct terminus portul georgian Supsa (cu o capacitate de 9 milioane tone anual).
- Capacitatea acestora este însă departe de a putea tranzita necesarul de petrol solicitat.

- În ceea ce privește noile rute, deși se vehiculează multe, propunerile pot fi circumscrise la trei opţiuni (coridoare) principale, fiecare având o serie de variante:
  - *opţiunea nordică*: Baku - Novorossiisk; transportarea petrolului s-ar face prin Rusia, prin mărirea capacităţii oleductului deja existent.
  - *opţiunea centrală, cu două variante*: Baku-Supsa, transportarea petrolului făcându-se către Marea Neagră; și Baku - Tbilisi - Ceyhan, ţiţeiul urmând să ajungă la Marea Mediterană.
  - *opţiunea sudică*: Marea Caspică – Golful Persic, prin Iran.

- La fiecare dintre aceste trei "opţiuni" se racordează şi petrolul din Kazahstan, care ar urma, de altfel, să aibă cea mai importantă participare, în principal graţie zăcământului de la Tenghiz, unul dintre cele mai mari din lume.

- România este, evident, interesată numai de primele două coridoare, şi, în cazul celui de al doilea, numai de prima variantă, întrucât cea de a doua variantă şi coridorul al treilea o scot total din joc.

- Dar cum ar putea beneficia țara noastră de cele două trasee în condițiile în care s-ar putea spune că, odată sosit pe țărmul Mării Negre, fie la Novorossiisk, fie la Supsa, petrolul, încărcat în tancuri petroliere ar ajunge foarte simplu și ușor în porturile mediteraneene, prin strâmtorile Bosfor și Dardanele?

- La prima vedere așa stau lucrurile, numai că apar o serie de elemente restrictive: cele două strâmtori nu permit un trafic pe măsura cererii de petrol a beneficiarilor europeni;

- Un trafic intens pe această rută ar putea duce foarte ușor la accidente cu consecințe ecologice și economice de neimaginat; ar însemna ca o singură țară, Turcia, să poată "controla" tranzitarea acestei importante materii prime și să poată dispune limitarea sau blocarea în ansamblu sau numai pentru anumite țări.

- Şi celelalte variante "concurente" României prezintă dezavantaje.

- De pildă, traseul Novorossiisk sau Supsa – Burgas (Bulgaria), de unde, prin conducte petrolul s-ar îndrepta fie spre portul grecesc Alexandropolis, de la Marea Egee, fie spre cel albanez Vlar, de la Marea Adriatică, are ca principale impedimente capacitatea redusă a terminalelor porturilor respective şi traseul accidentat, care presupune staţii de pompare;

- În cazul conductei având ca punct terminus Vlorë se adaugă şi nesiguranţa, graţie conflictului din Kosovo.

Atuurile României

- Considerente geostrategice: este cea mai mare ţară din zonă, are stabilitate politică şi se află, după cum am demonstrat anterior, la intersecţia coridoarelor economice (inclusiv comerciale) europene Est-Vest şi Nord-Sud.

- România este inclusă în trei coridoare priciplae de transport paneuropean:

  - IV: Berlin (Germania) – Praga (Cehia) – Bratislava (Slovacia) – Györ – Budapesta (Ungaria) – Arad – Craiova – Bucureşti – Giurgiu (România) – Sofia (Bulgaria) – Instanbul (Turcia);

  - VII: calea navigabilă transcontinentală (Dunăre – Main – Rhin, legând Marea Neagră cu Marea Mediterană);

  - IX: Helsinki (Finlanda) – Sankt Petersburg – Paskov (Rusia) – Vitebsk (Belarus) – Ljubasivka (Ucraina) – Chişinău (Republica Moldova) – Bucureşti (România) – Plovdiv (Bulgaria).

- România este singura ţară din zonă inclusă în ambele programe ale Uniunii Europene – TRACECA şi INOGATE – care au drept ţintă zăcămintele de petrol şi gaze naturale din regiunea caspică şi căile de transport ale acestora către Europa Centrală şi de Vest.

  - Pipe-line-ul avut în atenţie ar tranzita zone joase, în principal de câmpie, avantaj tehnic însemnat în comparaţie cu variantele ce au ca punct de pornire Burgasul, nu mai vorbim de traseul care ar traversa Turcia, situaţie în care oleoductul ar urma să ajungă la 2 000 m altitudine.

- Infrastructura deja existentă acoperă 65% din lungimea întregului traseu, de la Constanţa la Trieste.

- România prezintă nu numai oferte de tranzitare a petrolului brut, ci şi de prelucrare a materiilor prime aduse din regiunea caspică. Ţara noastră dispune de un sistem destul de dezvoltat de conducte, atât pentru petrolul brut (circa 4 500 km), cât şi pentru produsele petroliere (circa 2 500 km), sistem care poate fi uşor conectat, cu minime investiţii, la sistemul central-european de transport.

- României îi aparţine cel mai mare şi mai activ port la Marea Neagră, Constanţa, având complet operaţionale terminale speciale în dublu sens pentru ţiţei (24 milioane tone pe an) şi pentru produsele petroliere (12 tone anual), cu rezervoarele aferente (1,7 miliarde m3, capacitate).

- Într-o perspectivă nu prea îndepărtată, Constanţa urmează să devină, graţie lucrărilor de anvergură declanşate, al doilea mare port al Europei (după Rotherdam) şi, totodată, unul dintre cele mai mari din lume.

- Existenţa unei capacităţi de rafinare a petrolului (peste 30 milioane tone anual) care depăşeşte cu mult producţia proprie de petrol (uşor peste 6 milioane tone anual) şi necesarul intern de produse petroliere.
- Are, aşadar, o capacitate de rafinare excedentară. Cea mai mare şi modernă unitate de acest fel, Midia- Năvodari, se află chiar lângă portul Constanţa.
- Petrolul tranzitat prin România ar acoperi o piaţă mult mai mare decât în cazul altor variante.
- S-ar adăuga circa 40 milionane de tone numai de-a lungul traseului până la Marea Adriatică (Trieste, Italia), din care 7 milioane de tone pentru România, 17,5 milioane de tone pentru Ungaria, Croaţia, Slovenia şi Serbia şi 15 milioane de tone penrtu austria, Cehia şi Germania.

Riscuri "explozive"

- Se spune, pe bună dreptate, că pe acolo pe unde trec culoarele strategice de transport cad mai puţine bombe.
- Aşa se explică faptul că, la evaluarea fiecărui coridor de acest fel este evaluat şi riscul politic. Or, după cum se ştie, aproape fiecare varintă aflată în studiu prezintă neajunsuri din această perspectivă.
- De pildă, varianta de transport prin Rusia include în traseu Daghestanul şi Cecenia, zone în care există stare de beligeranţă. Coridorul prin Turcia traversează regiunea kurdă, care, de asemenea, poate deveni oricând explozivă. Varianta prin Bulgaria şi Albania a devenit neconcurenţială datorită evenimentelor din Kosovo, în care este implicată şi Albania.
- S-ar putea, desigur, contra-argumenta că şi traseul prin România este de aceste evenimente, traversarea Serbiei putând fi problematică. Numai că, în acest caz, s-a avut în vedere, încă de la început, şi o rută alternativă prin Croaţia şi Slovenia, ocolind Serbia.

Strategii pentru mileniul III

- Chiar şi în această situaţie apar noi întrebări, cum ar fi, de pildă, cea privind faptul că România este pregătită pentru "proiectul mileniului III", sau cine o sprijină în acest demers atât de important.

- Este clar că marile puteri sprijină alte coridoare şi, respectiv, alte ţări. Rusia, de exemplu, agreează variantele prin Bulgaria şi Grecia, în primul rând datorită bunei tradiţii a relaţiilor cu aceste ţări, iar SUA, coridorul prin Turcia, care este principalul său aliat din zonă. Iată că nu întâmplător se vorbeşte de o "geopolitică a energiei"

- Chiar şi în această situaţie apar noi întrebări, cum ar fi, de pildă, cea privind faptul că România este pregătită pentru "proiectul mileniului III", sau cine o sprijină în acest demers atât de important.
- Este clar că marile puteri sprijină alte coridoare şi, respectiv, alte ţări.
- Rusia, de exemplu, agreează variantele prin Bulgaria şi Grecia, în primul rând datorită bunei tradiţii a relaţiilor cu aceste ţări, iar SUA, coridorul prin Turcia, care este principalul său aliat din zonă.
- Iată că nu întâmplător se vorbeşte de o "geopolitică a energiei"

- Speranţa de reuşită a României este legată, în primul rând, de dimensiunea economică a problemei care, evident, le preocupă şi pe marile firme interesate în proiect – a căror principală preocupare nu poate fi decât profitul, în condiţiile absenţei riscului.

- În al doilea rând, de atragerea bunăvoinţei unor "actori" care, chiar dacă nu sunt mari puteri, au un cuvânt greu de spus, gen Kazahsatn, Azerbaidjan, Georgia.

- În acest context, este de remarcat şi de apreciat efortul României, un exemplu pozitiv fiind şi organizarea conferinţei internaţionale «Caspian Energy to Europe» (Bucureşti, 27-29 septembrie 1998).

- La această conferinţă au participat, pe lângă politicieni, şi oameni de afaceri, între care reprezentanţi de prim rang ai unor companii precum AMOCO, Shell, ENI, Solar, Luk Oil şi altele.

- Deşi considerentele economice şi de afaceri stau, de regulă, la baza unor decizii în situaţii de acest fel – şi, după cum am arătat, România este bine plasată din acest punct de vedere pe tabla de şah a marelui proiect – nici cele politice nu pot fi neglijate, situaţia din Iugoslavia fiindu-ne total nefavorabilă şi oferind un puternic argument celor care vor să ieşim din joc.

- În plus, interesele marilor puteri, în primul rând ale Statelor Unite, au făcut ca balanţa să se încline către Turcia, ceea ce s-a şi întâmplat, în noiembrie 1999 fiind semnat, cu ocazia Conferinţei OSCE de la Istanbul, acordul în domeniu, varianta câştigătoare fiind cea care tranzitează Turcia, conducta debuşând în portul Ceyhan, de la Marea Mediterană.

- Se părea că România a pierdut definitiv competiţia.

- Numai că, destul de repede, a apărut idea "variantei la variantă": dacă traseul prin Turcia era varianta faţă de petrolul din zona Golfului Persic, un nou traseu putea fi o variantă la conducta Marea Caspică-Ceyhan, având în vedere întârzierile în realizarea acesteia, costurile ridicate, nesiguranţa etc.

- Ca urmare a fost relansată ideea conductei prin România, către Trieste (port italian la Marea Adriatică, având mari capacităţi de depozitare şi de unde pleacă o importantă reţea de conducte petroliere), prin asociere cu ţări ca Serbia, Croaţia, Slovenia, acordul fiind încheiat la Bucureşti, în martie 2005.